

Ennakkoluulojen ja toiveiden kohteena

*Mielikuvat turkkilaisista, kreikkalaisista ja albanialaisista pastori Richard
Burgessin matkapäiväkirjassa 1834*

Oulun yliopisto

Historiatieteet

Historian pro gradu-tutkielma

3.5.2021

Noora Alatainio

SISÄLLYS

JOHDANTO	2
1. LAISKUREITA, NOMADEJA JA MUSULMAANEJA – MIELIKUVIA TURKKILAISISTA	17
1.1. Turmeltuneet kaupunkilaiset, villi maalaisväestö	18
1.2. Harhaoppisia ja vääräuskoisia – Burgessin käsitykset islamista	25
1.3. Länsimaalaistamisyrittäjiä – hallinnon uudistukset Osmanien valtakunnassa	29
2. TOIVEIDEN KREIKKA	35
2.1. Modernin Kreikan sankarit	35
2.2. Evankeliumin avulla kansaa sivistämässä – Burgessin toiveet Kreikan kirkon suhteen.....	45
2.3. Ei valtaa omalla maalla – hallinnon rakentuminen Kreikassa	52
3. HÄMÄRÄ MENNEISYYS JA TOIVOTON TULEVAISUUS – MIELIKUVIA ALBANIALAISISTA	59
3.1. Puolivillit albaanit.....	60
3.2. Sekoitus islamia ja kristinuskkoa – albanialaisten suhde uskontoon	68
3.3. Paššoja ja huijareita – hallinto Osmanien valtakunnan provinssissa.....	71
LOPPULAUSE	78
LÄHTEET JA TUTKIMUSKIRJALLISUUS.....	83

JOHDANTO

Elämme tänä päivänä yhä monikulttuurisemmassa ympäristössä ja vieraiden kulttuurien kohtaaminen on meille arkipäivää. Kohdatessamme ihmisiä, joiden kulttuuri eroaa omastamme, arvioimme kohtaamiemme ihmisiä ja heidän kulttuuriaan monista eri näkökulmista: mitä tiedämme kyseisestä kulttuurista etukäteen, miten paljon se poikkeaa omastamme? Kulttuurienvälisellä vuorovaikutuksella on pitkä historia, ja monet satoja vuosia vanhat ennakkoluulot vieraista kulttuureista saattavat edelleen vaikuttaa käsityksiimme näiden tiettyjen kulttuurien edustajista.

Pro gradu -tutkielmassani tarkastelen brittipastori Richard Burgessin mielikuvia turkkilaisista, kreikkalaisista ja albanialaisista vuonna 1834 kirjoitetussa matkapäiväkirjassa. Tutkimukseni on jatkumoa muille brittimatkailijoiden matkakertomuksia tarkasteleville tutkimuksille. Olen aikaisemmin tarkastellut Richard Burgessin matkapäiväkirjaa ja hänen mielikuviaan turkkilaisista kandidaatintutkielmassani. Tuolloin tutkin minkälainen mielikuva turkkilaisista välittyi Burgessin matkapäiväkirjassa. Tässä tutkimuksessa analysoin Burgessin matkapäiväkirjaa laajemmin tarkastelemalla ja vertaamalla hänen mielikuviaan turkkilaisten lisäksi kreikkalaisista ja albanialaisista. Koska tutkimukseni perustuu yhden henkilön kuvauksiin, on tarkoitukseni laajentaa ymmärrystä siitä, miten yksittäisen henkilön ajatukset, tausta ja arvot vaikuttavat mielikuvien muodostumiseen ja niiden välittämiseen.

Matkakirjallisuus on oivallinen lähde, kun tutkimuksen kohteena ovat mielikuvat toisista kansoista. Myös nykypäivän valossa on tärkeä ymmärtää, miten mielikuvamme muista kansoista ovat muotoutuneet ja miten pitkään olemassa olleet mielikuvat edelleen näkyvät kulttuurien kohdatessa. Matkakirjallisuutta tutkimalla voidaan päästä monien yhä olemassa olevien tai muuttuneiden mielikuvien alkulähteille. Mistä syistä tuomme mielikuvissa esiin tiettyjä piirteitä? Miksi mielikuvat pysyvät samana ja milloin mielikuvat ovat mahdollisesti muuttuneet?

Tutkimustilanne

Olen aikaisemmin tarkastellut Richard Burgessin matkapäiväkirjaa ja hänen mielikuviaan turkkilaisista kandidaatintutkielmassani *Levantti kirkonmiehen silmin: Turkkilaiskuvaukset pastori Richard Burgessin matkapäiväkirjassa 1834*. Tuolloin tarkastelin Burgessin välittämiä mielikuvia turkkilaisista. Tämän lisäksi Richard Burgessin teoksia ei ole tutkittu aikaisemmin. Kuitenkin länsimaalaisten, ja nimenomaan brittien, näkemyksistä Välimeren kansoista löytyy aikaisempaa tutkimusta.

Tärkeitä teoksia oman tutkimukseni kannalta on useita. Asli Çirakman on teoksessaan *From the "Terror of the World" to the "Sick Man of Europe". European Images of Ottoman Empire and Society from the Sixteenth Century to the Nineteenth* käsitellyt laajasti eurooppalaisten turkkilaiskuvauksia 1600- ja 1700-luvuilla. Teoksessa käsitellään kattavasti turkkilaiskuvia orientalismin diskurssin kautta. Orientti ja itä on nähty lännen vastakohtana. Joinakin aikoina tämä on tarkoittanut eksoottista, tavanomaisesta poikkeavaa, ja taas joinakin aikoina orientti on esitetty lännen vastakohtana vain negatiivisessa mielessä vieraiden ja omituisten tapojen sekä hallinnon ja uskonnon vuoksi. Çirakmanin teos muodostaa hyvän vertailukohtaan aikaisempien vuosisatojen turkkilaiskuville. Burgessin turkkilaismielikuvat ovat jatkumoa aikaisemmille turkkilaiskuvauksille. Vertaamalla Burgessin mielikuvia Çirakmanin tutkimustuloksiin, voidaan osoittaa länsimaisten turkkilaiskuvauksien pitkäikäisyys. 1800-luvun brittimatkailijoiden turkkilaiskuvauksia on tutkinut Reinhold Schiffer teoksessa *Oriental Panorama: British Travellers in 19th Century Turkey*. Schiffer käsittelee laajalla skaalalla aiheita, jotka ovat nousseet esiin matkakertomuksissa. Çirakman analysoi aineistoa vahvasti Edward Saidin *Orientalismi*-teoksessa käsitellyn orientalismin diskurssin pohjalta, kun taas Schiffer kritisoi Saidin näkemystä länsimaisesta orientalismista rasistisena, yksinkertaistavana kehyksenä.¹

Balkanin niemimaata koskevia mielikuvia tutkiessa on syytä nostaa esiin Maria Todorovan *Imagining the Balkans*. Todorova pyrkii selittämään teoksessaan Balkanin niemimaan ja sen kansojen väärinymmärrettyä asemaa historiassa, joka on perustunut

---

¹ Schiffer 1999, 1-2.

Balkanista esitettyihin negatiivisiin mielikuviin. Kreikkalaismielikuviin 1800-luvun alussa on perehtynyt Helen Angelomatis-Tsougarakis teoksessa *The Eve of the Greek revival: British travellers' perceptions of early nineteenth-century Greece*. Angelomatis-Tsougarakis käy kattavasti läpi brittimatkailijoiden näkemyksiä kreikkalaisista 1800-luvun alkupuolella ennen vapaussodan syttymistä. Teoksessaan Angelomatis-Tsougarakis myös sivuaa muiden Balkanin kansojen, kuten albanialaisten, kuvauksia matkakertomuksissa. Vapaussodan jälkeisiin mielikuviin on syventynyt Pandeimon Hionidis muun muassa väitöskirjassaan *The Greek kingdom in British public debate, 1862–1881* sekä useissa artikkeleissaan, jotka käsittelevät nimenomaan Kreikassa matkanneita brittejä. Sekä Angelomatis-Tsougarakis että Hionidis käsittelevät brittimatkaajien kuvauksia useiden eri lähteiden kautta, ja artikkeleista saakin laajan käsityksen siitä, minkälaisia mielikuvia matkailijat ovat Kreikasta ja kreikkalaisista 1800-luvulla välittäneet.

Oma tutkimukseni sijoittuu vuoteen 1834, jolloin Kreikka oli vasta itsenäistynyt Osmanien valtakunnasta; Burgess on matkannut Kreikassa ensimmäisten matkailijoiden joukossa vapaussodan loputtua, ja hän on päässyt todistamaan nuoren valtion kansallisen identiteetin rakentumista. Koska tutkimukseni käsittelee ainoastaan yhden henkilön lähdeä, omien tutkimustulosteni pohjalta ei voida vielä yleistää Burgessin mielikuvia kattamaan koko brittiyläluokan mielikuvia Välimeren eri kansoista. Burgessin välittämiä mielikuvia voi kuitenkin verrata aikaisempien tutkimusten tuloksiin brittimatkailijoiden mielikuvista ja arvioida, kuinka yleisiä tai tyypillisiä Burgessin ajatukset olivat. Kaikkia tutkimuksessani käsiteltäviä kansoja tarkasteltaessa mielenkiintoisen aspektin työssäni antaa Burgessin vahva uskonnollinen vakaumus, joka muodosti perustavanlaatuisen pohjan hänen arvoilleen.

Tärkeässä asemassa on myös aikaisempi tutkimus matkakirjallisuuden historiasta tyyliä. Aiemmasta tutkimuksesta nostan esille Carl Thompsonin teoksen *Travel Writing* sekä Peter Hulmen ja Tim Youngsin toimittaman monen kirjoittajan yhteistuotoksen *The Cambridge Companion to Travel Writing*. Kumpikin teos käsittelee monipuolisesti matkakirjallisuuden historiaa sekä matkakirjallisuutta lähteenä eri

näkökulmista. Aikaisempi tutkimus tästä auttaa tutkielmassani käsittelemään muun muassa Burgessin mahdollisia tavoitteita matkapäiväkirjansa julkaisun taustalla.

Tutkimustehtävä ja rajaukset

Tutkin pastori Richard Burgessin välittämiä mielikuvia turkkilaisista, kreikkalaisista ja albanialaisista hänen kaksiosaisessa matkapäiväkirjassaan *Greece and the Levant, or, Diary of a Summer's Excursion in 1834: with Epistolary Supplements Vol I & II*. Tutkimukseni on sekä mielikuvien että kulttuurien vuorovaikutusten historiaa. Päättökysymykseni ovat

- miten Richard Burgess kuvaa turkkilaisia, kreikkalaisia ja albanialaisia kirjoituksissaan ja
- miksi Burgess kuvaa heitä juuri näin?

Tarkastelen minkälainen mielikuva turkkilaisista, kreikkalaisista ja albanialaisista välittyy Burgessin matkapäiväkirjassa; miten Burgess kuvaa albanialaisten, kreikkalaisten ja turkkilaisten kansanluonnetta? Lisäksi pohdin, mikä on mahdollinen tavoite Burgessin välittämille havainnoille, ja mitä nämä havainnot kertovat Burgessin omista arvoista ja asenteista näitä kansoja kohtaan. Miksi tiettyjä piirteitä ja huomioita on nostettu esiin? Mitkä olivat Burgessin tavoitteet esittää turkkilaiset, kreikkalaiset ja albanialaist tietystä valossa? Näiden kysymysten lisäksi pohdin myös, miksi Burgess on kirjoittanut teoksen ja mitä tavoitteita hänellä on mahdollisesti ollut sen julkaisemisen takana. Tulen vertailemaan Burgessin näkemyksiä eri kansoista myös keskenään: mitkä asiat korostuvat kunkin kansan kohdalla? Lisäksi tarkastelen miten Burgessin näkemykset vertautuvat aikansa näkemyksiin. Tätä varten tutkin Burgessin taustaa sekä tietoisia että tiedostamattomia asenteita, mistä ne mahdollisesti kumpuavat. Miten hänen henkilökohtaiset lähtökohtansa kuten koulutus ja ammattinsa Englannin kirkon alaisena vaikuttavat hänen näkemyksiinsä?

Olen rajannut työn maantieteellisesti teoksessa vierailtavien paikkojen mukaisesti. Burgess aloitti matkansa Italian Napolista ja päätti sen Itävaltaan Wieniin, mutta suurin osa matkasta kului Osmanien valtakunnan alueella sekä juuri itsenäistyneessä Kreikassa.

Jos tarkastellaan näitä alueita nykyisten valtioiden rajoissa, matkaa käytiin nykyisen Albanian, Kreikan ja Turkin alueella. Lisäksi Burgess matkusti Istanbulista Wieniin nykyisen Bulgarian, Serbian ja Unkarin kautta. Näitä alueita ja niiden kansoja käsitellään kuitenkin niin vähän, että olen jättänyt ne rajauksen ulkopuolelle. Näillä alueilla ei ole ollut tarkoitus tutkia ympäristöä samalla tavoin kuin Albanian, Kreikan ja Turkin alueella: alueiden läpi oli kuljettava kotiin pääsemiseksi. Olen valinnut käsiteltäviksi turkkilaiset, kreikkalaiset ja albanialaiset, sillä näistä kolmesta kansasta on eniten huomioita Burgessin matkapäiväkirjassa. Ajallisesti tutkimustani rajaa teoksen kirjoitusajankohta eli vuosi 1834. Burgessin teos sijoittuu huhtikuusta 1834 syyskuuhun 1834. Teos on julkaistu vuonna 1835. Teokseen on saatettu tehdä lisäyksiä tai poistoja ennen julkaisua, mutta tämä ei kuitenkaan ole tutkimustehtäväni kannalta olennaista.

Lähdeaineisto ja metodit

Tutkielmani päälähteenä käytän jo mainitsemaani englantilaisen pastori Richard Burgessin vuonna 1835 julkaistua matkapäiväkirjaa *Greece and the Levant, or, Diary of a Summer's Excursion in 1834: with Epistolary Supplements Vol I & Vol II*. Matkapäiväkirjassa Richard Burgess kuvasi matkaansa itäiselle Välimerelle. Kolmenhengen matkaseurueen tarkoituksena oli kiertää tärkeimpiä antiikin kohteita yhden kesän ajan. Seurue matkasi Italiasta ensin Joonianmeren saarille, josta matka jatkui silloin Osmanien valtakuntaan kuuluneen Albanian alueelle. Täältä Burgess jatkoi matkaansa Kreikkaan, Egeanmeren saarille, Vähä-Aasiaan ja läpi Balkanin niemimaan Itävallan Wieniin. Kahteen osaan jaettu teos julkaistiin vuonna 1835, vuosi heidän kesäekskursionsa jälkeen.

Richard Burgess oli yksi monista Välimeren matkaajista. Länsimaalaisten matkaajien virtaus Välimerellä johti myös kulttuurien voimakkaaseen vuorovaikutukseen. Richard Burgess (1796–1881) toimi matkansa aikaan Englannin kirkon seurakunnan pastorina Roomassa. Hän oli valmistunut Cambridgen yliopiston St. John's Collegesta vuonna 1820. Hänet oli vihitty diakoniksi samana vuonna ja papiksi 1823. Pappisvihkimyksensä

jälkeen Burgess toimi aluksi kotimaassaan lordi Almyerin kappalaisena². Hän siirtyi ulkomaankomennukselle 1828, jolloin hän aloitti Englannin kirkon kappalaisena Genevessä, kunnes hän vuonna 1831 siirtyi kappalaiseksi Roomaan. Burgess palasi takaisin kotimaahansa 1836, jolloin hänestä tehtiin Upper Chelsean kirkkoherra. Burgess sai elämänsä aikana useita kunnianosoituksia eri järjestöissä, ja hän oli hyvin kiinnostunut muun muassa kansallisesta opetuksesta ja koulutuksen järjestämisestä sekä antiikista ja arkeologiasta. Burgess julkaisi elämänsä aikana useita teoksia liittyen muun muassa kansalliseen koulutukseen sekä antiikin kohteiden typologiaan. Ennen matkapäiväkirjaansa Burgess oli jo ehtinyt kirjoittaa kirjan Roomassa sijaitsevista antiikin kohteista.³ Burgess oli myös evankelisen liikkeen kannattaja.⁴

Matkapäiväkirjan ensimmäinen osa keskittyy Burgessin matkaan Albaniassa ja Kreikan mantereella sekä Joonianmeren saaristossa, toinen osa taas sijoittuu maantieteellisesti Egeanmeren saarille ja nykyisen Turkin alueelle. Matkapäiväkirjan kummatkin osat ovat yhtä pitkiä, hieman yli 300 sivuisia. Kumpikin osa on jaettu lukuihin sekä Burgessin kirjoittamiin kirjeisiin, joita hän on lähettänyt tai suunnitellut lähettävänsä matkan aikana.⁵ Päiväkirjan luvut keskittyvät pääasiassa maisemien ja matkanteon kuvaukseen. Teoksen päiväkirjaosuuksissa Burgess kuvasi ihmiskontaktia melko vähän. Seurueen jäsenillä ja paikallisilla harvoin oli yhteistä kieltä, joten tämä on voinut vaikuttaa Burgessin ja paikallisten kanssakäymisen vähyyteen. Toisaalta Burgess ei välttämättä kirjannut päivän tapahtumia ylös reaaliajassa, joten monet vähäpätöisemmät kanssakäymiset ihmisten kanssa ovat voineet unohtua tai Burgess ei ole nähnyt tarpeelliseksi kertoa niistä teoksessaan. Tutkimuskysymyksen kannalta kaikista hedelmällisimpiä ovat päiväkirjaan lisätyt Burgessin kirjeet. Kirjeissään hän kuvailee avoimemmin kohtaamisia erilaisten ihmisten kanssa.

Metodina käytän historiallista mielikuvatutkimusta. Aiheesta ovat kirjoittaneet esimerkiksi Kari Alenius, Olavi Fält ja Seija Jalagin julkaisussa *Looking at the Other: Historical Study of Images in Theory and Practise* ja David Ratz artikkelissaan *The Study*

---

² *Domestic chaplain.*

³ Mew 1917, 312-313.

⁴ Burgess 1837, 5.

⁵ Burgess 1835a, vii.

of Historical Images. Lisäksi hyödynnän David J. Schneiderin teosta *Psychology of Stereotyping*. Mielikuvia tarkasteltaessa tulee ottaa huomioon, että ihmiset ovat taipuvaisia toistamaan niitä huomioita, jotka tukevat jo heidän olemassa olevia stereotyyppioitaan. Tarkasteltaessa vieraita kulttuureja, tärkeäksi tekijäksi nousee se, kuinka samaistuttavaksi mielikuvan muodostaja kokee tarkasteltavan kulttuurin. Mitä suurempi maantieteellinen etäisyys ja erottavammat kulttuuriset tekijät ovat kulttuurien välillä, sitä todennäköisemmin mielikuva on negatiivinen: tällaiset mielikuvat heijastelevat todennäköisimmin tarkasteltavan asian epäedullisia puolia, jotka nousevat esiin kärjistettynä. Mielikuva onkin yksinkertaistettu kuva todellisuudesta; se ikään kuin heijastelee tarkasteltavaa ilmiötä. Se, onko välitetty mielikuva todenmukainen tai oikea, ei ole merkityksellistä mielikuvatutkimuksen kannalta. Historiallisen mielikuvatutkimuksen avulla tarkastellaan oikeastaan kahta asiaa: kohteesta välitettyjä mielikuvia, ja mitä välitetyt mielikuvat kertovat niiden välittäjästä. Mielikuvia tarkasteltaessa huomio kiinnitetään siihen, minkälainen mielikuva kohteesta välittyy, miten mielikuva on muodostunut ja mitä tarkoitusta luotu mielikuva palvelee.⁶

Toiseuden konsepti on ihmisten välisten suhteiden perusta. Toiseuden mielikuvat syntyvät yhteisöissä pitkällä aikavälillä. Yhteisöillä on kollektiivista informaatiota ja muistia, niin kutsuttua henkistä perintöä, joka yhdistää tiettyjä ryhmiä, vaikka kaikilla ryhmän jäsenillä ei olisi suoraa kokemusta tarkasteltavasta mielikuvasta. Toiseuteen liittyy kiinteästi arvio toisen kansan luonteesta: tietyillä etnisillä ryhmillä nähdään tiettyjä piirteitä, jotka korostuvat kuvauksissa.⁷

Ihminen vastaanottaa tietoa muilta. Ihmiselle välittyy paljon sellaista tietoa, josta hänellä itsellään tai tiedon välittäjällä ei ole ensikäden kokemusta. Tämä ei kuitenkaan estä ihmistä käsittelemästä vastaanotettavaa tietoa: ihminen voi kuvitella sitä tai samaistua siihen symbolisen kommunikoinnin kautta. Tiedon välittymiseen ja ymmärtämiseen vaikuttaa myös se, ovatko ihmiset osa jotakin samaa ryhmää: onko mielikuvan välittäjällä ja vastaanottajalla samanlainen tausta ja ymmärtävätkö he

---

⁶ Fält 2002, 8-9.

⁷ Ratz 2007, 215-218.

toistensa kielellistä ilmaisua.⁸ Kaikki mielikuvat ovat osa jonkun todellisuutta, ja näitä mielikuvia voidaan tarkastella eri näkökulmista.⁹ Vaikka jokainen mielikuva on uniikki ja perustuu mielikuvan antajan omiin kokemuksiin, ryhmien sisällä voi olla samankaltaisuuksia. Tähän vaikuttavat yhteiset, kollektiiviset kokemukset.¹⁰ Tätä kokemusta voidaan selittää stereotyyppien kautta. Stereotyyppit ovat David J. Schneiderin mukaan yleisesti uskottuja ja ajateltuja yleistyksiä tietyistä ihmisryhmistä. Stereotyyppit välittyvät kulttuurin kautta ja ne ovat yhteisiä prosesseja muista saamamme tiedon käsittelylle. Vaikka stereotyyppit ovat opetetun ja koetun tiedon yhdistelmiä, ne eivät useinkaan perustu suoraan kokemukseen asioista.¹¹

Mielikuvatutkimuksessa tärkeää on välitetty mielikuva, ei mielipide; Fältin mukaan mielikuva on mielipidettä paljon pitkäikäisempi ja kestävämpi. Mielikuvat voivat myös muuttua, mutta muutokseen vaaditaan yleensä dramaattinen, voimakkaasti tunteita herättävä tapahtuma. Muutokset yltävät kuitenkin harvoin perusolettamuksiin, piileviin mielikuvuihin, jotka kestävät paremmin aikaa.¹² Tällaiset mielikuvat ovat usein olleet olemassa yhteisöjen keskuudessa jo pidemmän aikaa. Mielikuvuihin vaikuttavat uudet tiedot tukevat ja vahvistavat todennäköisemmin olemassa olevia mielikuvia.¹³

Historiallinen mielikuvatutkimus kertoo enemmän mielikuvan luojasta kuin sen kohteesta. Lähteen tarkastelussa tulisi kiinnittää erityistä huomiota mielikuvan välittäjään ja hänen kokemukseensa maailmasta ja muista kulttuureista. Mielikuvuihin vaikuttavat muun muassa aika, paikka, henkilön tausta ja koulutus, persoonallisuus ja ajan poliittiset olosuhteet ja valtasuhteet. Mielikuvia muokkaa myös yksilön subjektiivinen informaatio, kokemus maailmasta, kuten hänen uskomuksensa, arvonsa, asenteensa, tietonsa ja mieltymyksensä. Mielikuvat ovatkin tiedon ja kokemusten jäsentelyä. Tietyt piirteet voivat korostua eri aikoina, olivat ne sitten myönteisiä tai kielteisiä. Ominaisuuksien muuttuminen riippuu siitä, miten se tukee henkilön

---

⁸ Ratz 2007, 201-202 ja 205.

⁹ Ratz 2007, 209.

¹⁰ Ratz 2007, 214.

¹¹ Schneider 2004, 321-323 ja 329-330.

¹² Fält 2002, 9.

¹³ Ratz 2007, 202-203.

pyrkimyksiä, kiinnostusta ja pelkoa. Tähän vaikuttavat myös poliittiset ja taloudelliset tekijät sekä ympäristön olosuhteet.¹⁴ Mielikuviin liitetään usein voimakkaita tuntemuksia kuten muistoja, toiveita, rakkautta ja vihaa.¹⁵

Usein tutkitaan niiden mielikuvia, joilla on yhteiskunnassa eniten valtaa, ääntä, koulutusta ja lukutaitoa, eli niin kutsuttuja eliitin mielikuvia.¹⁶ Tämä on tiedostettava myös omassa tutkimuksessa. Burgess edusti brittiläistä yläluokkaa. Hän oli etuoikeutettu matkustamaan, hän oli koulutettu ja hänellä on ollut mahdollisuus päästä käsiksi laajasti erilaiseen tietoon. Tämä on hyvä tiedostaa myös pohdinnassa siitä, kenelle teos ja sen välittämät mielikuvat oli suunnattu.

Matkakirjallisuutta tarkasteltaessa tulee ottaa huomioon sen luonne lähdemateriaalina. 1800-luvulla matkakirjallisuudelle kehittyi kaksi selkeää puolta. Matkapäiväkirjan, joka oli yleinen matkakirjallisuuden muoto, kirjoittaja pyrki kuvaamaan matkantekoaan mahdollisimman tarkoin, jotta teos toimisi eräänlaisena kohdemaan oppaana muille sinne matkaa suunnitteleville. Kuitenkin kirjoitetun tekstin täytyi kiinnittää lukijan huomio ja pitää yllä lukijan mielenkiintoa tekstiä kohtaan. Tästä syystä kirjoittajan täytyi asettua faktojen raportoimisen lisäksi tarinankertojan osaan. Todenmukaisen ja fiktiivisen kerronnan raja matkakirjallisuudessa on tästä syystä häilyvä, mikä voi tehdä myös esitetyistä mielikuvista värittyneitä.¹⁷

Työn rakenne ja keskeiset käsitteet

Tarkastelen jokaista kansaa omana päälukunaan. Jokainen pääluku on jaettu kolmeen alalukuun, joissa käsittelen ensin Burgessin huomioita tavallisesta kansasta, toisessa alaluvussa Burgessin käsityksiä kansojen uskonnoista ja kolmannessa alaluvussa kuvauksia hallinnosta. Käsittelen pääluvuissa ensin Burgessin turkkilaismielikuvia, tämän jälkeen kreikkalaisia ja viimeisenä mielikuvia albanialaisista. Järjestys on päinvastainen kuin Burgessin matkareitti, sillä seurue aloitti matkansa Albanian alueelta edeten

---

¹⁴ Fält 2002, 10-11.; Ratz 2007, 203.

¹⁵ Fält 2002, 9-10.

¹⁶ Ratz 2007, 211.

¹⁷ Thompson 2011, 27.

Kreikkaan ja lopulta Turkin rannikolle. Tutkimustulosten käsittelyn kannalta olen kuitenkin todennut, että muuttamalla kansojen käsittelyn päinvastaiseen järjestykseen kuin Burgessin teoksessa, on havaintojeni ja tutkimustulosten käsittely ja niiden keskenään vertaileminen hedelmällisempää. Päälukujen järjestys seuraa myös mielikuvien suurpiirteisiä lukumääriä: turkkilaisiin on perehdytty Burgessin teoksessa eniten jo siitäkin syystä, että he viettivät pisimmän ajan juuri turkkilaisalueella. Järjestyksen myötä myös kansojen vertailu keskenään on hedelmällisempää. Kreikka oli vain muutamia vuosia aikaisemmin ollut osa Osmanien valtakuntaa, joten vertailu näiden kahden valtion välillä on luonnollista. Albanian alue taas oli tuohon aikaan Osmanien valtakunnan provinssi, kuten Kreikkakin aikaisemmin. Albanialaisten ja kreikkalaisten vertailu voi tuoda esille mielenkiintoisia näkemyksiä eri Balkanin kansojen kansallisesta identiteetistä.

Tutkimukseni kannalta tärkeitä käsitteitä on muun muassa *matkakirjallisuus* ja *matkapäiväkirja*. Päiväkirja määritellään ihmisen yksityiseksi muistikirjaksi, joka etenee kronologisesti. Päiväkirja on kirjoitettu ensimmäisessä persoonassa ja kirjoittaja kuvaa siinä omia tapahtumiaan, tunteitaan ja ajatuksiaan.¹⁸ Matkapäiväkirja on yksi vanhimpia päiväkirjan muodoista. 1500- ja 1600-luvulla matkakirjallisuuden tärkeä funktio oli informaation välittäminen; teokset välittivät maantieteellistä tietoa vieraista seuduista. 1800-luvulla tähän tuli kuitenkin muutos, ja matkakirjallisuus sai kaunokirjallisuuden piirteitä. Kirjoittajan oma subjektiivisuus nousi esiin, ja matkapäiväkirjoihin saatettiin kirjata omia havaintoja ja kokemuksia. Matkapäiväkirjan kirjoittamisella ja sen julkaisemisella saattoi olla myös yhteys yritykseen parantaa omaa sosiaalista asemaa.¹⁹ Varsinkin matkoihin itään liittyi lähes aina ainakin näennäisesti poliittinen aspekti. Ei ollut erikoista, että matkaaja määritteli orientin omistusten tapojen lisäksi maan voimasuhteita.²⁰ Roy Bridges on samoilla jäljillä artikkelissaan *Exploration and Travel outside Europe (1720-1914)*. Vaikka matkan tarkoituksiksi olisi määritelty antiikin kohteilla vierailu, käsittelivät kirjoitukset usein myös alueen diplomaattisia ja poliittisia ongelmia.²¹

---

¹⁸ Votka 2005, 16.

¹⁹ Votka 2005, 40-41.

²⁰ Said 2011, 164-165.

²¹ Bridges 2002, 63.

Lukijan on tärkeä ymmärtää myös käsitteet *orientalismi*, *balkanismi* ja *filhellenismi*. Edward Said määrittelee orientalismin länsimaiden tavaksi hallita ja jäsenellä niin kutsuttua orienttia. Saidille orientti ja orientalismi ovat nimenomaan länsimainen diskurssi orientin tarkastelulle. Orientti ei ole vapaa länsimaisesta kehyksestä, vaan orientalismi määrittelee ne puitteet, joiden kautta orienttia voidaan tarkastella. Orienttia pidettiin Saidin mukaan toiseuden symbolina, lännen täydellisenä vastakohtana.²² Saidin näkemyksiä on kritisoinut muun muassa Daniel Varisco teoksessaan *Reading Orientalism: Said and the Unsaid*. Hänen mukaansa Saidin tulkinta perustuu kapeasti vain siihen, että orientalismi on idän ja lännen vastakohtaisuutta: orientin tarkastelun tavoitteena on aina eroavaisuuksien etsiminen lännen ja idän välillä. Variscon mukaan tämä yksipuolinen näkemys on ongelmallinen, sillä se ei ota huomioon ihmisten henkilökohtaisia lähtökohtia tai taustaa tarkastelussa, vaan Orientista kirjoittavat leimataan aina negatiiviseen sävyyn.²³ Orientalismin diskurssia on käytetty useissa käyttämissäni tutkimuksissa ja hyödynnän tätä itsekin tutkimuksessani yhtenä näkökulmana.

Maria Todorova on esitellyt termin balkanismi teoksessaan *Imagining the Balkans*. Hänen teoksensa on Saidin teoksen inspiroima, mutta hänen mukaansa balkanismi on kuitenkin orientalismin erillinen rakennelma, joka kuvaa representaatiota Balkanista. Siinä missä orientti on toiseuden absoluuttinen piste ja olemassa eurooppalaisen kehyksen ulkopuolella, Balkan on ollut ikään kuin kahden kehyksen rajamailla, mutta kuulumatta täysin kumpaankaan. Alueella yhdistyvät orientti ja läntinen kulttuuripiiri, ja Balkania on pidetty läntisen ja itäisen maailman tienristeyksenä tai siltana. Alueellisesti se on ollut ehkä enemmän Eurooppaa, mutta matkajien mielestä sieltä ei löytynyt mitään, mikä viittaisi eurooppalaisuuteen tai eurooppalaiseen identiteettiin.²⁴ Balkanin kansoista nimenomaan Kreikkaan liittyvä termi filhellenismi tarkoittaa rakkautta Kreikkaa ja Kreikan kulttuuriin. Ennen Kreikan vapaussotaa filhellenismi oli Britanniassa

---

²² Said 2003, 3 ja 21-22.

²³ Varisco 2017, 47-48.

²⁴ Todorova 1997, 15-16.

lähinnä kirjallisuuden ilmiö; antiikin tekstejä luettiin ja imitoitiin ahkerasti, ja klassisia kieliä kuten kreikkaa ja latinaa opiskeltiin laajalti.²⁵

Tutkimukseni on mielikuvien historiaa ja tämän kannalta tärkeä käsite on *kansanluonne*. Kansanluonne kuvaa tietyn kansallisen tai rodullisen, ryhmän persoonallisia tai kulttuurisia piirteitä, joiden katsotaan olevan tälle ryhmälle luonteenomaisia tai hyvin tyypillisiä.²⁶ Tämän lisäksi Burgessin käyttämät termit väestöstä on hyvä selventää. Viitatessaan turkkilaisväestöön Burgess käyttää termejä *Turks*, *Turcomans* ja *Mussulman*. Burgessin mukaan *Turks* viittaa turkkilaisväestöön, joka asuu kaupungissa ja *Turcomans* taas maaseudun asukkaisiin.²⁷ *Mussulman* terminä voi viitata pelkästään turkkilaisiin yleisesti tai islaminuskoiisiin.²⁸ *Mussulman* on terminä vanhahtava²⁹ ja suomentaen se kääntyy musulmaaniksi. Olen päättänyt tässä tutkimuksessa kääntää termin nykykieliseksi muslimiksi. Albanialaisia ja kreikkalaisia kuvataan lähinnä kansaa kuvaavilla sanoilla *Albanians* ja *Greeks*, sekä uskontoon viittaavilla termeillä *Mussulman* tai *Christian*. Alkuperäislähteessä esiintyy myös runsaasti vanhahtavaa ja virkamiehiin liittyvää käsitteistöä, ja selkeyden vuoksi pyrin selittämään tällaiset käsitteet asiayhteydessään.

Historiallinen tausta

Moderni brittien turismi syntyi 1800-luvun alussa. Erilaiset liikenneyhteydet olivat kehittyneet nopeaa vauhtia ja tästä syystä myös liikkuminen paikasta toiseen oli helpottunut.³⁰ Ulkomaanmatkojen valtavasta suosioista 1800-luvun kuluessa kertovat matkustajamäärät Britannian kanaalin satamissa: 1830-luvulla satamien matkustajamäärät olivat noin 50 000 ihmistä vuodessa. Vuoteen 1913 mennessä määrä oli noussut 660 000:een.³¹

---

²⁵ St. Clair 2008, 19-20

²⁶ *National character*. MOT sanakirjat -tietokanta, jatkossa MOT.

²⁷ Burgess 1835b, 118.

²⁸ MacLean 2004, 167.

²⁹ Tulee persiankielisestä sanasta *musulman*. MOT

³⁰ Youngs 2006, 6.

³¹ Morgan 2001, 14.

Kun matkaajien virta lisääntyi 1800-luvulla, monet yläluokan matkaajista ottivat suunnakseen itäisen Välimeren; juuri itsenäistyneen Kreikan, alkukantaisen Balkanin tai itämaisyyttä henkivän Turkin rannikon. Brittien matkoilla itäiselle Välimerelle oli ollut pitkät perinteet jo ennen modernimpien matkustustapojen kehittymistä. 1600- ja 1700-luvuilla brittien matkoilla Osmanien valtakuntaan oli usein motiivina poliittinen kiinnostus kyseisen valtakunnan alueisiin. Kun matkaajien määrä lisääntyi, lisääntyivät myös erilaiset tarpeet matkata Välimeren itäosiin. Motiiveja matkalle saattoivat olla esimerkiksi kaupankäynti, kirkolliset toimet tai kiinnostus luonnon tai historian tutkimukseen. Jotkut taas etsivät idästä eksotiikkaa.³² Balkan, ja varsinkin Kreikan alue yksittäisenä matkakohteena, alkoi kiinnostaa matkailijoita erityisesti 1800-luvun alkupuolella, kun useat perinteiset 1700-luvun Grand Tour -matkojen kohteet läntisessä Euroopassa olivat Napoleonin sotien takia pois laskuista. Useita matkailijoita innoitti myös heidän kiinnostuksensa antiikkiin. Välimerenmatkaajat olivat koulutettuja, usein Oxfordin tai Cambridgen käyneitä, yhteiskunnan ylempiin luokkiin kuuluvia henkilöitä kuten diplomaatteja, sotilaita ja lähetysaarnajia.³³

Osmanien valtakunta herätti paljon kiinnostusta eurooppalaisissa, sillä sen rajat ulottuivat sekä Eurooppaan että Aasiaan. 1800-luvulla Osmanien valtakunta heikkeni eri kansojen kapinoidessa Balkanilla. Lisäksi Ranska, Venäjä ja Englanti olivat kaikki halukkaita ottamaan Osmanien valtakunnan oman valvontansa alle ja länsimaalaistamaan maata. Maan hallinnon heikentymisen voidaan katsoa johtuneen esimerkiksi sen tiukasta sitoumuksesta uskontoon ja armeijaan, ja se epäonnistui kehittämään itseään taloudellisesti ja teknologisesti. 1800-luvulla kansallisten identiteettien vahvistuminen ja vallankumouksellisuus ylsivät myös Osmanien valtakuntaan, kun seuraavina vuosikymmeninä esimerkiksi serbit ja kreikkalaiset kapinoivat itsenäisyytensä puolesta.³⁴

Vuonna 1821 alkaneeseen Kreikan vapaussotaan reagoitiin ympäri Eurooppaa, myös Britanniassa. Sodan kahtena ensimmäisenä vuotena Britanniassa oli ollut vain muutamia

---

³² Youngs 2006, 20-23.

³³ Kotzageorgi 1992, 210-212.

³⁴ Kiernan 1969, 112-114.

yksityisiä vapaaehtoisia tarjoamassa apuaan ja rahojaan Kreikan hyväksi.³⁵ Muutoksen toi vuonna 1823 perustettu London Greek Committee. Komitea toimi Britannian filhellenistisen liikkeen keskipisteenä seuraavina vuosina. Komitea oli poliittinen järjestö, jonka tavoitteena oli vaikuttaa Britannian ulkopoliittikkaan. Komitean ensimmäinen ajatus kreikkalaisten auttamiseksi oli kreikkalaisten sotilaallisten voimasuhteiden parantaminen. Komitea käytti varojaan aselahjoituksiin, ja marraskuussa 1823 ensimmäinen erä aseita lähetettiin Kreikkaan. Komitea välitti myös sotilaallisia joukkoja; vapaaehtoisia alkoi ilmaantua Lontooseen, ja sotilaita värvättiin komitean kautta aina kun innokkaita ilmaantui.³⁶ Tämän lisäksi komitean jäsenet kirjoittivat runsaasti lehtiin propagandistisia kirjoituksia kreikkalaisista; lehtikirjoitusten avulla levitettiin tietoa sotatapahtumista ja samalla yritettiin kerätä sympatiaa kreikkalaisia kohtaa.³⁷ Virallisesti Britannia, Ranska ja Venäjä päättivät puuttua kreikkalaisten sotaan kesällä vuonna 1827 Lontoossa. Ratkaiseva taistelu käytiinkin saman vuoden lokakuussa Navarinossa näiden kolmen vallan ja kreikkalaisten taistellessa Osmanien valtakunnan laivastoa vastaan. Voitto Navarinossa varmisti kreikkalaisten itsenäisyyden.³⁸

1800-luku oli Osmanien valtakunnassa suurten muutosten aikaa ja sen valta alkoi heikentyä tasaisesti.³⁹ Valtakunta oli harvaan asutettu ja asutus oli keskittynyt lähinnä rannikolle ja sisämaassa vesistöjen ääreen. Asutuksesta yli kolmasosa asui Osmanien valtakunnan Euroopan puoleisissa provinseissa.⁴⁰ Suurin osa asukkaista, noin 80 prosenttia, eli maaseudulla ja arvion mukaan noin kaksi kolmasosaa asukkaista oli muslimeja.⁴¹ Vielä 1500- ja 1600-luvuilla Osmanien valtakunta kuvattiin yhtenäisenä ja vahvana valtakuntana, sekä kulttuurisesti että sotilaallisesti. Kristillinen maailma taas oli hajallaan eikä Euroopassa ollut yhtenäistä kulttuuria. Osmanien valtakunta näyttäytyi siis vihollisena, joka uhkasi hajallaan olevaa Eurooppaa, mutta toisaalta se herätti myös paljon kiinnostusta. 1700-luvulle mennessä Osmanien valtakunta ja sen kulttuuri olivat

---

³⁵ St. Clair 2008, 138.

³⁶ St. Clair 2008, 155-159.

³⁷ Demetriou 2002, 291–292.

³⁸ Gallant 2001, 25-26.

³⁹ Quataert 1994, 761.

⁴⁰ Quataert 1994, 777-779.

⁴¹ Quataert 1994 781-782.

jo melko tunnettuja Euroopassa ja sitä pidettiin töykeänä, pysähtyneenä ja korruptoituneena.⁴²

---

⁴² Çirakman 2005, 185.

1. LAISKUREITA, NOMADEJA JA MUSULMAANEJA – MIELIKUVIA TURKKILAISISTA

Ensimmäisessä pääluvussa käyn läpi, kuinka Richard Burgess kuvaili turkkilaisia matkansa aikana. Luvun ensimmäisessä alaluvussa keskityn käsittelemään Burgessin huomioita sekä maalla että kaupungeissa asuvasta väestöstä. Toisessa alaluvussa käsittelen Burgessin suhtautumista islaminuskoon. Kolmannessa alaluvussa käsittelen Osmanien valtakunnassa meneillään olleita länsimaalaistumisreformoja ja alueen hallintoa yleisesti. Käsittelen Osmanien valtakunnan hallintoa myös kolmannen luvun viimeisessä alaluvussa, jossa kerron hallinnosta Albanian provinssissa. Täten tässä luvussa keskityn hallinnollisesti muihin kuin Albanian alueeseen.

Matkan alkaessa vuonna 1834 Burgess toimi Englannin kirkon kappalaisena Roomassa. Hän aloitti matkansa raportoimisen Napolista; seurue, johon kuului George Paget, Thomas Knox ja John Butler S. C. Wandesforde,⁴³ eteni Italiasta Albaniaan, sieltä Kreikkaan ja meriteitse nykyisen Turkin alueelle. Matkustaminen oli 1800-luvun puolivälissä vielä yläluokan oikeus,⁴⁴ vaikka ihmisten liikkuvuus paikasta toiseen oli helpottunut rautateiden ja höyrylaivojen myötä. Matkustaminen vaati rahaa,⁴⁵ kuten Burgessinkin matkan tapauksessa; matkanteon eteneminen vaati kuormajuhtien, avustajien ja tulkkien palkkaamista.

Richard Burgessin mukaan matkaajien kiinnostus Levanttia⁴⁶ kohtaan oli tuona aikana kasvussa, joten matkanteon raportointi ja kohteista informointi tulisi olemaan hyödyksi alueelle matkaa suunnitteleville. Teoksen päiväkirjamerkintöjä kuvastavissa luvuissa Burgess kuvailikin matkan etenemistä, seurueen vierailemia kohteita ja heidän tapaamiaan ihmisiä. Osmanien valtakunta oli eri kansojen suhteen hyvin heterogeeninen, koska valtakunta levittäytyi laajalle alueelle Euroopasta syvälle Aasiaan ja Pohjois-Afrikkaan. Näin ollen myös Burgess tapasi matkansa aikana eri kansoja ja uskontoja edustavia ihmisiä.

---

⁴³ Burgess 1835a, vi.

⁴⁴ Towner 2002, 227.

⁴⁵ Prickett 2002, 71.

⁴⁶ Itäisen Välimeren alue.

Jokaisen matkajaan kokemukset olivat ainutlaatuisia: jokainen matkaja kirjoitti havaintoja omasta näkökulmastaan ja kiinnitti huomiota itselleen kiinnostaviin asioihin. Turkki ja Levantti houkuttivat matkajia eksoottisuudellaan; vaikka mystinen orientti sijaitsi aivan eurooppalaisten naapurissa, olivat sen tavat, uskonto ja perinteet hyvin erilaisia kuin eurooppalaisten. Matkajat kuvasivat usein esimerkiksi turkkilaisten tapoja, rangaistuksia, seremonioita ja vaatetusta. Usein tavoitteena olikin löytää ne asiat, jotka erottivat turkkilaiset ja eurooppalaiset toisistaan.⁴⁷

1.1. Turmeltuneet kaupunkilaiset, villi maalaisväestö

Turkkilaiset oli tunnettu lännessä jo 1453 tapahtuneesta Konstantinopolin valtauksesta saakka.⁴⁸ Turkkilaiset olivat englantilaisten vihollisia ja kilpailijoita niin poliittisesti kuin uskonnollisestikin: turkkilaisia pidettiin nimenomaan kristittyjen vihollisina, mutta heitä tarkasteltiin myös mahtavana valtakuntana, joka ulottui laajalle ja hallitsi vahvan armeijansa avulla.⁴⁹ Jo varhaisimmissa matkakertomuksissa käsiteltiin turkkilaisten luonnetta. Varsinkin 1600-luvulla kuvaukset eri lähteiden välillä olivat ristiriitaisia. Yksi saattoi kuvata turkkilaiskansaa ystävälliseksi, anteliaaksi, rehelliseksi ja luotettavaksi, toinen taas epämiellyttäväksi, laiskaksi, epäkohteliaaksi ja sivistymättömäksi.⁵⁰ Positiivisia piirteitä turkkilaisista esitettiin matkakirjallisuudessa lähinnä 1600-luvulla ja 1700-luvulla mielikuvat olivat muuttuneet lähes yksinomaan negatiivisiksi.⁵¹ 1600-luvulla positiivisiin mielikuviin oli vaikuttanut länsimaisen yläluokan kiinnostus kaikkeen itämaiseen ja eksoottiseen,⁵² kun taas 1700-luvun matkailijoiden negatiiviseen suhtautumiseen liittyi vahvasti valistusaate, ja ajatukset idän hallinnon despoottisesta luonteesta.⁵³ Reinhold Schifferin mukaan turkkilaiskuvaukset moninaistuivat 1800-luvulla matkailijoiden määrän kasvun myötä; matkailijat itsekin tulivat entistä moninaisimmista lähtökohdista. Niiden ryhmien, jotka vastasivat eniten omia arvoja ja

---

⁴⁷ Çirakman 2005, 41-45.

⁴⁸ Çirakman 2005, 35.

⁴⁹ MacLean 2007, 21.

⁵⁰ Çirakman 2005, 46.

⁵¹ Çirakman 2005, 190.

⁵² Konrad 2011, 18-19.

⁵³ Konrad 2011, 22.

taustaa, katsottiin kuvaavan kansaa parhaiten. Esimerkiksi keskiluokkaiset matkailijat kuvasivat positiiviseen sävyyn turkkilaista keskiluokkaa, työväenluokka ja yläluokka taas nähtiin rappioituneita.⁵⁴

David Ratzin mukaan piilevät mielikuvat ovat vähemmän alttiita muutoksille. Tällaiset mielikuvat ovat usein olleet olemassa yhteisöjen keskuudessa jo pidemmän aikaa. Piilevillä ominaisuuksilla ja mielikuvilla voidaankin selittää sitä, miksi jonakin ajanjaksona tietty kansa, tässä tapauksessa turkkilaiset, voitiin nähdä positiivisessa valossa ja toisena ajanjaksona vihollisena.⁵⁵ Vuosisatojen kuluessa kehittyneet stereotyyppit turkkilaisista näkyvät myös Burgessin teksteissä; laiskuus, epäkohteliaisuus, sivistymättömyys ja alhainen moraalit olivat piirteitä, jotka Burgessin mielessä yhdistyivät turkkilaisuuteen.

Matkaajien mielikuvat laiskoista turkkilaisista ilmenivät Aslı Çirakmanin mukaan matkakertomuksista monin eri tavoin; matkailijoiden mukaan he eivät viljelleet omia peltojaan, ja viettivät mieluummin aikaansa kahviloissaan ja haaremeissaan kuin ruumiillisen työn parissa. Tämän lisäksi he eivät kunnostaneet rapistuvaa rakennuskantaansa.⁵⁶ Saman huomion teki myös Burgess, jonka mukaan sotien aikana vaurioituneita rakennuksia ei ollut uudelleenrakennettu, vaan ne saattoivat pysyä raunioituneina jopa vuosia.⁵⁷ Burgess kuvasi turkkilaisia kaupunkeja, varsinkin Konstantinopolia, hyvin kriittiseen sävyyn: hänen mukaansa ei löydy mitään rumempaa kuin turkkilaiset kaupungit. Moni kaupunki saattoi hänen mielestään näyttää kaukaa katsottuna mahtavalta, mutta lähempää tarkasteltuna saattoi huomata, että asumukset olivat epämääräisiä hökkeleitä tai tehty mudasta. Katuja saattoi ehkä hyvällä omatunnolla sanoa kujiksi, ne olivat hyvin hämäriä ja likaisia. Kaupungeissa myös asuttiin ahtaasti ja monissa kaupungeissa oli jatkuvasti ruttoepidemioita.⁵⁸ Tällaisia ongelmia oli kuitenkin myös Burgessin kotimaassa Britanniassa teollistumisen myötä kasvaneissa kaupungeissa. 1800-luvun alkupuolella kaupunkiin nousi nopeasti lisääntyvälle työväestölle asumuksia, joissa asumisolosuhteet olivat suorastaan surkeat.

---

⁵⁴ Schiffer 1999, 247.

⁵⁵ Ratz 2007, 202

⁵⁶ Çirakman 2005, 154.

⁵⁷ Burgess 1835b, 168.

⁵⁸ Burgess 1835b, 89, 143 ja 223.

Heikon hygieniatason myötä kaupungeissa ilmeni myös runsaasti terveysongelmia.⁵⁹ Brittimatkailijat yhdistivät protestantismien puhtauteen ja korkeampaan moraalisiin. Näin ollen protestantismi rinnastettiin myös parempaan hygieniaan. Sen sijaan muihin uskontokuntiin yhdistettiin päinvastaisia arvoja, kuten alhainen moraalinen, huono hygienia ja likaisuus.⁶⁰

Kaupungeissa asuvia turkkilaisia Burgess mainitsi teoksessaan muutamia kertoja. Tällöin hän kuvasi, kuinka kaupunkilaisväki istuskeli varjoisissa ja viileissä paikoissa. Konstantinopolissa monet rentoutuivat kylpylässä.⁶¹ Burgessin kirjoitusten perusteella lähempi kanssakäyminen turkkilaisen kaupunkilaisväestön kanssa oli matkan aika melko vähäistä. Smyrnassa Burgess mainitsi kaupungissa riehuneen ruton, jonka vuoksi kanssakäyminen kenenkään seurueen ulkopuolisen kanssa ei ollut mahdollista.⁶² Burgessin kuvauksissa kaupunkien turkkilaisväestö oli enemmänkin hänen havainnointinsa ja tarkkailunsa kohde, jota saattoi arvostella kaukaa ja ilman lähempää kanssakäymistä.

Huomio turkkilaisten, varsinkin kaupunkilaisten, laiskuudesta, eli työn tekemättömyydestä, voi selittyä Osmanien valtakunnan yhteiskuntarakenteella. Väestö oli jaettu kahteen ryhmään. *Askeri*, joka koostui sotilaista ja hallinnollisesta luokasta, oli vapautettu verotuksesta, ja se hoiti lähinnä valtakunnan hallintoon liittyviä asioita. *Rayah* tai *reaya* tarkoittaa väestönosaa, johon kuuluivat kauppiat, käsityöläiset ja talonpojat. *Rayah*-väestö oli vastuussa aktiivisesta, ruumiillisesta työstä ja se maksoi veroja valtiolle.⁶³ Tämä väestönosa käsitti sekä muslimeja että muiden uskontokuntien edustajia, ja suurin osa heistä työskenteli maaseudulla. Muiden uskontokuntien edustajat joutuivat lisäksi maksamaan lisäveroja.⁶⁴

---

⁵⁹ Mitchell 2008, 28-29.

⁶⁰ Morgan 2001, 91-92.

⁶¹ Burgess 1835b, 40 ja 135.

⁶² Burgess 1835b, 77.

⁶³ İnalçık 1994, 16-17.

⁶⁴ Çirakman 2005, 61-62.

Huomiot ovat tietenkin ristiriidassa tilanteeseen Burgessin omassa kotimaassa. Myös Britanniassa yhteiskunta oli jaettu luokkiin: yhteiskuntaluokilla oli omat sääntönsä ja tapansa ja ihmisten tuli käyttäytyä luokkansa mukaisesti. Kolme neljäsosaa väestöstä kuului työväenluokkaan, joka hoiti kaiken raskaan manuaalisen työn yhteiskunnassa.⁶⁵ Tässä mielessä turkkilainen yhteiskuntaluokittelu muistutti brittiläistä. Britit kuitenkin arvostivat kovaa työmoraalia, ja laiskuus ja toimettomuus oli täysin englantilaisten ja varsinkin evankelisten arvojen vastaista.⁶⁶

Esimerkkinä turkkilaisten epäkohteliaisuudesta ja ahneudesta, Burgess kuvaili erään karille ajaneen aluksen turkkilaista matkustajaa. Turbaanipäinen turkkilainen katseli vierestä, kun muut laivassa olleet siirsivät laivan lastia turvaan, nauttien itse sillä aikaa Burgessin seurueen laivassa aamiaista. Omaa seuruettaan Burgess kuvasi vieraanvaraiseksi heidän tarjotessaan turkkilaiselle syötävää ja myöhemmin alkoholia tämän pyynnöstä. Hänen mukaansa turkkilaisten oli vaikea pitäytyä kohtuudessa nauttiessaan ruokaa ja alkoholia. Myös tässä tapauksessa he joutuivat hillitsemään turkkilaisen juomatapoja, jotta hän olisi vielä kykenevä palaamaan omaan laivaansa.⁶⁷ Burgessin kuvauksessa näkyi selkeä vastakkainasettelu, jossa hänen seurueensa oli vieraanvarainen ja turkkilainen taas käytti häikäilemättä tätä vieraanvaraisuutta hyväkseen.

Turkkilaisten välinpitämättömyys tuli esiin myös Burgessin seurueen ja erään kreikkalaisen maanviljelijän tavatessa. Seurue tapasi miehen matkallaan Megalopolikseen, ja ystävällinen maalaismies kutsui seurueen kotiinsa. Mies kertoi olevansa iloinen Burgessin seurueen kaltaisista matkalaisista ja toivoi, että turkkilaiset eivät enää koskaan palaisi hänen kansansa tasangoille. Mies kertoi eräistä turkkilaisista matkaajista, jotka tunkeutuivat väkisin hänen kotiinsa ja käskivät hänen kattaa heille kaiken, mitä hänellä oli. Maalaismies vertaili myös puheissaan tönkeitä turkkilaisia Burgessiin ja tämän matkatovereihin, jotka olivat kohteliaasti pyytäneet mieheltä vastaanottoa. Turkkilaiset taas lähtivät tyyliä maksamatta mitään.⁶⁸ Hyvät tavat ja

---

⁶⁵ Mitchell 2009, 17-18.

⁶⁶ Mitchell 2009, 263.

⁶⁷ Burgess 1835b, 34-35.

⁶⁸ Burgess 1835a, 216.

muiden kunnioittaminen oli tärkeää Britanniassa, varsinkin kun oli kyse kanssakäymisestä yli luokkarajojen.⁶⁹ Burgess korosti esimerkeillä sekä omaa hyvää käytöstään että turkkilaisten huonoja käytöstapoja muita ihmisiä kohtaan.

Edellä kuvatuissa tapauksissa Burgess korosti yksittäisten ihmisten kohtaamisten kautta omaksumiaan stereotypioita turkkilaisista. Ihminen on taipuvainen korostamaan niitä huomioita, jotka tukevat jo olemassa olevia stereotypioita tarkastelevasta asiasta, tässä tapauksessa turkkilaisista.⁷⁰ Stereotyyppiset mielikuvat ja yksinkertaistukset voivat myös estää havaitsemasta, että kaikki tarkasteltavan ryhmän yksilöt eivät vastaa tätä stereotyyppistä käsitystä.⁷¹ Varsinkin karille ajaneen laivan matkustajana olleen turkkilaisen kohdalla, Burgess korosti tällaisen käyttäytymisen olevan nimenomaan tyyppillistä turkkilaisille, ja tätä mielikuvaa vahvisti hänen omakohtainen kokemuksensa tällaisesta käytöksestä.

Burgess käytti teoksessaan enemmän aikaa turkkilaisen maalaisväestön kuin kaupunkilaisväestön kuvailemiseen. Burgess ihaili heidän vaeltavaa elämäntapaansa, joka toi hänen mieleensä kuvaukset muinaisista skyyteistä ja attikalaisista.⁷² Burgessin mukaan maalais- ja kaupunkiväestö eivät ulkonäöllisesti juurikaan eronneet toisistaan; heitä yhdistivät ulkonäössä karut piirteet. Maalaisväestön vaeltava elämäntapa oli kuitenkin tuonut heidän silmiinsä tiettyä villeyttä. Burgess kuvaili heidän elämäntapaansa nomadiseksi, he kantoivat omaisuuttaan mukanaan ja kulkivat paikasta toiseen. Elantonsa he tienasivat työskentelemällä viljelyksillä.⁷³ Eräässä kylässä Burgess näki maanviljelijöitä sadonkorjuussa, ja totesi ilahtuneensa kyläläisten aktiivisuudesta ja siitä, kuinka tämä edusti maan sivistynyttä puolta.⁷⁴ Matkaajien keskuudessa oli ajatuksia siitä, kuinka niin kutsutut *natural Turks* eli turkkilainen maalaisväestö oli hyvää väkeä ja he olivat kunnon ihmisiä.⁷⁵ Matkakertomuksissa oli hyvin yleistä, että primitiivisiä yhteisöjä pidettiin moraalisesti parempina kuin kaupunkilaisyhteisöjä:

---

⁶⁹ Mitchell 2008, 264.

⁷⁰ Fält 2002, 8-9.

⁷¹ Alenius, Kallinen & Julku 2019, 11.

⁷² Burgess 1835b, 114.

⁷³ Burgess 1835b, 116.

⁷⁴ Burgess 1835b, 112-113.

⁷⁵ Çirakman 2005, 47.

ajateltiin, että eläminen lähellä luontoa oli säilyttänyt sellaisia piirteitä, jotka ovat kadonneet monimutkaisemmissa ja sivistyneemmissä yhteisöissä. Maltillinen primitivismi käsitteen alle voitiin lukea juuri Burgessin kuvauksien kaltaiset nomadit, joiden yksinkertaisen elämäntavan katsottiin muistuttavan antiikin kultakautta tai klassisen ajan Arkadiaa.⁷⁶ Tällaisia kuvauksia luonnonkansojen turmeltumattomuudesta löytyy jo antiikista⁷⁷ ja keskiajalta.⁷⁸

Matkallaan Burgess syventyi kuvaamaan tarkemmin erästä maalaisnaista, joka juotti kamelia kaivolla. Naisen olemus kiinnitti hänen huomionsa olemalla samaan aikaan ylväs, mutta silti kovin vaatimaton. Hän vertasi naista Raamatun Rebekkaan kaivolla.⁷⁹ Turkkilaisen maalaisväestön vertaaminen antiikin tai Raamatun hahmoihin oli melko tyypillistä 1800-luvun matkakertomuksissa, ja viittaukset lisääntyivät uskonnollisten matkailijoiden kasvun myötä.⁸⁰ Seurattuaan tämän naisen ja hänestä kiinnostuneen miehen käytöstä, Burgess päätti, että maalaisväestö oli moraalisimpia ihmisiä suluttaanin alaisuudessa. Heidän luonnollinen elämäntapansa oli suojellut heitä monilta kaupungissa asuvia vaivaavilta paheilta.⁸¹ Burgess oli selvästi vakuuttunut maalaisväestön viattomuudesta ja puhtaasta moraalista, jopa niin syvästi, että vertasi turkkilaista, mahdollisesti vääräuskoista neitoa Raamatun Rebekkaan.

Toisaalta maalaisväestö näyttäytyi Burgessille myös negatiivisessa valossa hänen jouduttuaan kahnauksiin heidän kanssaan. Maalaiset olivat anastaneet Burgessin seurueen hevoset ja he väittivät niiden syöneen heidän satonsa. Tilanne ratkesi Burgessin eduksi, mutta hän tunsu silti syyllisyyttä paikallisten tuhoutuneesta sadosta. Hänen oppaansa kuitenkin pyrki vakuuttelemaan maalaisten harjoittavan huijauksia, juuri viemällä matkaajien hevoset väittäen näiden syöneen heidän satonsa ja vaatien korvaukseksi rahaa. Hevosanastajien naapuri, kreikkalainen kristitty mylläri, vahvisti

---

⁷⁶ Thompson 2011, 150-151.

⁷⁷ ks. Tacituksen *Germania*.

⁷⁸ Henisch 1999, 95.

⁷⁹ Rebekka vertauksella Burgess viittaa neitseelliseen, nuoreen ja kauniiseen naiseen. 1. Moos. 24: 15-21.

⁸⁰ Schiffer 1999, 246.

⁸¹ Burgess 1835b, 116-118.

tämän Burgessille, ja Burgess luotti kristityn myllärin sanaan.⁸² Tällä Burgess saattoi oikeuttaa oman päätöksensä olla korvaamatta menetettyä satoa turkkilaisille maalaisille. Hän saattoi myös esimerkillä varoittaa tulevia matkailijoita mahdollisista huijareista.

Kahviloissa vilvoittelu ja töiden tekemättömyys saivat turkkilaisen eliitin näyttämään laiskoilta Burgessin silmissä. Hän selvästi arvosti englantilaisten arvojen mukaisesti työntekoa, erityisesti maanviljelystä, ja tämän takia valtakunnan ruumiillisen työn hoitama *rayah*-väestö ei Burgessin silmissä saanut niin negatiivista kaikua kuin kaupunkiväestö. Vaeltavat nomadit olivat Burgessin mielestä valtakunnan moraalisimpia henkilöitä, ja elo luonnossa oli säästänyt heidät monilta kaupunkielämän turmeluksilta. 1800-luvulla maaseutu alettiin nähdä Britanniassa vastakohtana teollistuneille kaupungeille. Maaseutu nähtiin vakaana, entisaikaisia tapoja noudattavana, jopa hengellisenä.⁸³ Sivistymätön maaseudun väestö liitettiin ihmisen alkukantaisuuteen, ja epäsuorasti sen ihannoiminen saattoi viitata myös eurooppalaisten omaan menneisyyteen ja viattomuuden kadottamiseen.⁸⁴ Ajatus vaeltavan maalaisväestön luonnonmukaisesta elämäntavasta puhtaampana kuin kaupunkilaiselämä, tuo mieleen väistämättä käsitteen jalosta villistä; primitiivistä kulttuuria edustava yksilö, jota sivilisaatio ei ole turmellut. Jo valistusaikana idea jalosta villistä oli symboloinut läheisyyttä luontoon, yksinkertaisuutta sekä vapautta.⁸⁵

Burgessin välittämät mielikuvat turkkilaisista olivat selvästi negatiivisia ja hänen esille nostamissaan luonteenpiirteissä toistuvat samat huomiot kuin aikaisemmin Osmanien valtakunnan alueella matkustaneiden kirjoituksissa. Näitä hänen turkkilaisiin liittämäänsä piirteitä olivat laiskuus sekä epäkohteliaisuus. Maalaisväestöä Burgess piti ahkerana, mutta alkukantaisena. Alkukantaisuus oli syy siihen, miksi maalaisväestö oli pysynyt moraalisesti puhtaana, kaupunkilaisväestöön verrattuna. Burgess heijasteli aikaisemman matkakirjallisuuden välittämiä negatiivisia kuvauksia turkkilaisista sekä aiempien matkajien tavoin romantisoi ajatusta primitiivisistä nomadeista, jotka ovat

---

⁸² Burgess 1835b, 98-99.

⁸³ Wiener 1987, 6.

⁸⁴ Nash 2006, 56.

⁸⁵ Jahoda 1999, 11.

säästyneet moraalittomilta sivistyskäsityksiltä; tässä suhteessa heidän sivistymättömyytensä oli hyvä asia.

Burgessin huomiot turkkilaisista olivat hyvin tyypillisiä ajalleen, ja ne kumpusivat vuosisatoja vahvistetuista turkkilaiskuvauksista. Burgessinkin välittämät turkkilaismielikuvat ja stereotyyptit oli omaksuttu Britanniassa yleisiksi uskomuksiksi ja faktoiksi siitä, minkälaisia turkkilaiset ovat. Gerald MacLean selittää tarkoituksellista negatiivisten mielikuvien levittämistä imperiaalisella kateudella. Hänen mukaansa 1600-luvulla britit olivat kadehtineet nopeasti kasvanutta, voimakasta Osmanien valtakuntaa. Voimakas valtakunta heijasteli Britannian toiveita nousta saarivaltiosta suurvallaksi. Kun britit itse saavuttivat samanlaisen valta-aseman, he korostivat omaa paremmuuttaan Osmanien valtakunnan kustannuksella.⁸⁶ Reinhold Schiffer on samaa mieltä: negatiivisilla mielikuvilla haluttiin korostaa Britannian paremmuutta verrattuna Osmanien valtakuntaan.⁸⁷ Brittiläinen imperiumi laajensi valtaansa siirtomaiden avulla, kun taas Osmanien valtakunnan vaikutusvalta alueillaan oli alkanut murentua. Turkkiilaisten kansanluonne yhdistettiin valtakunnan rappeutumiseen. Käsittelen tätä näkökulmaa tarkemmin kolmannessa alaluvussa.

1.2. Harhaoppisia ja vääräuskoisia – Burgessin käsitykset islamista

Richard Burgess toimi matkapäiväkirjan kirjoittamisen aikana Englannin kirkon kappalaisena Roomassa, ja myöhemmin elämässään hän kohosi kotimaassaan kirkkoherraksi. Usko ja juuri oikea usko olivat ilmeisen tärkeitä asioita Burgessille ja tämä näkyi Burgessin kirjoituksissa; hän vieraili seurueineen matkan aikana muutamissa luostareissa sekä useissa lähetyssaarnaajien perustamissa kouluissa. Lisäksi antiikin kohteiden ohella, hän tarkasteli kohteita usein myös esikristillisten aikojen näkökulmasta. Burgessin oma hengellisyys ja tarve tutkailla myös muiden hartautta tulee ilmi jo teoksen ensimmäisestä kirjeestä. Burgess totesi kirjeessään rouva Colyarille,

---

⁸⁶ MacLean 2007, 20-23.

⁸⁷ Schiffer 1999, 239.

että hän saattaa matkan aikana tulla ottamaan kantaa tapaamiensa miesten tekoihin sekä pohtia vierailemiensa maiden uskontoa ja moraalialia.⁸⁸

Termiä *Mussulman*, musulmaani, muslimi hän käytti välillä kuvaamaan yksittäisiä ihmisiä, välillä kaupungin tai kylän väestönosaa; termi esiintyi sellaisissa yhteyksissä, missä Burgess mainitsee myös muiden uskontokuntien edustajia. Matkakirjallisuudessa muslimit ja turkkilaiset olivatkin usein synonyymeja keskenään.⁸⁹ Näin ollen monet edellisessä alaluvussa esittelemistäni piirteistä yhdistettiin myös islaminuskoiisiin. Islamin katsottiin olevan syy Osmanien valtakunnan tilaan, jossa se oli jäänyt jälkeen eurooppalaisista muun muassa teollistumisen osalta.⁹⁰ Burgess pohtii tätä asiaa matkan viimeisessä kirjeessään, joka on osoitettu John Letsom Elliotille. Koska turkkilaiset delegoivat kaiken työn alemmalle väestönosalle, eivät he Burgessin mukaan voi savuttaa järjestäytymistä valtakunnassaan. Kansan vauraus ja voima oli Burgessin mukaan sen ahkeruudessa. Euroopan puoleisen Turkin toivo oli Burgessin mukaan heidän kristityssä populaatiossaan.⁹¹ Uskonto oli hyvin vahva oman kulttuurisen identiteetin määrittelijä vielä 1700-luvulla, ja tarkasteltaessa toisen uskontokunnan edustajia ratkaiseviksi piirteiksi otettiin usein ne, jotka erottivat uskontoja toisistaan, eikä niitä, jotka uskontoja yhdistivät.⁹² Kristittyjä ja vääräuskoisia käytettiin vastakohtana toisilleen⁹³ ja esimerkiksi mainitsemani laiskuus nähtiin piirteinä, joka kuvasi juuri vääräuskoisia, ahkeruus taas omaa uskontokuntaa.⁹⁴ Kuten edellisessä alaluvussa tuli ilmi, kova työmoraali oli tärkeä arvo englantilaisille. Tämä heijastui myös Burgessin ajatuksista kristittyjen ja hänen oman uskonsa paremmuudesta; yksinkertaisesti hänen uskonsa oli oikea ja islam edusti vääräuskoisuutta.

Orientti heijasteli sekä ihmisten toiveita että pelkoja. Vierasta uskontoa oli helppo syyttää havaituista negatiivisista piirteistä, ja samalla eurooppalaiset myös korostivat heidän omaa kristillistä, moraalista ylemmyyttään. Islamilainen laki mahdollisti orjuuden

---

⁸⁸ Burgess 1835a, 4.

⁸⁹ MacLean 2004, 167.

⁹⁰ Konrad 2011, 34.

⁹¹ Burgess 1835b, 280-283.

⁹² Monter 2006, 7.

⁹³ Konrad 2011, 46.

⁹⁴ Burke 1997, 100.

ja tämä moraalittomuus ja julmuus yhdistettiin despotismiin.⁹⁵ Myös Burgess paheksui Konstantinopolin orjamarkkinoita ja totesi, että kukaan, joka arvostaa ihmiselämää ja tuntee empatiaa alistettuja kohtaan, ei voisi asua Konstantinopolissa. Näitä asioita vaaliva ihminen joutuisi kaupungissa todistamaan ihmisten alkukantaista käytöstä.⁹⁶ Burgess ei tyytynyt arvostelevaan orjuutta ainoastaan Osmanien valtakunnan ongelmana, vaan hän arvosteli orjuutta myös Britannian siirtomaissa ja nosti esiin yhden hyvän puolen Osmanien valtakunnassa:

*Väitettä, jota on niin kauan käytetty siirtomaaorjuutemme puolustamiseksi, käytetään samalla tavoin myös Konstantinopolissa. Orjat, he sanovat, ovat onnellisempia kun he saavat hyvät isännät, kuin että he saisivat tehdä mitä haluavat: mutta Turkissa on inhimillinen laki, tai pikemminkin tapa, joka on, jos orja palvelee isäntäänsä uskollisesti, yhdeksän vuoden ajan, hänet vapautetaan; eikä ole harvinaista, että ihminen nostaa itsensä kahleista paššalikkiin;...*⁹⁷

Burgess kuitenkin lisäsi, että mikään yritys hyvittää orjuutta vetoamalla hyviin isäntiin ei tule muuttamaan hänen ajatuksiaan orjuudesta.⁹⁸ Orjuuden vastustaminen on yhteydessä evankeliseen liikkeeseen, joka oli kampanjoinut ahkerasti orjuuden poistamiseksi Britannian hallitsemilla alueella sekä orjakaupan lopettamiseksi, siinä myös onnistuen.⁹⁹

Islaminuskon arvostelu on Burgessin kirjoituksissa hyvin hienovaraista; hän ei juurikaan käytä termiä islam, mutta hän viittaa kyseiseen uskontoon kiertoilmaisilla. Vieraillessaan Raamatun Efesoksen raunioilla, Burgess voivotteli kaupungin kohtaloa. Efesoksen asukkaat siirtyivät aikoinaan asuttamaan läheistä Ayasulukin kylää, ja

---

⁹⁵ Konrad 2011, 35-36.

⁹⁶ Burgess 1835b, 226-229.

⁹⁷ "The argument which has been so long used in defence of our colonial slavery is equally ready at Constantinople. The slaves, they say, are happier when they get good masters, than they would be if left to themselves: but in Turkey there is a humane law, or rather a custom, which is, if a slave serve his master faithfully, for nine years, he is made free; and it is not an uncommon thing for a man to raise himself from the chains to the Pachalic;..." Burgess 1835b, 227.

⁹⁸ Burgess 1835b, 227.

⁹⁹ Thompson 2011, 50.

kumpikin näistä oli nyt pelkkinä raunioina. Burgess syytti Ayasulukin kylän rakentajia varkaiksi, sillä hänen mukaansa kylä oli rakennettu aikanaan Efesoksen kaupungin raunioista. Hänen mukaansa Ayasulukin tuhoutunut moskeija toimi merkinä siitä, kuinka Kaikkivaltiaan ruoska oli ilmestynyt Mekkan väärälle profeetalle ja hänen seuraajilleen, sillä he olivat tuhonneet idän kauneimman osan, Efesoksen. Burgessin mielestä usko oli harhauttanut maan asukkaita jo 12 vuosisataa ja maata hallitsivat vääräoppiset.¹⁰⁰ Hän kuvaili myös Smyrnan kaupunkia paikaksi, jossa oikealle uskonnolle ja sen siunauksille ei ole sijaa.¹⁰¹ Smyrnan kadulla kulkiessaan hän kertoi kohtaavansa juutalaisia ja turkkilaisia, vääräuskoisia ja harhaoppisia.¹⁰²

Edellisen esimerkin Efesos ja Smyrna olivat kumpikin osa Aasian seitsemää seurakuntaa, jotka mainitaan Uuden testamentin Ilmestyskirjassa. Näiden esikristillisten seurakuntien kuvailu oli tyypillistä kristillisten matkailijoiden, ja erityisesti evankelisen liikkeen kannattajien, matkakertomuksissa. Evankelinen liike painotti Raamatun tekstien totuudenmukaisuutta ja arvovaltaa, ja niistä etsittiin tyypillisesti todisteita Jumalan vihan toteutumiseksi. Raunioituneet kaupungit nähtiinkin merkinä Jumalan rangaistuksesta, josta oli varoitettu seurakuntia jo Johanneksen ilmestyksessä.¹⁰³

Burgessin kommentit osoittavat, että hänen asenteensa islamia kohtaan oli selkeästi kielteinen. Burgess oli ammatiltaan pappi, ja tärkeä osa hänen identiteettiään oli uskonto ja usko kristilliseen Jumalaan. Maininnat väärästä uskosta ja harhaoppisista kertovat mielestäni, että Burgess ei ollut kovinkaan suvaitsevainen muita uskontoja kohtaan. Uskonto ja oikea usko olivat Burgessin keinoja mitata myös ihmisen sivistyneisyyttä. Väärästä uskosta seuraisi Jumalan rangaistus, kuten Burgessin kuvailema raunioitunut Ayasulukin kylä osoitti. Tällaiset huomiot vääräuskoisten rankaisemisesta perustuivat Raamatun tekstien tulkintaan.

Islam ja turkkilaisuus rinnastuvat vahvasti matkakirjallisuudessa ja matkailijoille ne olivat oikeastaan toistensa synonyymeja. Tämän takia on hankala arvioida, onko syy-

¹⁰⁰ Burgess 1835b, 53-57 ja 235.

¹⁰¹ Burgess 1835b, 80.

¹⁰² *Infidels and heretics.*; Burgess 1835b, 75.

¹⁰³ Schiffer 1999, 84-85; Ilm. 2-3.

seuraussuhde negatiivisten luonteenpiirteiden kesken uskonnosta vai kansallisuudesta johtuvaa. Samat luonteenpiirteet toistuivat niin kuvauksissa muslimeista kuin kuvauksissa turkkilaisista. 1700-luvulla ja 1800-luvun alkupuolella negatiivisten piirteiden nähtiin juontuvan kuitenkin pääasiassa vieraasta ja väärästä uskosta.

1.3. Länsimaalaistamisyriä – hallinnon uudistukset Osmanien valtakunnassa

Osmanien valtakuntaa luonnehdittiin 1800-luvulla ”Euroopan sairaaksi mieheksi”. Laaja valtakunta oli menettänyt asemiaan Euroopassa ja myös valtakunnan sisällä kuohui voimakkaasti. Valtakunnan heterogeeninen väestö sai pontta Amerikan ja Ranskan vallankumouksista, ja aatteen huumassa kapinoivat sekä serbit että kreikkalaiset, joista jälkimmäisenä mainitut itsenäistyivät turkkilaisten vallan alta. Osmanien valtakunnan heikentyessä, samaan aikaan eurooppalaiset suurvallat kahmivat siirtomaa-alueita hallintaansa voimistaakseen kaupankäyntiään tai kerätäkseen arvovaltaa muiden silmissä. Heikentyneen idän asema houkuttikin suurvaltoja poliittisessa mielessä.

Vaikka Burgess mainitsi esipuheessaan matkan olevan tarkoitettu malliksi niille, jotka haluavat matkustaa itäisellä Välimerellä, ja matkan tarkoituksena oli vieraila alueen antiikin kohteilla, oli kirjeissä ja luvuissa viittauksia myös mahdolliseen poliittiseen motiiviin julkaista teos. Kirjeissään pastori John Hartleylle ja John Letsom Elliotille Burgess avasi alueen ajankohtaista poliittista tilannetta. Burgess pohti Osmanien valtakunnan heikentyneitä asemaa, joka herätti kysymyksiä sekä Euroopassa että valtakunnassa itsessään. Burgess kävi kirjeissään läpi turkkilaishallinnon tapoja ja sulttaanin toimia valtakunnan länsimaalaistamiseksi. Hallintojärjestelmän oikeudenjaossa oli Burgessin mielestä viisaita osia, mutta se sisälsi rappion siemenet. Turkkilaishallinto oli Burgessin mukaan luovuttanut oikeudet päättää kansalaisia koskevista oikeudellisista asioista kansalaisten uskonnollisille yhteisöille; tämä tarkoitti sitä, että jokainen kansanosu tukeutui oman yhteisönsä johtajiin asiaa ratkaistaessa. Se, että jokainen yhteisö sai päättää omista asioistaan, piti hänen mukaansa tuon heterogeenisen yhteiskunnan kasassa. Sulttaani oli myös poistanut monia ankaria

rangaistuksia, jotka Burgessin mukaan olivat ennen tehneet turkkilaisista julmia eurooppalaisten silmissä.¹⁰⁴ Kaikki nämä uudistukset olivat kuitenkin Burgessin mielestä tuhoon tuomittuja. Burgessin mukaan, vaikka sulttaani itse näitä muutoksia ajoi, ei kukaan muu jakanut tätä hänen tunnettaan alemmuudestaan muiden, eli eurooppalaisten, joukossa.¹⁰⁵ Burgess paheksui englantilaisia matkaajia, jotka levittivät niin sanottua turkomaniaa, väittäen että turkkilaiset olivat viisas ja ymmärtäväinen kansa, sillä vaikka mitä hyvää sanottaisiin turkkilaisten luonteenpiirteistä tai hallinnon toimimisesta, turkkilainen eliitti ei suostunut työskentelemään. Kaikki ruumiillinen työ oli delegoitu *rayah*-väestölle. Burgessin mukaan ei olisi todennäköistä, että kansakunta tulisi järjestäytymään työn ja teollisuuden suhteen; hänen mukaansa kansojen vauraus ja voima liittyivät olennaisesti maan ahkeruuteen.¹⁰⁶ Burgess kertoi myös omista poliittisista päätelmistään. Hänen mielestään sulttaanin toimet voisivat onnistua, jos hänen valtakuntansa pienenisi ja kansalaisten moninaisuus vähenisi. Koko Osmanien valtakuntaa ei tarvitsisi jakaa, sulttaani voisi tehdä kokeitaan vähä-Aasiassa ja valtakunnan Euroopan puoleiset osat otettaisiin mahdollisesti eurooppalaisten valvontaan.¹⁰⁷

Burgess arvosteli rankasti sulttaanin länsimaalaistumisreformoja ja tuomitsi ne epäonnistumaan; kansa oli hänen mielestään liian heterogeenistä ja sivistymätöntä, jotta koko maata voitaisiin hallita keskittyneesti. Vika ei ilmeisesti ollut itsessään länsimaalaistumisessa vaan kansassa. Burgess kertoi kirjeissä myös omia mielipiteitään siitä, miten Osmanien valtakunnan hallinta tulisi jakautua. Tällaisten mielipiteiden esittäminen tulematta sensuroiduksi osoittaa, että Burgessin asema brittiläisessä yhteiskunnassa oli suhteellisen arvostettu; Burgess edusti papistoa. 1700-luvulla poliittisten mielipiteiden sensuroiminen kirjallisuudesta oli vielä hyvin yleistä ja oli tarkoin säädeltyä, kuka näitä poliittisia näkemyksiä saattoi esittää.¹⁰⁸ Mielestäni tällainen poliittinen analyysi osoittaa, että Burgess oli suunnannut julkaisunsa myös laajemmalle kohdeyleisölle kuin Osmanien valtakuntaan matkaa suunnitteleville.

---

¹⁰⁴ Burgess 1835b, 237-238.

¹⁰⁵ Burgess 1835b, 240.

¹⁰⁶ Burgess 1835b, 280-281.

¹⁰⁷ Burgess 1835b, 238-241.

¹⁰⁸ Thompson 2011, 105.

Poliittinen analyysi saattoi liittyä voimasuhteiden tarkasteluun tai jopa varsinaisiin toimiin Osmanien valtakunnan alueella, jos poliittinen tilanne näin edellyttäisi. Burgess saattoi tällaisella pohdinnalla pyrkiä edistämään omia poliittisia näkemyksiään, kenties jopa vahvistamaan omaa sosiaalista asemaansa. Jotta nämä tavoitteet olisivat voineet toteutua, olisi teoksen lukijan täytynyt olla kiinnostunut Osmanien valtakunnan poliittisista aspekteista. Joka tapauksessa kesäekskursioon itäisellä Välimerellä vierailen antiikin kohteilla, sisältyi mielestäni myös poliittisia motiiveja.

Osmanien valtakunnassa suoritettiin 1800-luvulla länsimaalaistumiseen suuntaavia reformeja. Hallintoa keskitettiin, sillä se oli jakautunut valtakunnan eri provinseihin alempiarvoisille toimijoille.¹⁰⁹ Euroopassa osmanien hallinto oli nähty korruptoituneena ja tehottomana.¹¹⁰ Burgessin matkan aikaan vallassa ollut sulttaani Mahmud II kehitti hallintoa eurooppalaisen mallin mukaan. Hän loi uuden, rakenteeltaan länsimaisemman armeijan, tuhottuaan armeijan vanhat janitsaarijoukot 1820-luvulla. Sen lisäksi hän perusti kouluja, joissa koulutettiin upseereita ja virkamiehiä uuden byrokraattisemman hallinnon tarpeisiin.¹¹¹

Burgess toi kirjoituksissaan ilmi muutamia turkkilaisten länsimaalaistumisen piirteitä. Sulttaani halusi kovasti jäljitellä eurooppalaista hallintoa ja käyttöön oli otettu passijärjestelmä. Jokaisella valtakunnan sisällä matkustavalla tuli olla hallussaan lupakirja, jonka paikalliset virkamiehet myönsivät, kunhan hakijalla oli tätä varten kaksi takaajaa. Burgessin mukaan tämä käytäntö hankaloitti erityisesti eurooppalaisten matkaajien asemaa. Paikallisille asia oli helposti hoidettavissa heidän suhteidensa ansioista, mutta usein matkaajilla ei ollut mitään kontakteja maahan. Matkailijoiden tilanne oli lähes toivoton, jos kaupungissa ei ollut yhtään konsulia tai tunnustettuja kauppiaita. Burgess seurueineen sai kuitenkin helposti Smyrnan kuvernööriltä niin kutsutun passin¹¹² ja tämän lisäksi vielä eräänlaisen lupakirjan¹¹³, jonka arvovalta

---

¹⁰⁹ Quataert 1994, 761-763.

¹¹⁰ Kiernan 1969, 117.

¹¹¹ Eissenstat 2015, 432-433.

¹¹² *Teskeri*.

¹¹³ *Bouyourdee*.

Burgessin arvion mukaan ylitti jopa paikallisen poliisin.¹¹⁴ Burgess arvosteli uutta järjestelmää, sillä sen seuraukset näkyivät suoraan matkanteon vaikeutumisenä. Tämän epäkohdan esiintuminen oli Burgessille tärkeää, jotta mahdolliset lukijat ja ehkä matkaa alueelle suunnittelevat olisivat tietoisia kyseisestä uudistuksesta. Burgess ei ottanut kantaa siihen, oliko uudistus kokonaisuudessaan hänen mielestään onnistunut, mutta matkaajien, joihin hän itsekin lukeutui, kannalta hän piti uudistusta huonona.

Burgess kuvaili myös asioiden hoitamista paikallisten virkamiesten kanssa. Burgess joutui turvautumaan paikallisen agaan¹¹⁵ lähtiessään Cassban kylästä, kun hän oli tyytymätön palkkaamiensa avustajien käytökseen; eräs muslimista viivytti matkaseurueen lähtöä. Burgess pyrki tämän vuoksi agan puheille. Kertoessaan ongelmasta ja esitettyään Smyrnan kuvernööriltä saamansa valtakirjan, Burgess sai agalta valtuutuksen päättää, millä aikataululla seurueen matkaa tehdään. Muslimi ja avustajat sen sijaan saivat nuhtelun.¹¹⁶ Burgess mainitsi turkkilaisväestön pitävän englantilaisia suuressa arvossa ja jopa englantilaisen nimen kuuleminen herätti turkkilaisissa kunnioitusta.¹¹⁷ Burgess kuvaakin tällä esimerkillä matkaajien hyvää mainetta ja asemaa paikallisten viranomaisten silmissä. Smyrnan kuvernööriltä saamansa lupakirjan avulla, Burgess nousi turkkilaisen työtätekevän väestön yläpuolelle ja sai luvan toimia heidän auktoriteettinaan.

Alueella oleilevien ihmisten liikkumista seurattiin ja rajoitettiin. Liikkuessaan Turkin vesillä, ja jatkaakseen matkaa Sporadien saarten jälkeen kanaaliin, turkkilainen vartiointialus pysäytti seurueen laivoineen vaatiakseen tietoa, millä asioilla he liikkuvat alueella. Joskin lupa myönnettiin melkein jo ennen kuin he olivat saaneet asiansa sanottua, turkkilaisella välinpitämättömyydellä.¹¹⁸ Eräässä kylässä taas turkkilainen, joka oli määrätty valvomaan kylää, esitti Burgessin mukaan epäkohteliaasti vähäisen auktoriteettinsa, ja vielä alensi arvokkuutensa hieroen sormiaan toisiinsa rahan

---

¹¹⁴ Burgess 1835b, 86.

¹¹⁵ Paikallinen virkamies tai sotilaskomentaja. MOT

¹¹⁶ Burgess 1835b, 90-91.

¹¹⁷ Burgess 1835b, 236-237.

¹¹⁸ Burgess 1835b, 34.

merkiksi.¹¹⁹ Arvokkuutensa alenemisella Burgess tarkoitti miehen käyttävän asemaansa kenties väärin rahanahneutensa vuoksi. Näiden kuvausten perusteella Burgessin mukaan turkkilaiset virkamiehet olivat tarkkoja asemastaan, mutta itse työtehtävän hoitaminen asianmukaisesti ei tuntunut olevan heille tärkeää.

Toisen ääripään esimerkkiä edusti seurueen tapaama janitsaari Scala Nuovassa. Burgessin seurueen rantautuessa kaupunkiin, he saivat saattajakseen janitsaarin, turkkilaisen sotilaan. Sotilaan oli määrä saattaa heidät kaupungin kaikkien kansojen konsulaattiin. Burgess kuvasi janitsaarin vaateetusta; hän oli pukeutunut tulenpunaiseen, hänen päänsä ympärille oli kiedottu turbaani, vyöllään hänellä oli painavia aseita ja hartioilla löysä husaarin takki. Janitsaarin vaateetus ja rivakka marssi herättivät huomiota seurueen lisäksi myös paikallisissa, ja Burgess totesi epäsovivan turhantärkeyden asettavan ihmisen naurunalaiseksi myös tässä maailman kolkassa. Burgess kertoi janitsaarin vahtineen heitä koko päivän kuin Kerberos.¹²⁰ Janitsaarin käytös välittyi Burgessille turhana pöyhkeilynä ja virkaintoisuutena. Burgess käyttää turkkilaisista sotilaista edelleen nimitystä janitsaari, vaikka sulttaani oli tuhonnut janitsaarijoukot jo lähes kymmenen vuotta aikaisemmin ja Burgess on tästä tietoinen.¹²¹ Matkapäiväkirjasta ei käy kuitenkaan ilmi, oliko Burgess tietoinen sulttaanin armeijan uudesta nimityksestä.

Burgessin kuvauksissa virkamiehistä esiintyi kaksi ääripäätä; he tiedostivat oman valtansa, mutta joko eivät välittäneet työtehtäviensä hoidosta, tai he ottivat työtehtävien hoidon jopa liian vakavasti. David Schneiderin mukaan niitä piirteitä, jotka edustavat äärimmäisyyksiä, pidetään usein negatiivisempina kuin maltillisempaa käytöstä.¹²² Burgess myös epäili virkamiesten rehellisyyttä johtuen tapauksista, joissa hän uskoi tullessa huijatuksi rahan takia. Epäilyt virkamiesten rehellisyydestä liittyvät matkailijan kokemukseen vieraasta kulttuurista; kun yhteistä kieltä ei ole, ja tavat ja käytännöt ovat vieraita, on melko luonnollista, että matkaja on epäileväinen siitä, keneen voi luottaa ja kuka toimii rehellisin perustein.

---

¹¹⁹ Burgess 1835b, 122.

¹²⁰ Burgess 1835b, 39.

¹²¹ Burgess 1835b, 199-200.

¹²² Schneider 2004, 551.

Burgess ja hänen seurueensa edustivat englantilaista yläluokkaa, ja heidän suhteensa paikallisiin länsimaalaisiin, sekä heidän kansallisuutensa, nostivat heidän luotettavuuttaan turkkilaisten virkamiesten silmissä. Nämä suhteet nostivat heidät turkkilaisen työläisväestön yläpuolelle, ja jopa paikallisten auktoriteettien kanssa samalle tasolle. Kun huomioidaan Burgessin teoksen genre, matkakirjallisuus, on hyvin todennäköistä, että hän halusi tarkoituksellisesti tuoda näkyväksi tapauksia, joissa matkailijat voisivat joutua tekemisiin virkamiesten kanssa. Auktoriteettien toiminnasta välittyi Burgessin kirjoituksista kuva siitä, että viranomaisten toimintatavat vaihtelivat paikoittain. Huomioillaan Burgess halusi mahdollisesti korostaa hallinnon sekavuutta.

2. TOIVEIDEN KREIKKA

Toisessa pääluvussa käsittelen Burgessin välittämiä mielikuvia kreikkalaisista. Burgessin huomioihin vaikutti voimakkaasti Kreikan itsenäistyminen ja tämä on kantava teema tässä pääluvussa. Tarkastelen ensin Burgessin mielikuvia nykykreikkalaisista. Tämän jälkeen käyn läpi Burgessin havaintoja Kreikan ortodoksisesta kirkosta ja mahdollisista toiveista yhdyntä kreikkalaisten kirkkokunnan kanssa. Viimeisessä alaluvussa käyn läpi Burgessin huomioita Kreikan tuon aikaisesta hallinnosta ja sen järjestelyistä.

Manner-Kreikan kreikkalaisten lisäksi erillisiksi ryhmiksi nähtiin saarilla asuvat kreikkalaiset sekä Osmanien valtakunnan alueella asuvat kreikkalaiset¹²³. Vuonna 1834 Kreikka oli itsenäistynyt vasta muutamia vuosia aikaisemmin. Britannian yläluokka tunsi Kreikan menneisyyden, sillä antiikin kirjallisuuden tunteminen oli osa yläluokkaisten nuorukaisten koulutusta. Antiikin lisäksi Kreikka oli tullut tutuksi ensin osana Bysantin valtakuntaa ja sittemmin Osmanien valtakuntaa 1400-luvulta lähtien. Maahan oli tehty matkoja pitkin uutta aikaa, ja Kreikka matkakohteena alkoi kiinnostaa erityisesti 1700-luvulla.

1800-luvun alkupuolella huomio kiinnittyi Balkanilla nimenomaan Kreikkaan. Tähän oli syynä kreikkalaisten sota Osmanien valtakuntaa vastaan. Kreikkalaisista oli kiinnostuttu jo 1700-luvulla filhellenistisen liikkeen myötä läntisessä Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa. Filhellenistinen liike arvosti kreikkalaista, etenkin antiikin, kulttuuria. Varsinkin Kreikan vapaussodan aikana filhellenistinen liike pyrki Britanniassa keräämään sympatiaa ja rahaa kreikkalaisten tukemiseksi. Osmanien vallan heikennyttyä alueella Kreikka kiinnosti myös kauppa- ja sotilaspoliittisessa mielessä.¹²⁴

2.1. Modernin Kreikan sankarit

---

¹²³ *Asiatic Greeks*.

¹²⁴ Angelomatis-Tsougarakis 1990, 85-86 ja 100.

Helen Angelomatis-Tsougarakis, Pandeimon Hionidis ja Xanthippi Kotzageorgi esittävät tutkimuksissaan, että kreikkalaiset nähtiin pääosin negatiivisessa valossa läntisessä Euroopassa. Negatiivisia mielikuvia oli vahvistettu 1600-luvulta lähtien. Tuolloin negatiivisen mielikuvat juontuivat läntisen katolisen ja itäisen ortodoksisen kirkon välisistä erimielisyyksistä. Bysantin perilliset ja itäistä uskontokuntaa edustavat kreikkalaiset eivät jakaneet yhteistä uskonoppia, jonka vuoksi heidät haluttiin esittää huonossa valossa. Tuolloin kreikkalaisia kuvattiin muun muassa turkkilaisten orjiksi, joilla ei ollut omaa kansallista identiteettiä. Suhtautuminen kreikkalaisiin muuttui hetkellisesti 1800-luvun alussa, kun Osmanien valtakunta alkoi heikentyä poliittisesti Balkanilla. Kreikan vapaussodan myötä filhellenistinen liike vaikutti voimakkaasti Britanniassa ja huomio siirrettiin Kreikkaan.¹²⁵ Kreikkalaisiin alettiin Angelomatis-Tsougarakiksen mukaan kiinnittää huomiota nimenomaan filhellenismin ansiosta. Liikkeen vaikutus näkyi brittien kuvauksissa kreikkalaisista siten, että kuvauksia kreikkalaisista siistittiin ja monia ennen jaettuja huomioita jätettiin nyt pois kuvauksista.¹²⁶ Filhellenistinen liike oli kreikkalaisten asialla ja negatiiviset mielikuvat olisivat voineet laannuttaa mahdollisten tukijoiden auttamisintoa.

Monet länsimaalaiset uskoivat, että antiikin jälkeen kreikkalaiset kansana olivat turmeltuneet. Matkakertomuksissa korostettiin kansan moraalista rappiota ja sitä, että kreikkalaiset eivät enää koskaan voisi palata ”antiikin loistoon”. Kreikkalaisten turmeltuneisuutta selitettiin 1700- ja 1800-luvun alkupuolella muun muassa poliittisilla, kauppapoliittisilla ja uskonnollisilla syillä.¹²⁷ Hionidiksen mukaan joillekin matkaajille kreikkalaiset olivat antiikin kreikkalaisten suoria jälkeläisiä. Heidä kuvattiin valoisiksi, eloisiksi ja he olivat hyviä havainnoimaan ympäristöään. Joillekin taas kreikkalaiset olivat kavalia, juonittelevia ja heidät tunnettiin paheellisuudestaan.¹²⁸ Monet pitivät kreikkalaisia kyllä lahjakkaina ja melko älykkäinä, mutta heidän moraaliaan arvosteltiin ja heitä pidettiin luonteeltaan häijyinä.¹²⁹ Angelomatis-Tsougarakis kuitenkin korostaa, että Kreikka oli 1800-luvun alkuvuosikymmeninä briteille jo hyvin tuttu aiemmasta

---

¹²⁵ Efestathiadou 2011, 201.

¹²⁶ Angelomatis-Tsougarakis 1990, 86.

¹²⁷ Angelomatis-Tsougarakis 1990, 86-87.

¹²⁸ Hionidis 2015, 305.

¹²⁹ Angelomatis-Tsougarakis 1990, 91.

matkakirjallisuudesta, joten monet olivat varautuneet siihen pettymykseen, että nykyinen Kreikka ja kreikkalaiset eivät vastaisi antiikin vastineitaan.¹³⁰ Angelomatis-Tsougarakiksen mukaan Kreikan vapaussota ei olennaisesti muuttanut brittien aiempia käsityksiä kreikkalaisista. Heidän myönnettiin olevan rohkeita, mutta moraalisesti heitä pidettiin yhä turmeltuneina ja sitä myös korostettiin kuvauksissa.¹³¹

Burgessin tapauksessa Kreikan vapaussota ja itsenäistyminen Osmanien valtakunnasta heijastuivat voimakkaasti hänen kuvauksiinsa modernin Kreikan valtion asukkaista. Burgess käsitteli kreikkalaisten rohkeutta hyvin yleisellä tasolla eikä niinkään konkreettisin esimerkein. Viitatessaan kreikkalaisten kansanluonteeseen Burgess käytti yleistäviä ilmauksia kuten urheat palikarit (sotilaat), modernin Kreikan sankarit (viittaus mytologiaan) ja itsenäisyyden puolustajia (patriotismi). Burgess oli kovin ylpeä siitä, että kreikkalaiset olivat vapautuneet turkkilaisvallan alta.¹³² Korostamalla kreikkalaisten sankaruutta, urheutta ja patrioottista luonnetta Burgess halusi mahdollisesti korostaa kreikkalaisten vahvuutta sekä ponnisteluja itsenäisyytensä varmistamiseksi. Tämä oli hyvin poikkeuksellista, sillä monet aikaisemmat matkailijat olivat ajatelleet Kreikan olevan kykenemätön itsenäistymään edes läntisten valtojen avulla.¹³³ Tällaiset kuvaukset kreikkalaisten kansanluonteesta jättivät kuitenkin kokonaan ulkopuolelle suurimman osan kansasta. Voikin olla, että Burgessilla oli samankaltaisia ennakkoluuloja kreikkalaisista, joita oli esitetty aiemmissä kreikkalaiskuvauksissa, ja Burgess tietoisesti valitsi kreikkalaisia kuvaamaan urheat soturit ennemmin kuin huonossa maineessa olevat tavalliset kansalaiset.

Burgess viittasi matkapäiväkirjassaan modernien kreikkalaisten ja antiikin kreikkalaisten väliseen suhteeseen ja vertasi vapaussodan sankareita mytologisiin sankareihin. Hän vertasi esimerkiksi kreikkalaista kenraalia Kolokotronista Heraklekseen ja turkkilaisia Nemean leijonaan.¹³⁴ Viittauksella antiikin mytologiaan Burgess on mahdollisesti halunnut korostaa modernien kreikkalaisten suhdetta antiikin kreikkalaisiin.

---

¹³⁰ Angelomatis-Tsougarakis 1990, 87.

¹³¹ Angelomatis-Tsougarakis 1990, 100.

¹³² Burgess 1835a, 125 ja 132.

¹³³ Kotzageorgi 1992, 218.

¹³⁴ Burgess 1835a, 177.

Cambridgen yliopiston käyneenä ja perinteisen yläluokkaisen koulutuksen saaneena Burgessin on täytynyt tuntea hyvin kreikkalainen kirjallisuus ja mytologia. 1800-luku oli Britanniassa klassisten opintojen kulta-aikaa ja klassiset opinnot kuuluivat yläluokkien, eliitin, koulutukseen. Näillä opinnoilla oli merkittävä kulttuurinen ja aatteellinen vaikutus Britannian yläluokkaan. Klassiset opinnot olivat yksi syy siihen, miksi varsinkin viktoriaanisen ajan britit innostuivat antiikista. Kiinnostus antiikkiin ja Kreikan menneisyyteen vaikutti myös siihen, että kreikkalaiset haluttiin nähdä ja kuvitella antiikin kreikkalaisten moderneina representaatioina.¹³⁵

Britanniassa antiikin vaikutus näkyi aivan tavallisissa arkipäiväisissä asioissa. Se näkyi sanomalehdissä, poliittisissa väittelyissä, kirjallisuudessa, taiteessa ja arkkitehtuurissa. Antiikki näkyi myös keskusteluissa: viittauksissa ja lainauksissa antiikin teksteistä. Parhaisiin yliopistoihin pyrkivien täytyi osata muinaiskreikkaa. Klassisilla opinnoilla katsottiin olevan moraalisia ja aatteellisia etuja. Antiikintutkimus opetti oikeaa moraalikäsitystä, itsehillintää, uhrautuvaisuutta ja kunnioittavaa käytöstä. Klassisilla opinnoilla olikin tärkeä ja selkeä yhteys valmistautumisessa julkiseen elämään sekä johtajuuteen.¹³⁶ Antiikin tuntemus vaikutti siis Britannian yläluokkaan lapsuudesta saakka. Antiikkia pidettiin tärkeänä ja merkityksellisenä, sillä se heijasteli oman yhteiskunnan kehityskaarta.¹³⁷ Klassiset opinnot olivat osa brittiläisen yläluokan kollektiivista informaatiota ja muistia, niin kutsuttua henkistä perintöä. Tällainen yhteinen perintö toimii ryhmän yhdistävänä tekijänä ja vaikutti myös mielikuvien muodostumiseen, vaikka kaikilla ryhmän jäsenillä ei olisi ollutkaan suoraa kokemusta tarkasteltavasta mielikuvasta. Tällainen kollektiivinen perintö vaikutti yhteisön jäseniin jo varhaislapsuudesta lähtien juuri yhteisen koulutuksen kautta.¹³⁸

Vertaus antiikin Kreikkaan ja antiikin auktoreihin nousi esiin myös, kun Burgess vieraili eräässä kylässä, jossa toimii pieni maalaiskoulu. Sen opettajana toimi yksi kyläläisistä, joka oli lukutaitoinen. Hän välitti taitoaan eteenpäin muille opettamalla. Burgessin mukaan kreikkalaiseen kansanluonteeseen kuului pysyvästi rakkaus kommunikointiin ja

---

¹³⁵ Hagerman 2013, 18-19.

¹³⁶ Hagman 2013, 19-20.

¹³⁷ Hagerman 2013, 35.

¹³⁸ Ratz 2007, 218.

viestimiseen sekä halu sen jakamiseen. Burgess kertoi ihailevansa kreikkalaisten opinhalua. Rakkaus kommunikaatioon teki antiikin aikana kreikkalaisista loistavia puhujia ja runoilijoita. Burgess toivoi, että tuo piirre tekisi kreikkalaisista tulevaisuudessa myös valistuneita kristittyjä.¹³⁹

Burgess tunsu etukäteen kattavasti Kreikan alueella matkanneiden henkilöiden matkakertomuksia. Varhaisimmista hän mainitsi 1500-luvulla alueella matkustaneen italialaisen Bordonin, joka hänen mukaansa keräsi tietoa alueen typologiasta ja antiikin kohteista. Myöhemmistä kirjoittajista hän kertoi tuntevansa Sir William Gellin, Edward Dodwellin, Edward Daniel Clarken, kenraali W.M. Leaken, lordi Byronin, Sir John Hobhousen sekä ranskalaisen Monsieur Poucquevillen.¹⁴⁰ Heidän matkakertomuksiaan on tutkinut muun muassa Helen Angelomatis-Tsougarakis. Voidaan siis olettaa Burgessin tunteneen näiden matkajien näkemykset kreikkalaisista, jotka Angelomatis-Tsougarakiksen mukaan olivat enimmäkseen negatiivisia. On hyvin todennäköistä, että myös Burgessilla oli negatiivisia olettamuksia kreikkalaisista, vaikka hän ei niitä juuri tuokaan esille matkapäiväkirjassaan. Burgess on ehkä tietoisesti jättänyt negatiiviseksi havaitsemiaan piirteitä kuvaamatta. Tähän saattoivat vaikuttaa esimerkiksi hänen positiivinen suhtautumisensa lähetyssaarnaajien työhön kreikkalaisten keskuudessa. Paneudun tähän näkökulmaan tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

Oli tyypillistä, että analyysi Kreikasta tai kreikkalaisista oli matkakirjallisuudessa usein hajanaista ja sekoittunut pitkiin kuvauksiin maisemista ja arkeologisista kohteista, joissa kirjoittajat vierailivat.¹⁴¹ Harva matkasikin Kreikkaan pelkästään tarkkailemaan maan silloisia oloja. Moni matkailija oli kiinnostunut maan nykytilasta, ja sitä myös kuvailtiin paljon teoksissa. Monet kiinnittivät huomiota maan surkeaan tilaan, muun muassa infrastruktuuriin, rakennuskantaan ja maanviljelykseen, yleensä korostaen näiden puutteellisuutta.¹⁴²

---

¹³⁹ Burgess 1835a, 240.

¹⁴⁰ Burgess 1835a, 278.

¹⁴¹ Hionidis 2015, 307.

¹⁴² Hionidis 2015, 302-303.

Kiertäessään Peloponnesoksella Burgess kuvaili sodan tuhoja kreikkalaisissa kylissä. Ensimmäiset matkailijat Kreikassa vapaussodan jälkeen järkyttyivät sodan aiheuttamasta tuhosta. Monissa kylissä asumusten kunto oli surkealla tolalla, ja joistakin kylistä oli jäljellä vain rauniot.¹⁴³ Burgessin mukaan sodan tuhojen lisäksi turkkilaisväestön poistuminen oli myötävaikuttanut maiseman muutokseen. Monet rakennukset olivat maan tasalla, mutta turkkilaisten rakennuskantaa oli hajotettu ja purettu myös tarkoituksenmukaisesti. Argoksessa paikallisen beyn palatsi ja siellä sijainneet moskeijat oli hajotettu: ”muslimiväestön saasta” oli siivottu pois¹⁴⁴. Burgessin mukaan muslimien synkät ja likaiset talot olivat poissa ja näiden tilalle oli rakennettu kreikkalaisten asumuksia. Tämä tukee jo edellisessä pääluvussa esitettyä ajatusta siitä, että protestantismi ja kristitty väestö yhdistettiin puhtauteen, kun taas muslimeja kuvattiin likaisiksi. Toisaalta Burgess ei kommentoi kreikkalaisten rakennuskantaakaan kovin mairittelevaan sävyyn. Burgess kuvasi kreikkalaisten taloja yhtä likaisiksi kuin turkkilaisten, mutta rakennukset eivät olleet enää niin surumielisiä.¹⁴⁵ Vostizzaan sen sijaan oli alettu rakentaa jo hyviä taloja: Burgess arveli, että mutaseinäiset talot olivat luultavasti turkkilaisten jäljiltä.¹⁴⁶ Samoin Burgess kuvasi Andrítsainan kylää, jota oli hänen mukaansa jälleenrakennettu ahkerasti.¹⁴⁷ Kreikkalainen rakennuskanta ei Burgessin huomioissa yltänyt länsimaisten standardien tasolle, mutta joissakin paikoissa tilanne oli kehittymässä parempaan suuntaan. Positiivista oli ainakin turkkilaisten rakennusten hävittäminen. Kuvaamalla turkkilaisten rakennuskannan tuhoamista, Burgess korosti kreikkalaisten pyrkivän eroon lähimenneisyytensä taakasta. Vaikka Burgess kuvasi kreikkalaisten jälleenrakennusintoa, oli infrastruktuurissa silti vielä suuria puutteita matkaajia ajatellen. Infrastruktuurin puutteellisuutta hän kuvasi ystävälleen kirjeessä:

Ei voida kuitenkaan kieltää sitä, että Morea kaipaisi kahta välttämätöntä mukavuutta matkaajille, ne ovat tiet ja majatalot. Vaikeakulkuinen, kivikkoinen polku on useimmiten vastine aikaisemmalle, ja emme

---

¹⁴³ Hionidis 2015, 303.

¹⁴⁴ *Filth of a Mussulman population.*

¹⁴⁵ Burgess 1835a, 201.

¹⁴⁶ Burgess 1835a, 135.

¹⁴⁷ Burgess 1835a, 233.

*löytäneet ollenkaan majataloa, joka olisi ollut liikkuvan suojamme veroinen.*¹⁴⁸

Tavallista kansaa kuvatessa Burgess nosti esille myös huomionsa maisemista. Burgess kiinnitti matkallaan paljon huomiota ympäristön ja erityisesti maanviljelyksen tilaan. Burgess nosti useissa Kreikan kohteissa esille sen, että seutu oli hyvin viljeltyä ja hän kävi myös läpi alueen yleisimpiä tuotteita. Marjorie Morgan tuo teoksessaan *National Identities and Travel in Victorian Britain* esiin viktoriaanisen ajan englantilaisten maisemakäsityksiä. Erityisesti englantilaisille maisemat ilmensivät kansallisia hyveitä ja kansojen elämäntapaa. Maisema oli heille olennainen osa kansallista identiteettiä.¹⁴⁹

Morganin mukaan matkapäiväkirjojen kuvaukset paljastivat, kuinka toisistaan riippuvaisia maisemat ja kansallinen identiteetti olivat. Kansallismaisemat olivat uniikkeja, ja kansan ylpeys ja uskollisuus omaa kansakuntaansa kohtaan oli juurtunut tiukasti sen maisemaan.¹⁵⁰ Morgan käsittelee teoksessaan sekä englantilaisten suhtautumista maisemiin oman maansa sisällä että ulkomailla. Englantilaisille vastakohtana olivat skotlantilaiset, joille oma maisema oli karua, villiä, rohkeaa ja vuoristoista, englantilaiset taas kuvasivat oman maansa pehmeäksi, lempeäksi, iloiseksi, siistiksi, tasaiseksi ja hedelmälliseksi. Kuvaus omasta maasta implikoi sitä, minkälaisia arvoja pidettiin tärkeänä ja minkälaisia ominaisuuksia maisemassa ja kansassa arvostettiin.¹⁵¹

Englantilaisille maalaismaisema oli lähempänä sydäntä kuin kaupungit, vaikka omien kaupunkien lähtökohtia pidettiin tietenkin parhaimpina ja samaistuttavimpina. Yksi englantilaisille tärkeä arvo oli tuottavuus. Omasta maasta tuotiin esille kauniit peltomaisemat, jotka olivat upean näköisiä vehreine vihertävine peltoineen, mutta myös erittäin hedelmällisiä ja tuottavia. Englantilaiset suhtautuivat negatiivisesti villiin

---

¹⁴⁸ "It cannot, however, be denied, that the Morea wants two essential comforts for travellers, viz. roads and inns. A rough stony path is generally the substitute for the former, and we found no inn at all equal to our wandering shed." Burgess 1835a, 259.

¹⁴⁹ Morgan 2001, 46-47.

¹⁵⁰ Morgan 2001, 48.

¹⁵¹ Morgan 2001, 56.

ja viljelemättömään maalaismaisemaan sillä se edusti heille tuottamattomuutta.¹⁵² Hallittu, siisti, hedelmällinen, tuottava ja kaunis olivat termejä, jotka englantilaiset liittivät omiin kuvauksiinsa maan maisemista.¹⁵³

Kuvaillessaan maisemaa antiikin Eliin alueella Peloponnesoksen niemimaalla, hän ei ihmetellyt, kuinka alue oli toiminut aikoinaan niin monien jumaluuksien kulttipaikkana. Maisemat olivat suorastaan runollisia majesteettillisine vuorineen ja vehreine laaksoineen.¹⁵⁴ Burgess ihaili seutua, sillä se oli hänen mukaansa viljavaa ja ahkerasti viljeltyä aluetta. Matkalla Megalopolikseen Burgess seurueineen pysähtyi erään maalaismiehen talolle. Todella mukava¹⁵⁵ maalaismies kutsui seurueen rustiikkiseen kotiinsa. Burgess kuvasi miehen olleen kovin ystävällinen matkailijoita kohtaan: hän levitti lattialle puhtaimmat mattonsa vieraita varten. Mies kertoikin olevansa iloinen heidän kaltaisistaan matkalaisista ja toivoi, että turkkilaiset eivät enää koskaan palaisi hänen kansansa tasangoille. Mies kiitti tästä Englantia, Ranskaa ja Venäjää sekä Jumalaa siitä, että Kreikalla on nyt kuningas, ja että Jumala vapautti maan sortajien vallasta. Burgess kertoi miehen sanoneen: ”Me muokkaamme maata ja korjaamme työmme hedelmät”.¹⁵⁶ Mies kenties viittaa siihen, että kreikkalaiset olivat vihdoinkin vapaita ja itsenäisiä työstämään omaa maataan niin kuin he haluavat. Miehen sanat voivat viitata kirjaimellisesti maanviljelykseen, joka tukisi Burgessin arvoja tuotteliaisuudesta ja korkeasta työmoraalista, toisaalta se voi olla myös vertauskuva koko itsenäiselle Kreikalle.

Kun Burgess seurueineen saapui Andrítsainan kylään, heidän läsnäolonsa herätti paljon huomiota. Myös tämä kylä oli kokenut hävitystä, mutta sitä oli myös ahkerasti jälleenrakennettu. Seutu oli Burgessin mukaan harvinaisen hyvin viljeltyä ja seudun tuotteita olivat muun muassa maissi ja viini. Seurueen vuokraama huone täyttyi kyläläisistä, jotka kyselivät seurueelta uutisia maan poliittisesta tilanteesta. Vaikka seutu oli syrjäistä, olivat kyläläiset Burgessin mukaan kiinnostuneita Kreikan tilanteesta ja

---

¹⁵² Morgan 2001, 81.

¹⁵³ Morgan 2001, 71.

¹⁵⁴ Burgess 1835a, 219-220.

¹⁵⁵ *Superior*.

¹⁵⁶ ”We till the ground and reap the fruits of our labor.” Burgess 1835a, 216-217.

myös hyvin perillä politiikasta. Kylänväen puhemies kiitti englantilaisia ja heidän osuuttaan Kreikan itsenäistymisessä.¹⁵⁷ Keskustellessaan miehen kanssa Burgess nosti esiin viljelyn ja ahkeruuden vertauksena Osmanien valtakunnan aikaan ja maalaisten silloisiin huonoihin oloihin. Kylänmiehen mukaan he alkoivat vihdoinkin hyötyä Kreikan itsenäisyydestä. Hänen mukaansa aiemmin pelot olivat haaskattuina, mutta nyt ne olivat taas viljeltynä. Melankolia ja suru olivat muuttumassa iloksi kylässä. Kylän täytyisi tehdä paljon töitä, mutta nyt he ainakin tekisivät työtä itselleen. Burgess totesi miehelle, että oli hyvä, että he työskentelivät myös sen ruuan vuoksi, joka ei kadonnut.¹⁵⁸ Burgess saattaa tällä viitata Raamattuun Johanneksen evankeliumiin: ”Älkää tavoitelko katoavaa ruokaa, vaan katoamatonta, sitä, joka antaa ikuisen elämän. Sitä teille antaa Ihmisen Poika, sillä Isä, Jumala itse, on merkinnyt hänet sinetillään.”¹⁵⁹ Burgess saattoi viittauksellaan Raamattuun nostaa esiin kreikkalaisten maalaisten kristillistä kiihkoa. Heidän ponnistelunsa oli työtä Jumalalle ja uskonsa avulla kansa oli selvinnyt vaikeista ajoista.

Angelomatis-Tsougarakiksen mukaan brittimatkailijat olivat useimmiten läheisemmässä kontaktissa kreikkalaisen yläluokan kanssa kuin maalaisten, joiden luota he saattoivat satunnaisesti etsiä yösijaa. Yläluokan luona majoituttiin, illallistettiin, keskusteltiin ja vaihdettiin uutisia ja tietoja.¹⁶⁰ Myös Burgess kenties mielsi kanssakäymisen kreikkalaisen yläluokan kanssa luonnollisemmaksi kuin maalaisväestön kanssa. Ateenaan, josta pian muodostuisi maan pääkaupunki, oli Burgessin mukaan syntymässä sivistyneiden perheiden verkosto, joka olisi eurooppalaisen yhteiskunnan ytimessä. Burgess odotti jo innolla, että britit löytäisivät tiensä Ateenaan, samoin kuin he olivat jo perustaneet omia yhteisöjään muun muassa Roomaan. Burgess tapasi Ateenassa prinssi Caradjan perheen. Perhe oli yksi kreikan vanhoista rikkaista perheistä, fanariooteista.¹⁶¹ Fanariootit olivat olleet vaikutusvaltaisia kreikkalaissukuja Konstantinopolissa,¹⁶² jotka

---

¹⁵⁷ Burgess 1835a, 233.

¹⁵⁸ "It were well," I replied, "that you also laboured for the meat that perisheth not." Burgess 1835a, 233-234.

¹⁵⁹ Joh. 6: 27.; "Labour not for the meat which perisheth, but for that meat which endureth unto everlasting life, which the Son of man shall give unto you: for him hath God the Father sealed." Englanninkielinen käännös King James Bible, jatkossa KJB.

¹⁶⁰ Angelomatis-Tsougarakis 1990, 18.

¹⁶¹ Burgess 1835a, 299-300.

¹⁶² Hionidis 2002, 39.

kuitenkin nyt olivat palaamassa Ateenaan. Kaupungeissa Burgess luonnollisesti yöpyi länsimaisten konsulien luona, mutta maaseudulla seurue joutui välillä hakemaan suojaa kylistä. Burgess kuvasi lyhyesti myös huono-osaisempien oloja kaupungissa. Ilta-aikaan kaduilla nukkui niin paljon kodittomia, joilla ei ollut paikkaa, minne mennä, että heihin oli melkein mahdotonta olla kompastumatta kävellessään.¹⁶³

Burgess kuvasi matkapäiväkirjassaan selkeästi enemmän kreikkalaista maalais- kuin kaupunkiväestöä. Tämä johtui luultavasti siitä, että Kreikassa ei ollut kovin monta suurta kaupunkia, ja matkaa tehtiin lähinnä maaseudulla. Burgess ei kuitenkaan tehnyt kreikkalaisten maalaisten ja kaupunkilaisten välille samanlaista eroa kuin turkkilaisten tapauksessa. Burgess kuvasi kirjeissään maalaisväestön olleen ystävällistä, ahkeraa ja vieraanvaraista. Väki tervehti heitä aina kohteliaasti, ja kun heidän huomattiin olevan englantilaisia, maalaisväestö oli vieläkin huomaavaisempaa. Burgess halusi teoksessaan osoittaa, että brittimatkaajia arvostettiin Kreikassa: olivathan he kohteliaita ja huomaavaisia matkaajia. Lisäksi kreikkalaiset osoittivat heille kiitollisuuttaan, olivathan britit auttaneet kreikkalaisia sota-aikana. Peloponnesoksella oli myös turvallista, sillä vaikka seurue nukkui suurimman öistä teltoissa, he saivat olla täysin rauhassa.¹⁶⁴ Myös 1800-luvun alkupuolella brittimatkaajat kertoivat kreikkalaisten kohteliaisuudesta ja vieraanvaraisuudesta. Jotkut eivät kuitenkaan pitäneet kreikkalaisten ihailua ja kohteliaisuutta aitona. Heidän mukaansa brittien kehuminen saattoi olla myös poliittisen avun ja sympatioiden kalastelua.¹⁶⁵

Kreikasta lähtiessään Burgess ilmaisi olevansa surullinen maan tilasta, mutta ajatteli sen olevan kuin tuhkasta nouseva feenikslintu.¹⁶⁶ Kaiken kaikkiaan Burgess suhtautui maanmiehiään positiivisemmin. Burgess korosti erityisesti kreikkalaisten urheutta verraten näitä antiikin Kreikan sankareihin. Burgess oli selvästi vaikuttunut kreikkalaisten ponnisteluista maan itsenäistymiseksi Kreikan vapaussodassa. Burgessin kuvauksissa kreikkalaiset olivat poliittisesti tiedostavia ja ahkeria kansalaisia, jotka

---

¹⁶³ Burgess 1835a, 301.

¹⁶⁴ Burgess 1835a, 258.; Feenikslintua on pidetty kuolemattomuuden ja ylösnousemuksen symbolina. Biedermann 1993, 55-56.

¹⁶⁵ Angelomatis-Tsougarakis 1990, 93.

¹⁶⁶ Burgess 1835a, 312.

suhtautuivat positiivisesti maansa tulevaisuuteen. Burgessin on täytynyt tuntea myös aikaisemmat kuvaukset kreikkalaisista, sillä hän tunsikin laajasti Kreikassa aikaisemmin matkanneiden matkakirjallisuutta. Hän ei kuitenkaan tuo näitä esiin omassa matkapäiväkirjassaan. Yksi syy tähän on voinut olla Burgessin toiveet kreikkalaisten uskonopin uudistamisen suhteen. Tarkastelen tätä tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

2.2. Evankeliumin avulla kansaa sivistämässä – Burgessin toiveet Kreikan kirkon suhteen

Richard Burgess oli harras kristitty ja hän kuului evankeliseen liikkeeseen. Kristinuskon liittyi kiinteästi hänen ammattiinsa pappina, mutta myös ohjasi hänen moraalikäsitteisiään. Burgess tuli kotimaassaan myöhemmin tunnetuksi kansallisen koulutuksen kannattajana ja hänen mukaansa evankeliumi ja kristinuskon opetus oli kansaa sivistävä tekijä.¹⁶⁷

1600-luvulla ja 1700-luvun alussa Englannin kirkko ja Kreikan kirkko olivat olleet tiiviissä yhteistyössä: Englannissa kenties ajateltiin, että Kreikan ortodoksinen kirkko ja protestanttinen Englanti muodostaisivat liiton roomalaiskatolista kirkkoa vastaan. Tuolloin tiedonvaihto kirkkokuntien kesken oli runsasta. Tämän jälkeen kiinnostus itäiseen kirkkoon kuitenkin laantui, ja matkakertomuksissa alkoi näkyä negatiivisia huomioita kreikkalaisten ortodoksisesta uskosta. Matkakertomuksissa arvosteltiin halveksuen erityisesti seremonioita ja uskomuksia sekä papiston tilaa. Vain lähetyssaarnaajat suhtautuivat varovaisesti kreikkalaisten uskon kommentointiin, lähinnä siksi, että heidän oma työnsä ei vaarantuisi.¹⁶⁸

Ortodoksisista kirkkoja tarkasteltiin länsimaissa hyvin kriittiseen sävyyn: sen opit ja moraalikäsitteet nähtiin vanhanaikaisina ja kirkkokuntaa pidettiin korruptoituneena.¹⁶⁹ Seremonioita saatettiin verrata pakanallisiin seremonioihin: niitä pidettiin fanatismia ja taikauskona. Harva matkailija pystyi tarkastelemaan kirkkoja ennakkoluulottomasti tai ymmärtämään kirkon arvon kreikkalaisille itselleen. Osmanivallan aikana, kreikkalaiset

¹⁶⁷ Burgess 1837, 7-10.

¹⁶⁸ Angelomatis-Tsougarakis 1990, 82-83.

¹⁶⁹ Johnson 2014, 812-813.

identifioituivat voimakkaasti omaksi ryhmäkseen juuri ortodoksisen uskon kautta.¹⁷⁰ Ortodoksiseen uskoon liitettiin piirteitä kuten yksinkertaisuus, taikausko, idiotismi ja välinpitämättömyys. Uskossa nähtiin myös primitiivisiä piirteitä. Joillekin ortodoksisuus oli pelkkää näytelmää, josta esimerkkinä olivat taikausko ja pyhimyskulttien menot kuten kuvainpalvonta, reliikit, ihmeet, amuletit ja kulkueet.¹⁷¹

Jooniansaarten yhdysvaltoihin kuulunut Korfun saari oli matkalla Burgessin ensimmäinen kosketus itäisen Välimeren ortodoksiseen kirkkoon. Burgess kertoi saarelaisten palvovan Pyhää Spyridonia, joka oli myös Korfun suojeluspyhimys.¹⁷² Burgess kuvasi, kuinka erään uskomuksen mukaan pyhä Spyridon kävi öisin tarkastamassa korfulaisten sadon. Aamulla Spyridonin mustuneen ruumiin jaloille käytiin ripottelemassa multaa, jotta kyläläiset uskoisivat pyhimyksen todella liikkuneen pelloilla. Tällaiset menot olivat osa pyhän Spyridonin pyhimyskulttia. Burgess suhtautui rituaaliin ja palvontamenoihin hyvin negatiivisesti:

Tällainen hurskasteleva petosten järjestelmä saattaa herättää sääliä kansanjoukkoa kohtaan ja halveksuntaa pappia kohtaan; mutta valaistuneen kansakunnan järjestelmä, joka velvoittaa ja opettaa omia lapsiaan ”palvomaan valhetta”, herättää inhoa.¹⁷³

Hänen mielestään pyhimyskultin avulla ihmiset opetettiin uskomaan valheisiin, ja hän vertaakin pyhimysuskoa taikauskoon.¹⁷⁴ Burgessin näkemykset pyhänpalvonnasta olivat hyvin tyypillisiä ottaen huomioon hänen taustansa protestanttina pappina. Hänellekin pyhän Spyridonin palvonta näyttäytyi eräänlaisena näytelmänä, joka edisti vääränlaista kristinuskon oppia ihmisten keskuudessa.

¹⁷⁰ Angelomatis-Tsougarakis 1990, 83.

¹⁷¹ Hionidis 2014, 35.; Kotzageorgi 1992, 213-214.

¹⁷² Burgessin mukaan Spiro tai Spiridion. Kyseessä on Korfun suojeluspyhimys ja hänen pyhänjäännöksensä ovat olleet Korfulla vuodesta 1489. Burgess 1835a, 41.

¹⁷³ “A system of pious fraud like this may excite pity for the multitude and contempt for the priest; but the system of an enlightened nation obliging and teaching its own children to “worship a lie,” must excite disgust.” Burgess 1835a, 41.

¹⁷⁴ Burgess 1835a, 41-42.

Ortodoksien kirkkorakennukset eivät myöskään herättäneet Burgessissa ihailua maalaustensa puolesta. Vierailtuaan Patmoksen saaren Ilmestyskirjaluolan luostarissa ja kirkossa, Burgess kuvasi kirkkoa ylikoristeelliseksi, kuten kaikki kreikkalaiset kirkot, joissa ”ei ole tyyliä tai eleganssia; eteinen, kuten sisätilakin, on maalattu puolikiinalaisin Kristuksen ja apostolien päin, ja joka nurkassa on Panagia-hahmoja”.¹⁷⁵ Marjorie Morganin mukaan englantilaiset matkailijat kommentoivat hyvin usein rakennuksia ja niiden arkkitehtuuria kriittisesti, jos ne olivat heidän mielestään liian suuria ja majesteettillisia: nämä kaksi piirrettä olivat hyvin epäenglantilaisia. Esimerkiksi Euroopan mahtavia katedraaleja kommentoitiin usein negatiiviseen sävyyn.¹⁷⁶ Burgess ajatukset kreikkalaisista kirkkorakennuksista liian prameilevina räikeine maalauksineen vastasivat siis hyvin ajan matkajien käsityksiä.

Ortodoksisen kirkon piispoja arvosteltiin sivistymättöminä. Alempaa papistoa ja munkkeja suorastaan halveksuttiin: Angelomatis-Tsougarakiksen mukaan heitä pidettiin tyhminä, oppimattomina ja joutilaina. Papistoa myös syytettiin ihmisten harhaanjohtamisesta tahallisesti: he kannustivat kansaa hyväuskoisuuteen sekä taikauskoon verrattaviin uskomuksiin ja tekoihin.¹⁷⁷ Kreikkalaista kirkkoa, sen pappetta ja rituaaleja pidettiin suurimpana esteenä kreikkalaisen moraalin ja luonteenlaadun parantamiseksi. Sen katsottiin korruptoivan kansaa, samalla tavalla kuin katolisen kirkon katsottiin korruptoivan esimerkiksi italialaisia. Papistoa pidettiin tehottomana ja välinpitämättömänä, ja se rinnastettiin vastenmielisyydessään paaviuteen. Varsinkin protestanttien näkökulmasta ongelmallisena nähtiin se, että papisto oli ainoa yhteys Jumalaan.¹⁷⁸

Itäistä kirkon tilasta oltiin matkakertomuksissa montaa mieltä: joidenkin mielestä ortodoksinen usko oli kristinuskon alikehittynyt muoto, joillekin taas esikristillisten yhteisöjen perintöä. Protestantismia pidettiin kuitenkin rationaalisempana ja valistuneempana muotona kristinuskosta. Monet pitivät idän kristinuskoa liian

¹⁷⁵ ”...without either taste or elegance; the vestibule, as well as the interior, is painted with the semi-Chinese heads of Christ and the Apostles, and the Panaghia figures in every corner.” Burgess 1835b, 26.

¹⁷⁶ Morgan 2001, 57.

¹⁷⁷ Angelomatis-Tsougarakis 1990, 84.

¹⁷⁸ Hionidis 2014, 35.

orientalisoituneena, vaikkakin siinä oli myös jotain tuttua eli usko yhteiseen Jumalaan. Joillekin itäinen kirkko oli saavuttamattomissa, itäinen kirkko oli ikään kuin orientin ja lännen välissä, eikä se oikein kuulunut kumpaankaan. Burgessin ystävän John Hartleyn¹⁷⁹ näkemykset olivat toiveikkaampia. Hänen mielestään toivoa oli, jos itäistä kirkkoa kehitettäisiin läntisen johdolla.¹⁸⁰

Filhellenistinen liike ei ollut juurikaan kiinnostunut itäisestä kirkosta tai läntisen Euroopan suhtautumisesta itäiseen uskoon. Pyrkimykset itäisen kirkon kanssa lähentymiseen kumpusivat siis protestanttisista kristityistä sekä evankelisesta liikkeestä. Näissä piireissä oli herätelty toiveita esikristillisten yhteisöjen uudelleen käännättämisestä.¹⁸¹ Monet alueella liikkuneet matkailijat olivat papistoa tai juuri evankeliseen liikkeeseen kuuluvia.¹⁸²

Matkalla Korinttiin Burgess seurueineen vieraili Megaspelaionin luostarissa. Burgessin mukaan Kreikan uudelleensyntyminen oli osaltaan kirkon ansiota; moniin luostareihin hyökättiin sodan aikana, ja munkit yhdistivät rohkeutensa taistellakseen turkkilaisia vastaan. Burgess pitikin munkkeja oikeina patriootteina. Burgess seurueineen keskusteli luostarin munkin kreikan kirkon tulevaisuudesta ja siitä kuinka kreikkalaista kirkkoa tultaisiin säätelemään. Burgessin mielestä tulevat toimet tulisivat olemaan alku reformaatiolle. Burgess kunnioitti munkkia, koska tämän mielestä mikä tahansa suunta kirkolle olisi parempi kuin roomalainen kirkko. Burgess myös huomautti, että englantilainen kirkko olisi valmis tukemaan tätä kehitystä ja luovuttaisi mielellään kreikkalaisille pyhiä tekstejä.¹⁸³

Edellä mainitut Kreikan kirkon kehittämistoimet kiinnostivat Burgessia, ja hän paneutui matkapäiväkirjassaan Kreikan kirkollisten järjestelyjen muutoksiin. Kreikka jaettaisiin kymmeneen *Nomokseen*¹⁸⁴ ja jokaiselle *Nomokselle* määrättäisiin oma piispa. Burgess

¹⁷⁹ Burgess kirjoitti matkansa aikana kaksi kirjettä pastori John Hartleyille. Burgess 1835b, 1 ja 230.

¹⁸⁰ Johnson 2014, 817-821.

¹⁸¹ Johnson 2014, 826.

¹⁸² Angelomatis-Tsougarakis 1990, 82.

¹⁸³ Burgess 1835a, 139-140.

¹⁸⁴ Kreikka jaettiin hallinnollisesti kymmeneen prefektuuriin. Gallant 2001, 39.

kuvasi nykyisiä piispoja hyödyttömiksi ja välinpitämättömiksi, mikä heijasteli aikaisempien matkailijoiden näkemyksiä. Kreikkalaiset itse eivät suhtautuneet positiivisesti kirkollisten johtajien vähentämiseen. Kuitenkin kreikkalaiset vastaanottivat mieluusti ohjeita ja lahjoja reformoiduilta kirkoilta ja he eivät haluaisi olla yhteyksissä katoliseen kirkkoon. Englantilainen ja kreikkalainen kirkkokunta olivat Burgessin mukaan samaa mieltä siitä, että Raamattu oli uskon ainoa normi. Burgessin mukaan jopa Ateenan piispa oli ilmaissut, että evankeliumi on uskon perusta. Kreikan kirkon ja reformoitujen anglikaanisten kirkkojen yhteistyö olisi Burgessin mielestä mahdollista.¹⁸⁵ Siinä missä uskonto oli erottava piirre brittien ja turkkilaisten, meidän ja muiden välillä, se oli Burgessin kuvauksissa yhdistävä piirre brittien ja kreikkalaisten välillä. Burgess toi esiin, että pitkään kriittisesti tarkasteltua kirkollista järjestelyä oltiin muuttamassa, ja tämä saattaisi jopa mahdollistaa kirkkokuntien yhteistyön. Teksti vetoaisi kenties muihinkin Englannin kirkon palveluksessa oleviin lukijoihin ja vahvistaisi näkemystä yhteistyöstä.

Yhdeksi tärkeimmiksi kuvauksiksi itäisen kirkon tulevaisuudesta ja tilasta Burgess nosti kaksi kouluvierailua amerikkalaisten lähetyssaarnaajien kouluihin. Toinen koulu sijaitsi Syran saarella ja toinen Ateenassa. Kummankin koulun yhteydessä toimi myös kirjapaino. Kumpikin koulu oli Burgessin mukaan toiminut hyvällä menestyksellä, ja kreikkalaiset viranomaiset olivat antaneet kouluille siunauksensa. Burgess kuvasi, että oli virkistävää kristitylle sekä imartelevaa englantilaiselle seurata hyväntahtoisia ponnisteluja ihmiskunnan parhaiden intressien edistämiseksi. Hän oli tyytyväinen siihen, että Kreikka ei ollut halunnut rajoittaa ulkomaisten lähetyssaarnaajien toimia.¹⁸⁶

Syran saarella asukkaat lukivat turkkia kreikkalaisin aakkosin, ja jotta heille oli voitu opettaa evankeliumia, tekstejä oli käännetty turkkilaisella professori Mamballa. Saarella olleen kirjapainon avulla saatettiin painaa tekstejä myös laajempaan levitykseen. Lähetyssaarnaajien tavoitteena oli välittää tekstejä myös Vähä-Aasiaan.

---

¹⁸⁵ Burgess 1835b, 6-7.

¹⁸⁶ Burgess, 1835b, 2-3.

Jumalan sanaa ja kristinuskoa haluttiin Burgessin mukaan levittää sinne, missä se oli alkujaan kukoistanut.¹⁸⁷

Ateenassa Burgess nosti amerikkalaisten evankelisten lähetyssaarnaajien perustaman koulun mielenkiintoisimmaksi asiaksi koko kaupungissa. Koulua hoitivat herra ja rouva Hill ja koulussa oli yhteensä 150 oppilasta. Burgessin mukaan viiden vuoden aikana koulussa oli opiskellut noin 400–500 oppilasta. Koulu sijaitsi agoralla, samalla paikalla missä apostoli Paavalin on kerrottu tavanneen ihmisiä. Burgessin mielestä koulu oli Ateenan tulevaisuus. Seuratessaan koulun oppilaita, hän ajatteli, että Ateenan tulevaisuus vaikutti hyvältä. Hänen mukaansa kristillinen kiihko näkyi myös lasten opetuksessa.¹⁸⁸ Burgess korosti huomiota siitä, että Ateenan koulu sijaitsi samalla paikalla kuin missä apostoli Paavali toimi aikanaan. Tämän voi nähdä vertauksena siihen, että lähetyssaarnaajat olivat jälleen opettamassa kreikkalaisille oikeaa uskonoppia.

Evankelinen liike oli saanut paljon kannatusta Britanniassa 1700-luvulta lähtien. Kirkko oli evankelismien kannattajien mukaan ajautunut kauas tavallisesta ihmisestä ja oikea kristillinen elämä ei ollut enää tavallisen ihmisen saavutettavissa. Evankelismi korosti henkilökohtaisia kokemuksia uskon pohjana. Evankelismi oli elämäntapa, jolla haluttiin irrottautua Englannin kirkon jäykistä auktoreista ja kirkollisista järjestelyistä. Evankelinen liike uskoi, että koulutus taattiin levittämällä ilosanomaa, ja Britanniassa perustettiin evankelisia kouluja vähävaraisille. Kouluissa opetettiin oikeaa moraalitarinoiden kautta: evankelismi tulikin muodostamaan pohjan 1800-luvun viktoriaanisille moraalikäsitteille. Evankelinen liike myös elvytti perinnettä, jossa raamatunkirjoitukset, evankeliumi, katsottiin elämää ohjaavaksi auktoriteetiksi.¹⁸⁹

Erityisesti Pohjois-Amerikassa evankelinen liike oli Kreikan itsenäistyttyä herännyt ajatukseen, että kenties omaa identiteettiään etsivä Kreikka voisi olla mahdollista palauttaa läntisten kirkkokuntien piiriin: keinona oli nimenomaan evankelisen opin juurruttaminen Kreikkaan. Kreikkalaisten liittäminen ja yhdistäminen osaksi läntistä,

---

¹⁸⁷ Burgess 1835b, 4-5.

¹⁸⁸ Burgess 1835a, 298-299.

¹⁸⁹ Chapman 2006, 59-62 ja 66.

kristittyä maailmaa oli ollut myös yksi syistä, miksi vapaaehtoiset lähtivät Kreikan vapaussotaan. Kreikan ja Turkin välinen kamppailu nähtiin myös kristittyjen ja muslimien välisenä taisteluna.¹⁹⁰ Amerikkalaiset lähetyssaarnaajat raportoivat kotimaahansa positiivisesta vastaanotosta Kreikassa: kreikkalaiset olivat hyvin tiedonjanoisia ja halusivat tulla koulutetuiksi.¹⁹¹

Koulujen opettajat vastasivat Burgessin mukaan tasoltaan englantilaisia opettajia. Burgess ei kuitenkaan mainitse, olivatko opettajat pelkästään lähetyssaarnaajia vai oliko mukana myös kreikkalaisia. Burgessin mukaan amerikkalaiset ja englantilaiset lähetyssaarnaajat halusivat varmistaa, että seuraava kreikkalainen sukupolvi kasvaa korkean moraalin tuntoon. Tämä toteutettaisiin opettamalla evankeliumia. Lähetyssaarnaajat eivät halunneet astua kreikkalaisen kirkon varpaille ja he sietivät taikauskona ja typeryyksinä pitämiään asioita, kuten esimerkiksi väärin tehdyn ristinmerkin, Neitsyt Marian palvomisen ja paaston. Tavoitteena oli kuitenkin luoda valoa kreikkalaisen kirkkoon tuomalla siihen totuus evankeliumin muodossa.¹⁹² Myös Britanniassa protestantismi yhdistettiin koulutukseen sekä kulttuurin ja valaistumisen levittämiseen kansan keskuudessa. Protestantismi yhdistettiin myös kansallisen moraalin tuntoon.¹⁹³ Burgess oli lähetyssaarnaajien kouluista hyvin innoissaan. Evankelinen liike ja sen lähetyssaarnaajat edustivat monia asioita, joita ortodoksisessa uskossa oli kritisoitu: usko ei välittynyt ihmisille pappien kautta, vaan usko oli jokaisen ihmisen henkilökohtaisissa kokemuksissa. Koska tavoitteena oli, että uusi kreikkalainen sukupolvi kasvatettaisiin kouluissa korkeaan moraaliin, voidaan päätellä, että Burgess mahdollisesti piti kreikkalaisia ortodokseja moraalisesti huonompina kuin protestantteja. Tätä tukevat myös aikaisempien matkailijoiden käsitykset ortodoksisesta uskon vaikutuksesta kansan moraalin alentuneeseen tilaan. Burgessin innostus kansan sivistämiseen näkyi myös hänen myöhemmässä elämässään, hän puhui aktiivisesti kotimaassaan kansallisen koulutuksen puolesta. Viitteitä siitä, että Burgess olisi joskus palannut lähetyssaarnaajien koulujen pariin Kreikassa, ei ole tiedossa.

---

¹⁹⁰ Larrabee 1957, 176.

¹⁹¹ Larrabee 1957, 183.

¹⁹² Burgess 1835b, 4-6.

¹⁹³ Morgan 2001, 90-92.

Tarkastelin tässä alaluvussa Burgessin huomioita Kreikan ortodoksisesta kirkosta. Burgessin huomiot ortodoksisen kirkon opeista mukailivat aikaisempien matkailijoiden käsityksiä. Burgess kritisoi pyhimysuskoa, joka oli valhetta ja korruptoi kansaa. Evankelisen liikkeen kannattajana, Burgesskin korosti uskon kumpuavan ihmisten henkilökohtaisista kokemuksista, ja Raamattu oli uskonopin perusta. Kreikkalainen kirkko toimi hänestä päinvastaisesti ja uskon ylläpitäminen vaati pappien suorittamia seremonioita.

Vaikka Burgess kritisoi ortodoksista kirkkokuntaa, oli hänellä suuria toiveita englantilaisen ja kreikkalaisen kirkkokuntien yhdentymiselle. Burgess tarkasteli Kreikkaa esikristillisten yhteisöjen kautta, se oli paikka, missä apostoli Paavali oli opastanut ihmisiä oikeaan uskoon. Nyt kun Kreikka oli vapautunut orientin vaikutusvallasta, läntinen kirkko voisi ohjata idän kirkon oikeille raiteille. Alueella toimivat evankelisten lähetyssaarnaajien koulut olivat Burgessin mielestä Kreikan tulevaisuus. Opettamalla evankeliumia seuraava kreikkalainen sukupolvi kasvaisi korkeamman moraalin tuntoon ja näin kansa voisi nousta läntisten kansojen tasolle.

2.3. Ei valtaa omalla maalla – hallinnon rakentuminen Kreikassa

Kreikan vapaussota oli loppunut vuonna 1829 ja Kreikalle valittu kuningas Otto saapui maahan kolme vuotta tämän jälkeen. Ennen sodan syttymistä brittimatkailijat eivät olleet pitäneet kreikkalaisia kovinkaan patrioottisina, ja moni matkailija ei aavistanut sodan syttyvän, vaikka merkkejä olikin ilmassa 1800-luvun alkupuolella. Sodan aikana Britannian viralliseksi näkemykseksi Kreikan tilanteesta hyväksyttiin lopulta se, että kreikkalaiset sotivat vapautensa puolesta eivätkä kapinoi osmanivaltaa vastaan. Tämä näkökanta tuki sitä ajatusta, että Osmanien valta heikkenisi Välimerellä.¹⁹⁴

Kirjeessään Francis Ingramille Burgess kuvasi Náfplion¹⁹⁵ kaupunkia ja kreikkalaisten ponnistuksia tuoreen valtion hallinnon luomiseksi. Náfplio oli Burgessin mukaan juuri sillä hetkellä kreikkalaisen sivilisaation keskipiste, ja maan hallinto toimi tuolloin

¹⁹⁴ Angelomatis-Tsougarakis 1990, 97-99.

¹⁹⁵ Burgess käytti kaupungista nimitystä Nauplia, jona se tunnettiin antiikin aikaan.

Náfpliosta käsin. Burgess kuvasi kuinka kaikki, miten ihminen ja hänen instituutionsa voivat muuttua, muutettiin nyt Náfpliossa. Kaupungissa oli kuninkaallinen palatsi sekä *place d'armes* täynnä baijerilaisen armeijan joukkoja. Kaupunkiin oli perustettu uusi tuomioistuin, jota kutsuttiin nimellä *Bouleuterion*. Kaupungin katuja oli nimetty uusiksi vallankumouksen sankareiden mukaan, kuten *odos Ypsilantou* ja *odos Miailos*. Kaupungin kauppapoliittinen tilanne oli parantunut, ja kaupat olivat nyt täynnä elintarvikkeita. Lisäksi kaupungin viihtyvyyttä oli paranneltu, satamassa oli mukavia kahviloita, ja kaupunkia oli myös uudistettu turkkilaisasustaan eurooppalaiseen makuun sopivaksi. Kaupungin kehityksellä oli myös hintansa, sillä vuokrataso oli noussut. Náfpliossa oli paljon ulkomaalaisia sekä kreikkalaisia, jotka odottivat pääsyään hallituksen luo. Kaupunki oli ehtinyt jo levitä laajalle, mutta sitä ei haluttu Burgessin mukaan kuitenkaan kehittää enää kovin paljoa. Kuninkaallinen palatsi ja hallitus oli tarkoitus siirtää Ateenaan, josta tulisi maan pääkaupunki.¹⁹⁶ Esimerkit ovat lyhyitä, mutta kertovat jotain Burgessin havainnoista kreikkalaisten hallinnon keskuksessa. Hän korosti kaupungin kehitystä, ja sitä, kuinka Kreikka alkoi nousta hallinnolliselta rakenteeltaan sivistysvaltion tasolle.

Kreikan ensimmäinen kuningas Otto kruunattiin vasta vuonna 1835, joten Burgessin matkan aikana Kreikan vallankahvassa olivat tosiasiaa hänen sijaishallitsijansa.¹⁹⁷ Burgessin mukaan sijaishallitsijat olivat keskeisessä roolissa valmistelemassa hallinnollisia instituutioita. Burgess suhtautui varovaisen kriittisesti sijaishallitsijoiden toimiin. Hallinnollisten ja oikeudellisten käytäntöjen järjestelyt olivat vielä pahasti kesken ja tätä ihmettelivät hänen mukaansa myös kreikkalaiset itse. Burgess ei pitänyt siitä, että maa jaettiin prefektuurien sisällä pienempiin provinssiin.¹⁹⁸ Burgessin mielestä maan jakaminen yhä pienempiin hallinnollisiin alueisiin kertoi kommunikaation puutteesta ja se vähensi maan arvoa.¹⁹⁹ Burgess kenties toivoi maahan keskitetympää hallintoa. Se yhdistäisi kansaa paremmin kuin itsenäinen päätösvalta pienemmillä alueilla. Kommunikaation puutteella Burgess saattoi tarkoittaa sitä, että joko

---

¹⁹⁶ Burgess 1835a, 185-187.

¹⁹⁷ Kreivi Armansberg, professori von Maurer ja kenraali von Heideck. Gallant 2001, 31.

¹⁹⁸ *Eparchy*.

¹⁹⁹ Burgess 1835a, 260-261.

kreikkalaiset itse, tai kenties sitä auttaneet Britannia, Ranska ja Venäjä, eivät päässeet mukaan maan hallinnolliseen valmisteluun.

Kreikkalaisen hallinnon alkuvuosina matkakertomuksissa oli tyypillistä vertailla hallinnoltaan Kreikkaa ja Jooniansaarten yhdysvaltoja, joka oli tuolloin brittien protektoraatti. Jooniansaaria pidettiin yleisesti sivistyneempinä ja edistyneempinä, koska ne olivat brittien suojeluksessa. Siellä hyödyttiin brittien hallinnollisista taidoista sekä heidän luonteestaan.²⁰⁰ Jooniansaaret oli siirretty brittien suojelukseseen Wienin kongressissa: seitsemän saarta, Zákynthos, Kefaloniá, St. Maura eli Lefkas, Kythera, Paxós, Ithaka ja Korfu, muodostivat Jooniansaarten yhdysvallat. Korfulla Burgess kommentoi saaren hallintoa varsin kriittiseen sävyyn. Hänen mukaansa yleisesti kerrottiin, että saarelaiset pääsevät nauttimaan perustuslain siunauksista. Kuitenkin Burgessin mielestä hyvä hallinto ei toteutunut saarilla. Englantilaiset käyttivät asemaansa hyväksi, sillä käydyt vaalit eivät olleet perustuslain mukaiset ja senaattoriksi saattoi tulla komissaarin luvalla. Burgessin mukaan Korfusta oli hyötyä briteille, ja se toimisi paremmin kolonialistisen hallinnon alla. Loput kuusi saarta voisi luovuttaa kuningas Oton haltuun osaksi Kreikkaa.²⁰¹ Burgess ei siis ollut samaa mieltä siitä, että Jooniansaaret olisivat Kreikkaa oivallisempi esimerkki hyvästä ja sivistyneestä hallinnosta. Mielenkiintoista on, että hän olisi siirtänyt saaret, lukuun ottamatta Korfua, osaksi Kreikan kuningaskuntaa. Burgess halusi ehkä Kreikan aseman vahvistuvan Välimerellä alueluovutusten ansiosta. Saarten luovutus olisi puolestaan heikentänyt brittien jalansijaa itäisellä Välimerellä.

Burgess seurueineen oli Náfplion kaupungissa kenraali Theodoros Kolokotroniksen oikeudenkäynnin aikaan. Burgessin mukaan koko kaupunki oli seurannut oikeudenkäyntiä. Kolokotronis oli kreikkalainen kenraali, joka oli taistellut Kreikan vapaussodassa. Hän tuli arvostetusta sotilassuvusta ja oli toiminut sotilaana oikeastaan koko elämänsä ajan. Hän oli hetken aikaa ehtinyt toimia myös brittien johtamissa joukoissa Jooniansaarilla 1800-luvun alussa. Burgess, joka tunsi Kreikan vapaussodan tapahtumat pääpiirteissään, kertoi Kolokotroniksen ristiriitaisesta maineesta. Häntä oli

---

²⁰⁰ Hionidis 2015, 304.

²⁰¹ Burgess 1855a, 38-39.

sodan aikana pidetty taitavana komentajana sekä sotilaana, mutta häntä oli myös arvosteltu esimerkiksi Tripolizan ja Náfplion kaupunkien ryöstelystä. Hän oli toiminut maan politiikassa heti itsenäistymisen jälkeen ja aluksi kannattanut ”venäläisen” puoleen²⁰² tavoitteita. Baijerilaisen kuningas Oton saavuttua Kreikkaan, Kolokotronis siirtyi tukemaan kuningasta. Hän oli kuitenkin pian kääntynyt uutta kuningasta vastaan, kuten Burgessin mielestä saattoikin odottaa, toivoen hallinnon uudelleen järjestäytymistä: tämän vuoksi hän oli nyt syytettynä maanpetoksesta ja juonittelusta kruunua vastaan. Lisäksi häntä syytettiin kapinaan lietsomisesta Moreassa. Syytettynä oli hänen lisäksi hänen veljenpoikansa²⁰³

Burgess paneutui matkapäiväkirjassaan Kolokotroniksen oikeudenkäyntiin hyvin tarkasti. Syytettyjä yritettiin arvioida, olivatko he yrittäneet kaataa maan hallinnon vai vain hankkia sellaisia muutoksia perustuslain mukaisesti, jotka paremmin palvelisivat maata. Jos kyse olisi jälkimmäisestä, heitä ei mahdollisesti voitaisi epäillä maanpetoksesta. Lisäksi arvioitiin, olivatko syytetyt syyllisiä kapinaan Moreassa. Burgessin mukaan jälkimmäistä syytöstä varten paikalle oli tuotu 130 todistajaa, jotka olivat syytettyjen puolella. Joskin puolustaakseen Kolokotronista, Burgessin hämmästykseksi, todistajat alkoivat syytellä toisiaan.²⁰⁴

Enemmistön päätöksellä syytetyt todettiin syyllisiksi maanpetokseen, mikä tarkoitti syytettyjen tuomitsemista kuolemaan. Vähemmistöön jäivät tuomarien puheenjohtaja Polizoides sekä herra Terzetti. Kreikan rikoslain²⁰⁵ mukaisesti enemmistön päätös ratkaisi, ja päätöstä vastaan äänestäneet eivät saisi julkisesti asettua päätöstä vastaan. Kaikkien tuomareiden tuli allekirjoittaa tuomio ja puheenjohtajan tuli lukea se julkisesti. Puheenjohtaja Polizoides ja muutama hänen kollegansa kuitenkin asettuivat päätöstä

---

²⁰² Kreikassa toimi sen alkutaipaleella kolme eri puoluetta, jotka oli nimetty suurten valtojen mukaan. Puolueet olivat ”englantilainen” puolue, ”ranskalainen” puolue ja ”venäläinen” puolue. Englanti, Ranska ja Venäjä toimivat puolueiden suojelijoina ja neuvonantajina. Kreikkalaisten rooli politiikassa oli tuolloin lähinnä nimellinen. Kolokotronis oli yksi ”venäläisen” puolueen johtohahmoja. Puolueessa katsottiin, että Venäjä oli kreikkalaisille paras suojelija, sillä kreikkalaiset ja venäläiset jakoivat saman uskonnon. Puolueen arvot olivat konservatiivisia, antiliberaaleja ja taloudellisesti se ajoi pienten maanomistajien asemaa. Gallant 2001, 32.

²⁰³ Burgess 1835a, 187-189.

²⁰⁴ Burgess 1835a, 189-190.

²⁰⁵ *the Hellenic code of criminal proceedings.*

vastaan, koska kokivat sen olevan epäoikeudenmukainen. Vähemmistössä olleet tuomarit pakotettiin lopulta väkivalloin hyväksymään syytettyjen kuolemantuomio. Oikeudenkäyntiä seuranneet kreikkalaiset järkyttyivät tästä välikohtauksesta, ja kansa asettui puheenjohtaja Polizoideen puolelle. Tuomiota vastaan nousseelle Polizoideelle annettiin lisänimi Aristeides. Burgess oli lisännyt jälkikäteen huomautuksen siitä, että kuolemantuomio muutettiin myöhemmin 20 vuodeksi vankeutta. Burgess toivoi, että tuomari Polizoides jatkaisi kampanjointia sen puolesta, että tuomiota lievennetään entisestään.²⁰⁶

Baijerin kuningas Ludwig I:n poika Otto oli valittu Kreikan kuninkaaksi Britannian, Ranskan ja Venäjän yhteisissä neuvotteluissa. Kreikkalaiset eivät itse siis olleet päässeet valitsemaan hallitsijaansa sodan jälkeen. Ottoa pidettiin neuvotteluissa hyvänä vaihtoehtona kuninkaaksi, sillä hänen isänsä ei ollut minkään suurvallan liittolainen, hän oli kiihkeä filhelleeni ja hänen poliittiset arvonsa olivat konservatiiviset. Hän ei ollut kuitenkaan aluksi ensimmäinen vaihtoehto kuninkaaksi: hänen huonoiksi puolikseen katsottiin katolinen usko ja kokemattomuus. Kun suurvaltojen suosikki Leopold, Saksi-Coburgin herttua ja myöhemmin Belgian kuningas Leopold I, kieltäytyi asemasta, Otto kuitenkin valittiin modernin Kreikan ensimmäiseksi kuninkaaksi. Otosta tuli Kreikan kuningaskunnan absoluuttinen monarkki.²⁰⁷ Kreikkalaiset itse olivat pettyneet uuteen hallitsijaan, sillä he olivat taistelleet Amerikan ja Ranskan vallankumousten innoittamina, eivätkä kaikki heistä olisi halunneet absoluuttista monarkiaa hallintomuodokseen.²⁰⁸ Lisäksi moni olisi halunnut mieluummin hallitsijan, joka jakoi kansan ortodoksisen uskon.²⁰⁹

Pandeleimon Hionidiksen mukaan Kreikan kuningaskunta oli poliittisesti, ekonomisesti ja tieteellisen kehityksen suhteen Euroopassa marginaalissa sen ensimmäiset 30 vuotta. Britanniassa Kreikan tapahtumat eivät juurikaan kiinnostaneet valtiomiehiä tai sanomalehtiä. Kreikkaa ei myöskään nähty itsenäisenä, sivistyneenä Euroopan

---

²⁰⁶ Burgess 1835a, 192-193.

²⁰⁷ Gallant 2001, 31.

²⁰⁸ Gallant 2001, 33-34.

²⁰⁹ Gallant 2001, 40.

valtiona.²¹⁰ Baijerilaisia joukkoja ja virkamiehiä syytettiin maan huonosta hallinnosta. Jo 1830-luvun loppupuolella kuningas Ottoa alettiin arvostella ankarasti: tähän vaikutti Britannian lehdistön negatiivinen suhtautuminen Ottoon.²¹¹ Vuonna 1838 Englannin lehdistössä alettiin kyseenalaistaa uuden kuninkaan pätevyyttä hallitsemaan maataan, ja tässä vaiheessa brittien mielikuvat kuningas Otosta alkoivat viimeistään kääntyä negatiiviseen suuntaan.²¹²

Viimeisessä alaluvussa olen käsitellyt Burgessin näkemyksiä itsenäistyneen Kreikan hallinnosta. Burgessin näkemykset Kreikan hallinnosta olivat sekä varoivaisen toiveikkaita että kriittisiä. Burgess nosti huomioissaan esiin kehityksen hallinnollisessa keskuksessa Náfpliossa, jossa ponnisteltiin uusien kansallisten instituutioiden rakentamiseksi. Kaupunki oli muutettu länsimaiseen makuun sopivaksi ja siellä näkyi jo merkkejä sivistyneestä hallinnosta, kuten tuomioistuin ja kuninkaallinen palatsi. Burgess kuitenkin kritisoi kuningas Oton baijerilaisia sijaishallitsijoita hallinnon järjestelyjen hitaudesta ja piti maan jakamista yhä pienempiin hallinnollisiin alueisiin epäonnistumisena.

Kenraali Kolokotroniksen oikeudenkäynti on mielestäni mielenkiintoinen tapaus Burgessin matkapäiväkirjassa. Burgess ei mitä ilmeisimmin ollut itse paikalla oikeudenkäynnissä, vaan kertoi tapahtuneesta kuulemiensa havaintojen perusteella. On hyvin mielenkiintoista, että Burgess asettui oikeudenkäynnissä baijerilaisen kuninkaan vallan kyseenalaistaneen Kolokotroniksen puolelle. Hän myös korosti sitä, että tuomiota vastustaneelle tuomari Polizoideelle annettiin lisänimi Aristeides, jolla viitataan antiikin poliitikko Aristeides ”Oikeamieliseen”. On todennäköistä, että Burgess ei vastustanut itse kuninkaan valtaa, sillä se olisi ristiriidassa Burgessin muihin teoksessaan esittämiin huomioihin tuoreesta kuninkaasta. Hän kertoo erään maalaismiehen olleen hyvin kiitollinen Englannille, Ranskalle ja Venäjälle siitä, että maalla on nyt kuningas ja Kreikka oli vapautettu sortajien vallasta.²¹³ Korintissa Burgess taas kuvasi kaupunkilaisten

---

²¹⁰ Hionidis 2002, 61.

²¹¹ Hionidis 2015, 304.

²¹² Hionidis 2002, 30.

²¹³ Burgess 1835a, 219.

kirjoittaneen asumustensa seiniin ”Kauan eläköön Otto, Kreikan kuningas”.²¹⁴ Jos kuninkaasta liikkui kreikkalaisten keskuudessa negatiivisia mielipiteitä, Burgess ei niitä teoksessaan tuonut esille. Kuningas oli kuitenkin läntisten valtojen valitsema, joten Burgesskin oli ehkä hänen valitsemisensa kannalla. Sen sijaan Burgess saattoi oikeudenkäynnin kuvauksella tuoda esiin epäkohdan kreikkalaisen sankarin, Kolokotroniksen, jota hän oli aikaisemmin verrannut Heraklekseen, tuomitsemisessa. Burgess arvosti kreikkalaisten ponnisteluja maan itsenäistymiseksi ja hän saattoi mahdollisesti katsoa Kolokotroniksen toimineen oikein puolustaessaan maansa parasta asettumalla kuningasta vastaan. Toisaalta Burgess kommentoi, että tällainen oli odotettavissa. Mysteeriksi jää tarkoittiko hän odotetulla reaktiolla kuninkaan pätevyyttä vai kenties Kolokotroniksen kiivasta luonnetta. On kuitenkin todennäköistä, että Burgess olisi halunnut kreikkalaisten saavan itse enemmän vastuuta modernin valtionsa asioista.

---

²¹⁴ Burgess 1835a, 169.

3. HÄMÄRÄ MENNEISYYS JA TOIVOTON TULEVAISUUS – MIELIKUVIA ALBANIALAISISTA

Toisin kuin turkkilaiset ja kreikkalaiset, albanialaiset olivat vielä 1800-luvun alkupuolelle asti verrattain tuntematon kansa briteille. Tätä ennen aluetta oli tarkasteltu lähinnä Osmanien valtakunnan provinssina ja arkeologisena kohteena. Albaniaan alettiin kohdentaa matkoja 1800-luvun alussa, ja tätä ennen albanialaisista oli saatavilla lähinnä toisen käden tietoa. Matkailijat suhtautuivat albanialaisiin suurella mielenkiinnolla ja matkailun alkuvuosikymmeninä heistä kerättiinkin paljon tietoa. Albania käsitettiin aluksi hallinnollisena alueena, jonka asukkaat olivat toisistaan niin eroavaisia, että oli vaikea tietää, keitä albanialaiset todella olivat.²¹⁵ Vaikka 1800-luvun puolivälissä Balkanille suuntasi runsaasti matkailijoita läntisestä Euroopasta, aluetta pidettiin vielä 1900-luvun alkupuolella Euroopan tuntemattomimpana kolkkana.²¹⁶

Alueen historia olikin matkaajille varsin tuntematonta 1800-luvun alussa. Lisäksi sen alueellisissa ulottuvuuksissa oli epäselvyyksiä. Nykyisen pohjois-Kreikkaan kuuluva Epeiros oli Albanian eteläisintä aluetta, mutta oikean Albanian katsottiin alkavan vasta Delvinakin jälkeen. Joillekin matkaajille taas Albania oli enemmän kielialue kuin hallinnollinen alue. Alueen väestön elämätavoissa oli enemmän eroja kuin yhteneväisyyksiä, ja monet matkailijat halusivat esimerkiksi tehdä eron eri albanialaisten heimojen välille sekä alueen kristityn ja muslimipopulaation välille. Aluksi albanialaisiin suhtauduttiin suurella innostuksella: nämä ihmiset olivat ainakin eksoottisia ja tuntemattomia, ehkä jopa tärkeitä Britannian näkökulmasta.²¹⁷

Kolmannessa pääluvussa tarkastelen Burgessin välittämiä mielikuvia albanialaisista. Luku etenee kuten kaksi edeltävää päälukua. Ensimmäisessä alaluvussa käsittelen Burgessin huomioita tavallisista albanialaisista sekä mielikuvia albanialaisten kansanluonteesta. Tämän jälkeen käsittelen lyhyesti Burgessin näkemyksiä albanialaisten uskonnollisista vakaumuksista ja viimeisenä tarkastelen Burgessin mielikuvia hallinnosta Albanian alueella.

²¹⁵ Angelomatis-Tsougarakis 1990, 105-106.; Todorova 1997, 62.

²¹⁶ Jezernik 2004, 26.

²¹⁷ Angelomatis-Tsougarakis 1990, 105-106.

3.1. Puolivillit albaanit

1830-luvulle tultaessa albanialaisia oli käsitelty jo useissa julkaistuissa matkapäiväkirjoissa. Matkakertomuksia Albaniasta kirjoittaneista henkilöistä Burgess mainitsi teoksessaan ainakin sir John Hobhousen, kenraali W.M. Leaken, sir William Gellin ja Thomas Smart Hughesin. Edellä mainitut olivat matkanneet Albaniassa 1800-luvun alkuvuosikymmeninä ja heidän matkakertomuksiaan on tutkinut muun muassa Helen Angelomatis-Tsougarakis. Vaikka Burgess ei suoraan siteeraa heitä juuri albanialaisia käsittelevissä osuuksissaan, on syytä olettaa hänen tutustuneen näiden kirjoittajien matkakertomuksiin ennen matkaansa Balkanille. Olen jo aikaisemmissa pääluvussa osoittanut Burgessin tunteneen aiempaa matkakirjallisuutta, jonka kautta hän oli ennen matkaansa halunnut tutustua mahdollisiin matkareitteihin, alueiden historiaan sekä tunnettuihin antiikin kohteisiin.

Välimeren matkailijat vertailivat mielellään alueen kansoja niiden mahdollisiin antiikin vastineisiin. Kansallista identiteettiä arvioitiin yhteisen menneisyyden ja kollektiivisten kokemusten kautta. Yhteinen menneisyys oli monille kansaa yhdistävä tekijä.²¹⁸ Myös albanialaisten kohdalla monet yrittivät pohtia sitä, mistä albanialaiset olivat todella lähtöisin. 1800-luvun alkupuolen matkakuvauksissa albanialaiset tunnistettiin selkeästi erilliseksi kansaksi esimerkiksi kreikkalaisista. Monien mielestä he olivat slaavien jälkeläisiä, joidenkin mukaan taas latinalaista alkuperää.²¹⁹ Myös Burgess pohti albaanien mahdollista etnistä alkuperää ja hän itse piti todennäköisimpänä, että albanialaiset olivat antiikin illyrialaisien jälkeläisiä. Tästä todisteena oli Burgessin mielestä heidän kielensä, joka oli karkeaa kurkkuääntä ja siinä esiintyi paljon lainasanoja.²²⁰ Burgess tunsu alueen historian pääpiirteittäin, mutta hänen mielestään Albanian menneisyys oli silti epäselvä ja unohtunut. Hän iloitsi siitä, että alueella oli joitakin antiikin kohteita kuten Dodona ja hän näki antiikin alueen valoisana aikana. Albanian lähimenneisyyttä hän kuvasi sekasortoiseksi.²²¹ Pitkälle antiikin aikoihin

²¹⁸ Hobsbawm 2012, 47-48.; Morgan 2001, 190.

²¹⁹ Angelomatis-Tsougarakis 1990, 106.

²²⁰ Burgess 1835a, 60.

²²¹ Burgess 1835a, 58.

ulottuva menneisyys sekä kulttipaikka Dodona osoittivat, että Albanialla oli ainakin alueena pitkälle juontuva historia. Koska kansan historiaa ei tunnettu tarkasti, vaikutti se mielestäni Burgessin näkemyksiin albanialaisista negatiivisesti: ilman yhteistä menneisyyttä ei voisi olla yhtenäistä kansaa. Käsittelen lähimenneisyyden vaikutusta Burgessin mielikuviin tarkemmin kolmannessa alaluvussa.

Albania oli Burgessin seurueen ensimmäisiä kohteita heidän kesäekskursiollaan. Burgess kuvasi Albanian rannikkoa jo Korfun saarelta: hänen mukaansa ”rannikko kurtistuu synkkänä puolikuun muodossa toiveikkaan saaren ympärille.”²²² Synkkyys näkyi myös heidän päästessään mantereen puolelle, ja Burgess kuvasi ensivaikutelmaansa Albaniasta karuksi ja toivottomaksi.²²³ Siinä missä Burgess ihaili ja romantisoi Kreikan maisemia Albania oli vuoristoineen karu ja kivikkoinen. Vuoret edustivat Burgessille hedelmättömyyttä.²²⁴ Monet aikaisemmat matkailijat olivat kuitenkin ihailleet Albanian luontoa ja vuoristomaisemat toivat monien mieleen Alpit niittyineen.²²⁵ Edellisessä pääluvussa käsittelin brittien suhdetta kansallismaisemiin ja siihen liitettäviin attribuutteihin. Heille maisemat ja luonto olivat syvästi yhteydessä kansalliseen identiteettiin. Vuoristomaisemien karuus, kovuus ja karkeus olivat piirteitä, jotka Burgess liitti myös Albanian kansaan.

Osansa arvostelusta sai myös Ioánninan kaupunki, jonka ympäröivää maisemaa oli Burgessin mukaan ihailnut muun muassa lordi Byron. Kaupungin keskellä oli järvi ja sitä ympäröivät jylhät vuoret. Burgess vertasi maisemaa aiempiin tuntemiinsa kohteisiin. Vuoret ja järvi toivat mieleen Sveitsin ja Italian Alpit, mutta niihin verrattuna Albanian maisema oli vain keskinkertainen. Järveä ei myöskään voinut hyvällä omalla tunnolla verrata Skotlannin järviin, joiden pinnasta saattoi nähdä taivaan ja auringon heijastuksen. Burgessin omaa silmää miellyttivätkin eniten puut ja vehreys.²²⁶

---

²²² “...that coast frowns darkly in a crescent form over the smiling isle.” Burgess 1835a, 40.

²²³ Burgess 1835a, 49.

²²⁴ Burgess 1835a, 51.

²²⁵ Mazower 2001, 20.

²²⁶ Burgess 1835a, 62.

Albanialaisissa oli nähty jo 1800-luvun alkupuolella negatiivisia piirteitä, jotka yhdistettiin enemmän orienttiin kuin läntiseen Eurooppaan. Negatiivisia ominaisuuksia, kuten tottelemattomuutta, julmuutta ja ahneutta, pyrittiin selittämään muun muassa Albanian menneisyydellä ja sen kokemalla sorrolla. J.C. Hobhouse ei pitänyt albanialaisia erityisen julmina tai häijyinä vaan melko tavanomaisina Levantin asukkaina. Hänen mukaansa heillä ei ollut lakeja, ja tämä mahdollisti koston ja verenvuodatuksen. Turkkilaisiin kohdistuvaa ryöstelyä pidettiin kostona albanialaisia sortaneille. Angelomatis-Tsougarakiksen mukaan samanlaista retoriikkaa ja sympatiaa ei kuitenkaan koskaan osoitettu kreikkalaisille heidän ollessaan osa Osmanien valtakuntaa.²²⁷

Albanialaisten maine ryöstelijöinä näkyi myös Burgessin matkapäiväkirjassa. Hän kertoi, että Albania oli tunnettu rosvoistaan, jotka väijyivät matkajia metsissä. Kolme kuukautta aikaisemmin samalla matkareitillä kulkenut turkkilainen oli ryöstetty ja ammuttu. Rosvot oli myöhemmin pidätetty, mutta rangaistuksena heidät oli vain määrätty luovuttamaan varastamansa rahat.²²⁸ Rosvoista oli tullut suuri ongelma Balkanilla 1700-luvulla ja tämän nähtiin olevan seuraus alueen köyhistä oloista. Suuri osa albanialaisista muslimimiehistä toimi sotilaina, lopuista iso osa tienasi toimeentulonsa ryöstelyllä. Tyypillinen rosvo oli vuoristosta kotoisin oleva parikymppinen mies. Maanviljelys oli Albaniassa lähinnä naisten työtä, ja rauhallisempaa elämäntyyliä kaipaavat miehet saattoivat toimia paimenina. Albania olikin enemmän paimentolais- kuin maanviljelysyhteiskunta.²²⁹

Laeista piittaamaton Albania on, siitä lähtien kuin se on ilmaantunut historiaan, pakottanut asukkaistaan rauhallisimmat, kuten varhaiset kreikkalaiset, aina aseistautumaan; siispä aseita voidaan nykyään pitää välttämättömänä osana kansallispukea. Heidän intohimonsa tuliaseisiin on niin merkittävä, että vaikka he saattavat joutua kävelemään kymmenen

---

²²⁷ Angelomatis-Tsougarakis 1990, 109.

²²⁸ Burgess 1835a, 53.

²²⁹ Angelomatis-Tsougarakis 1990, 107.; Mazower 2001, 36.

*tai kaksitoista tuntia päivässä, he vapaaehtoisesti lastaavat itsensä raskailla aseilla, pistooleilla ja jataganeilla...*²³⁰

Burgess kuvasi Albaniaa rauhattomana paikkana, jossa lakia ei noudatettu tai lakeja ei ollut ollenkaan. Yllä olevassa esimerkissä Burgess osoitti, kuinka albanialaiset suhtautuivat tuliaseisiin. Ase oli jopa osa alueen kansallispukua. Kaikilla Burgessin seuruetta saattavilla miehillä oli ase, pistooli, muu tuliase tai turkkilainen sapeli jatagan.²³¹ Kreikassa matkatessaan Burgess kertoi myös matkaajien suhteesta tuliaseisiin. Kreikassa oli valmisteilla laki, joka kieltäisi kansalaisia kantamasta tuliaseita. Seurue joutui hankkimaan erillisen sertifikaatin, jotta he saivat matkata aseita kantaen: muuten seurue olisi voitu pidättää. Näin oli käynyt taannoin jollekin englantilaiselle matkaajalle. Burgessin mukaan turistit kantoivat tuliasetta lähinnä koristeena ja pelotukseksi kuin käytettäväksi ja turvaksi.²³² Matkailijoilla hän yhdisti aseenkannon siihen, että asetta oli pakko kantaa lähinnä pelotteluksi. Albanialaisille taas aseiden kantaminen oli olosuhteiden pakosta lähes pakollista. Lakien puute tai niiden noudattamattomuus sekä ryöstetyksi tulemisen uhka oli Burgessin mukaan yksi syy siihen, miksi albanialaiset olivat niin innokkaita aseistautumaan.

Albanialaiskuvauksissa havainnot heidän vaatetuksestaan ja aseistaan olivat hyvin yleisiä. 1800-luvun alun matkakertomuksissa heidän aseitaan kuvailtiin ihailleen.²³³ Albanialaisille ase oli osa arkea, ja asetta saatettiin myös käyttää herkästi tilaisuuden tullen. Albanialaiset käyttivät aseita toisiaan vastaan, ase oli ratkaisu riitoihin ja niiden käytöstä ei rangaistu Burgessin mielestä tarpeeksi ankarasti. Aseistautuminen ei johtunut vain kiinnostuksesta aseisiin vaan syynä aseiden kantamiselle oli myös alueen levoton tilanne. Täytyy muistaa, että Burgessin teos oli suunnattu niille, jotka suunnittelevat mahdollisesti matkaa Albaniaan. Kuvaillemalla aseistettuja albaaneja

---

²³⁰ *“The lawless state of Albania, ever since it has appeared in history, has compelled the most peaceable of its inhabitants, like the early Greeks, always to be armed; so that, now, arms may be considered as a necessary part of national costume. Their passion for fire-arms is so remarkable, that, although they may have to walk ten or twelve hours a day, they will voluntarily lade themselves with heavy guns, pistols, and yatagans:..”* Burgess 1835a, 53.

²³¹ Burgess 1835a, 53.

²³² Burgess 1835a, 131.

²³³ Angelomatis-Tsougarakis 1990, 106.

Burgess välitti lukijoilleen tietoa albanialaisten tavoista. Kuvailu toimi myös kirjallisena tehokeinona lukijan mielenkiinnon herättämiseksi ja Burgessin kuva äärimmilleen aseinein varustetusta albanialaisesta voi olla myös väritynyt. Kuitenkin kuvaukset ryöstäjistä olivat esimerkkinä ja varoituksena alueen oloista: ase ja vartio matkalla olivat myös yläluokkaisille matkaajille välttämättömiä.

Aseet ja lakien puute tulivat esiin Burgessin kuvatessa tapahtumia Prevezan kaupungissa. Prevezassa seurue todisti, kuinka vihainen väkijoukko riiteli miehen ammuttua toista. Tilanne oli alkanut kahden sotilaan riidasta, jonka lopuksi toinen oli surmannut toisen ampumalla. Ampuja oli paennut paikalta. Burgessin mukaan poliisin tehtävä ei ollut täällä saattaa murhaajaa oikeuden eteen vaan auttaa häntä pakenemaan. Albaniassa oli hyvin vahva käsitys perheestä ja heimosta, ja murhatun sotilaan lähipiiri halusi kostaa murhaajalle. Tästä aiheutui Burgessin mukaan loputon kostonkierre, joka johtui ainoastaan siitä, että murhaaja ei saanut ansaitsemaansa rangaistusta oikeuden edessä. Hän kuvasi alueen hallintoa täysin vähämieliseksi.²³⁴

Burgess kertoi matkapäiväkirjassaan tapaamisesta erään toisen matkaseurueen kanssa, ja tämä tapaaminen paljasti jotain Burgessin ajatuksista albanialaisten älykkyydestä. Seurueeseen kuului kreikkalaisia ja albanialaisia muslimeja. Vaikka kaikki matkaseurueessa olivat albanialaisia, Burgess tyypitteli heidät etnisesti heidän uskontonsa perusteella: albanialainen ortodoksi oli Burgessille etnisesti kreikkalainen, muslimit taas albanialaisia tai turkkilaisia. Burgess esitteli kristitylle albanialaiselle mielellään Raamattuaan. Hän käänsi hänelle muutamia lauseita paperille, lopuksi kristitty osoitti vielä kunnioitustaan suutelemalla kirjaa ja tekemällä ristinmerkin. Seurueen muslimi taas oli hänen mukaansa kiinnostuneempi heidän aseistaan, kelloistaan ja esineistään. Matkaseurue kertoi arvostavansa Lontoota, koska kaikki arvokas tehtiin siellä. Nämä miehet olivat Burgessin mukaan kauppiaita Argyrokastrosta, eikä heitä tulisi pitää esimerkkinä albanialaisten älykkyydestä.²³⁵ Seurueen tapaaminen edusti positiivista kohtaamista albanialaisten kanssa. Suurimman vaikutuksen teki tietysti harras kristitty, mutta Burgess korosti koko seurueen älykkyyttä tavallisiin

---

²³⁴ Burgess 1835a, 97.

²³⁵ Burgess 1835a, 54.

albanialaisiin verrattuna. Positiiviseen suhtautumiseen saattoivat vaikuttaa heidän ammattinsa, kauppiaat, joka oli vaihtelua ryösteleviin albanialaisiin, tai seurueen ilmaisema arvostus Britanniaa ja sen tuottamia hyödykkeitä kohtaan. Koske he olivat kauppiaita, ja ammattinsa puolesta myös tunnistivat tavaroiden arvon, Burgess piti heidän ihailuaan brittejä kohtaan luultavasti aitona.

Burgessin kuvauksissa oli tapahtunut selkeä muutos negatiiviseen suuntaan 1800-luvun alun kuvauksiin verrattuna. 1800-luvun alun matkailijat näkivät albanialaiset älykkäinä, tarkkanäköisinä ja teräväjärkinä ihmisinä, joilla oli pyrkimyksiä tulevaisuuden suhteen. Heitä pidettiin kyllä ahneina luonnoltaan, mutta sen katsottiin johtuvan siitä, että he etsivät aina keinoja perheensä elättämiseen. Albanialaiset pysyisivätkin uskollisina niin kauan kuin heille siitä säännöllisesti maksettaisiin.²³⁶ Albanialaisten kauppiaiden tapaamisen perusteella, Burgess ei pitänyt Albanian kansaa yleisesti kovinkaan älykkäänä.

Jo aiemmissa matkakertomuksissa esiin noussut albanialaisten ahneus nousi esiin myös Burgessin matkapäiväkirjassa. Heidän poistuessaan Mahmud paššan vastaanotolta Ioánninassa oli heti uloskäynnin ulkopuolella uteliaita ihmisiä, jotka ”halusivat päästä selville heidän anteliaisuudestaan.”²³⁷ He siis kärkkyivät tilaisuutta saada seurueelta rahaa. Ahneus ja taipumus rahan huijaamiseen tulivat ilmi myös Burgessin kuvatessa tilaisuuden maksujen suorittamista. Burgess oli valtuuttanut heidän majatalonsa isännän, signor Chericin, hoitamaan tilaisuuden kulut. Myöhemmin kävi kuitenkin ilmi, että heidän lahjoitustaan paššalle oli pidetty saitana. Burgess epäili, että Cherici olisi ottanut itselleen suuren osuuden kuluihin tarkoitetuista rahoista.²³⁸

Kuten turkkilaisten ja kreikkalaisten infrastruktuuri myös Albaniassa kaupunkien ja kylien viihtyvyys ja kansan asumukset eivät yltäneet länsimaiselle tasolle. Ioánninan kaupunkimaisemaa ja infrastruktuuria hän kuvasi samanlaiseksi kuin turkkilaisissa kaupungeissa. Kaupungissa näkyi suunnittelun puutos, sillä kadut olivat vinoja ja

---

²³⁶ Angelomatis-Tsougarakis 1990, 107-108.

²³⁷ Burgess 1835a, 69.

²³⁸ Burgess 1835a, 69.

kapeita. Asutus oli levinnyt hallitsemattomasti laajalle alueelle ja talot oli tehty mudasta. Kaikki ihmisten liikehdintä rajoittui hämärälle basaarille.²³⁹ Burgessin ystävä rouva Campbell oli vierailut kaupungissa ja Burgess kirjoitti hänelle kirjeen Ioánninasta. Rouva Campbellin kertoman perusteella Burgessin oli vaikea uskoa heidän vierailleen samassa kaupungissa: hänen mielestään rouva Campbell romantisoii kuvaa kaupungista ja tarinoista sen entisestä hallitsijasta Ali paššasta. Burgess kuitenkin arveli kaupunkikuvan muuttuneen viime vuosien aikana. Kaupungin tila ei ollut pysyvä, vaan Burgessin mukaan se oli hajotettu aina kymmenen vuoden välein.²⁴⁰

*Kyläksi kutsutaan muutamaa surkeaa hökkeliä, jotka ovat levittäytyneet hajalleen laajalle alueelle vuoren rinteille, muutamien puiden varjoon. Harmaat rauniot kertovat jatkuvasti kauheaa tarinaa Ali paššan tuhoisasta marssista; ja muutama villinnäköinen maalainen, pistoolein ja jataganein aseistautuneena, lampaiden ja molossikoirien ympäröimänä, täydentää kuvan.*²⁴¹

Yllä olevassa esimerkissä Burgess kuvasi Kiriakin kylää Ioánninan lähistöllä. Burgessin kuvaus ei ole kovinkaan imarteleva, vaan hänelle maalaiset olivat puolivillejä paimentolaisia. Kuvaukset ovat täysin päinvastaisia verrattuna turkkilaisiin nomadeihin ja maalaisväestöön, joita Burgess piti moraalisesti puhtaina väestönsinä. Maria Todorova on käsitellyt tätä ilmiötä balkanisin diskurssin avulla. Siinä missä turkkilaiset nomadit olivat puhtaita ja vapaita muiden yhteisöjen vaikutuksesta, Balkanin asukkaita pidettiin eräänlaisina ”puoli”-ihmisinä. He olivat puoliksi osa länttä, puoliksi osa orienttia, puoliksi sivistyneitä, puoliksi vilttejä. Siinä missä orienttia oli romantisoitu, Balkan oli jäänyt tästä kokonaan paitsi. Balkanin asukkaat olivat kahden eri kulttuuripiirin välissä, mutta he eivät mielikuvissa kuuluneet oikein kumpaankaan.

---

²³⁹ Burgess 1835a, 62.

²⁴⁰ Burgess 1835a, 64-65.

²⁴¹ “The name of village is given to a few miserable huts, scattered at wide intervals on the side of a mountain, in the shade of a few trees. Grey heaps of ruins are continually found to tell some woful story of Ali Pacha's destructive march; and a few wild-looking peasants, armed with pistols and a yatagan, surrounded by sheep and defended by many Molossian dogs, complete the picture.” Burgess 1835a, 77.

Läntisen Euroopan näkökulmasta orientin vahva läsnäolo oli vaikuttanut Balkaniin ja sen asukkaisiin negatiivisesti.²⁴²

Burgess kuvaili albaaneja puolivilleiksi useaan otteeseen. Zitzan kylässä seurue osti kyläläisiltä lampaan ja se paahdettiin kokonaisena nuotiolla. Albanialaiset aloittavat villin laulun, ja Burgess kertoi saavansa vilunväreitä, kun hän katsoi heidän puolivillejä, nuotionvalaisemia piirteitään. Burgessin mielestä kylä ja sen luostari, kuten Albania itse, oli vaipunut unholaan.²⁴³ Toinen esimerkki on Samonivan kylästä, joka oli Burgessin mukaan masentavan näköinen, kuten moni muukin kylä Albaniassa. Seurue toimitti paikalliselle paššalle Ioánninan paššalta saamansa valtakirjan, ja heille lähetettiin seitsemän muslimia yön ajaksi vartioimaan seurueen leiriä. Muslimit pitivät Burgessiin mukaan heitä hereillä moukkamaisilla lauluillaan aamuneljään saakka.²⁴⁴ Tässäkin Burgessin havainnot eroavat 1800-luvun alkupuolen matkakertomuksista. Tuolloin albanialaisia pidettiin maskuliinisina, toisin kuin kauniit kreikkalaiset, joita pidettiin liian feminiinisinä. Heidän kasvonpiirteitään kuvattiin usein arvokkaiksi. Sen sijaan albanialaiset olivat jo 1800-luvun matkakertomusten perusteella kuuluisia kovasta äänestään.²⁴⁵

Albanian kansan ”juurettomuus” oli yksi syy siihen, miksi Burgessilla ei ollut kovinkaan suuria toiveita Albanian tulevaisuuden suhteen. Burgess pohti asiaa lyhyesti tavatessaan erään albaniankreikkalaisen, joka oli viemässä poikaansa kouluun Ioánninaan. Mies kummasteli sitä, miksi Euroopan vallat eivät voisi puuttua Albanian tilanteeseen. Hänen mukaansa alue voitaisiin vallata sulttaanilta helposti. Mies kertoi Albanian teollisuuden olevan sorrettu, kauppa oli pilattu ja energiantuotanto tukahdutettu. Mies oli huolissaan siitä, minkälainen olisi Albanian tulevaisuus. Hän aikoi kouluttaa pojastaan arabiankielen tulkin. Burgessin mukaan Euroopassa olisi vaikea saada yhteistä konsensusta Albanian tilanteeseen puuttumiseen. Burgess pyysikin miestä luottamaan Jumalaan.²⁴⁶

---

²⁴² Todorova 1997, 14-16.

²⁴³ Burgess 1835a, 56.

²⁴⁴ Burgess 1835a, 86.

²⁴⁵ Angelomatis-Tsougarakis 1990, 107.

²⁴⁶ Burgess 1835a, 57.

Analysoin tässä alaluvussa Richard Burgessin mielikuvia albanialaisista sekä heidän kansanluonteestaan. Havaittiin, että Burgessin mielikuvat olivat selkeästi negatiivisempia kuin aikaisempien matkailijoiden mielikuvat. Burgessille albanialaiset olivat puolivillejä ja hänestä suurimmaksi osaksi kansa oli älyltään jopa vähäistä. Tämän osoittivat myös alueen levoton tilanne ja laittomuudet. Burgessin oli vaikea nähdä albanialaisia yhtenäisenä kansana. Tämä johtui siitä, että kansalla ei ollut kollektiivista muistia omasta menneisyydestään. Burgess kuitenkin esitti huomion siitä, että jos jollakin lukijalla oli poliittisia intressejä alueen suhteen, sulttaanin valta oli selkeästi heikentynyt alueella.

3.2. Sekoitus islamia ja kristinuskkoa – albanialaisten suhde uskontoon

Balkanin alueen asukkaille uskonto oli synonyymi henkilön etnisyydelle ja sosiaaliselle identiteetille. Uskonto vaikutti myös puhuttuun ja kirjoitettuun kieleen: katoliset käyttivät latinalaisia aakkosia, ortodoksit kreikkalaisia aakkosia ja muslimit arabian aakkosia.²⁴⁷ Osmanien valtakunnassa ihmiset oli jaettu kirkkokansoihin²⁴⁸, joissa maallista ja kirkollista lakia ei niinkään erotettu toisistaan. Jokainen uskonnollinen ryhmä tukeutui omaan yhteisöönsä ja omaan uskonnolliseen johtajaansa. Yhteiskunnan johtava luokka koostui muslimeista ja osa albaaneista kuului tähän luokkaan; jos albaanialainen kääntyi islaminuskoon, hänet luokiteltiin automaattisesti turkkilaiseksi.²⁴⁹ Länsimaiset matkailijat ihmettelivät sitä, kuinka kansallista identiteettiä eivät ohjanneet Balkanilla kieli ja etnisuus, vaan tärkeimmäksi tekijäksi nousivat uskonnolliset yhteisöt.²⁵⁰

Osmanien valtakunnassa oli sen alkuaikoina suhtauduttu sallivasti eri uskontoihin ja etnisyyksiin: valtakunta olikin väestörakenteeltaan etnisesti ja kielellisesti hyvin monimuotoinen. Kristityt ortodoksit ja katoliset sekä muslimit elivät vielä 1500-1600-luvulla yhteisöissään rinnakkain. Monikulttuurista yhteiskuntaa ei edes yritetty

---

²⁴⁷ Vickers 2001, 15.

²⁴⁸ *Millets*. Jezernik 2004, 179.

²⁴⁹ Jezernik 2004, 179.; Vickers 2001, 15.

²⁵⁰ Jezernik 2004, 181.

yhtenäistää, vaan paikallisia eroavaisuuksia vahvistettiin ja syvennettiin. Kunhan hyväksyi islamin ylivallan ja oli halukas elämään muslimivaltiossa määrättyjen olojen alla, ihmisestä tuli suojeltu persoona, *dhimmi*. Vahvistamalla ryhmien yhteenkuuluvuutta uskonnon kautta, eikä kielen tai etnisyyden kautta, perimmäisenä tavoitteena oli estää kansallisen tietoisuuden syntyminen. Jokaisella kansalaisella oli mahdollisuus nousta korkeisiin asemiin, jos he omaksuivat islaminuskon. Muslimeille annettiin korkeampi status, he maksoivat vähemmän veroja ja nousivat korkeampiin asemiin hovissa.²⁵¹ Niille albanialaisille, jotka kääntyivät muslimeiksi, oli tarjolla korkeita virka-asemia. 1500- ja 1600-luvulla monet Osmanien valtakunnan kuvernööreistä ja viranomaisista olivat nimenomaan albanialaisia.²⁵²

Albanialaiset olivat historiansa aikana vaihdelleet uskontoaan poliittisten valtasuhteiden mukana. Alueella asui katolisia, ortodokseja sekä muslimeja. J.C. Hobhouse oli kuvaillut uskontojen vaihtelua matkakertomuksessaan 1800-luvun alussa kirjoittaen, että perjantaina albanialaiset menivät moskeijaan ja sunnuntaina kirkkoon.²⁵³ Mukautuminen valtaapitävien uskontoon oli ollut albanialaisten tapa luovia eteenpäin. Kääntyminen uuteen uskontoon ei ollut useinkaan ehdotonta, vaan nimellisesti muslimeiksi kääntyneet saattoivat yhä harjoittaa vanhan uskontonsa tapoja ja perinteitä.²⁵⁴ Jotkut matkailijat uskoivat, että Albaniasta tulisi pian kokonaan muslimimaa, sillä 1800-luvun alkupuolella kristittyjä albanialaisia oli muuttanut runsaasti Kreikan alueelle. Angelomatis-Tsougarakiksen mukaan kaikki matkailijat tiedostivat sen, että albanialaisten kääntyminen muslimeiksi oli useimmiten tapahtunut poliittisista syistä, ja sillä taattiin oma suojelus ja vapautus huonosta kohtelusta, lisäksi sen avulla saattoi työllistyä paremmin.²⁵⁵

Koska alueen väestö oli jakautunut omiksi ryhmikseen uskonnon perusteella, jako näkyi myös matkailijoiden matkakertomuksissa. Burgesskin ryhmitteli albanialaisia heidän uskontonsa perusteella. Jos hän käsitteli tapaamiensa ihmisten kanssa heidän

---

²⁵¹ Vickers 2001, 11-12.

²⁵² Vickers 2001, 14.

²⁵³ Vickers 2001, 16-17.

²⁵⁴ Mazower 2001, 73.

²⁵⁵ Angelomatis-Tsougarakis 1990, 109.

uskontoaan, hän käytti mieluummin termejä muslimi tai kristitty kuin albanialainen. Yleisellä tasolla Burgess kuvasi albanialaisten uskontoa islaminuskon ja kristinuskon sekoitukseksi: he vaihtelivat niiden välillä omien tarkoituksensa mukaan. Hänen näkemyksensä oli luultavasti omaksuttu J.C. Hobhousen matkakertomuksesta. Albanialaiset eivät olleet sitoutuneet mihinkään uskontoon, mikä vaikutti Burgessin mukaan kansan onnellisuuteen. Hänen mielestään, jos kansan onnellisuutta mitattaisiin koko Albanian historian ajalta, se olisi mitätöntä. Albanian kansaa vaivasi kirous, joka saattoi johtua siitä, että he eivät olleet suostuneet vastaanottamaan evankeliumia. Burgess arveli, että apostoli Paavali oli saarnannut myös Albanian alueella, mutta hänen vaikutuksensa ei siellä kuitenkaan näkynyt.²⁵⁶

Albanian rannikolla eli kristittyjä yhteisöjä, ja Burgess seurueineen pysähtyi pieneen kylään Regniassan ja Prevezan kaupungin välillä. Burgessin mukaan kaikki rannikolla kertoi sivistyneemmästä elämästä. Tämä saattoi Burgessin mukaan johtua yhteydestä läheisiin Jooniansaariin. Kylässä paikallinen pappi tarjosi talonsa seurueen käyttöön. Seurue otti papilta vastaan kuitenkin vain leipää; leipä oli Burgessin mukaan normaalia arvokkaampaa, sillä se oli valmistettu kirkon tarkoituksiin. Burgess kuvaili maalaismiestä, joka kantoi harteillaan vasta teurastettua karitsaa. Burgessin seurue lunasti osansa myös karitsasta.²⁵⁷ Vaikka kyseessä olikin teurastettu lammas, on mahdollista, että Burgess viittasi karitsalla Raamattuun Luukkaan evankeliumin kadonnut lammas -vertaukseen²⁵⁸. Väitettä tukisi myös se, että Burgess korosti seurueen saaneen käyttöönsä juuri ehtoollisleipää. Kun Burgess ylisti rannikon väkeä sivistyneeksi, hän kenties tarkoitti, että on iloittava siitä, että Albaniassa on myös sivistyneitä, kristittyjä ihmisiä, vaikka osalla kansasta ei tuntunut olevan syvää suhdetta mihinkään uskontoon. Burgess saattoi käyttää viittausta Raamattuun tehokeinona tekstissään: albanialaiset kristityt olivat kadonneita lampaita vääräoppisten joukossa.

---

²⁵⁶ Burgess 1835a, 60.

²⁵⁷ Burgess 1835a, 91.

²⁵⁸ Luuk. 15: 1–7: *”Jos jollakin teistä on sata lammasta ja yksi niistä katoaa autiomaahan, niin totta kai hän jättää ne yhdeksänkymmentäyhdeksän, lähtee sen kadonneen perään ja etsii, kunnes löytää sen. Kun hän löytää lampaansa, hän nostaa sen iloiten hartioilleen, ja kotiin tultuaan hän kutsuu ystävänsä ja naapurinsa ja sanoo heille: ‘Iloitkaa kanssani! Minä löysin lampaani, joka oli kadoksissa.’ Minä sanon teille: näin on taivaassakin. Yhdestä syntisestä, joka kääntyy, iloitaan siellä enemmän kuin yhdeksästäkymmenestäyhdeksästä hurskaasta, jotka eivät ole parannuksen tarpeessa.”*

Havaitsin, että Burgessin mielestä Albaniassa vääräoppisuus, islam, ja siitä seurannut Jumalan rangaistus olivat syynä kansan kurjuuteen. Burgess esitti samanlaisia huomioita myös Turkin rannikolla Efesoksen ja Smyrnan kaupunkien kohdalla. Burgess mainitsi albanialaisten vaihtelevaan uskontoaan islamin ja kristinuskon välillä, mutta hän ei antanut tarkempia esimerkkejä mainitsemastaan uskontojen vaihtelusta. Tästä olen päättellyt, että Burgessin on täytynyt omaksua näkemyksensä suoraan J.C. Hobhouselta. Burgess ei aiempien matkailijoiden tavoin ymmärtänyt albanialaisten kääntymistä muslimeiksi vaan pikemminkin kyseenalaisti heidän motiivinsa. Hän näki uskontojen vaihtelun ainoastaan häikäilemättömänä oman edun tavoitteluna. Rannikon kristittyä kyläyhteisöä Burgess kuvasi positiiviseen sävyyn. Hän ei kuitenkaan ilmaissut samanlaisia toiveita albanialaisten kristittyjen kuin kreikkalaisten ortodoksien suhteen. Kenties hän ajatteli, että niin kauan kuin Albania oli osa Osmanien valtakuntaa ja albanialaiset hyötyivät islaminuskosta, ei kristinuskon levittämisellä olisi sijaa Albaniassa. Burgess saattoi myös ajatella, että kansa ei voinut yhdistyä ilman yhteistä uskontoa.

3.3. Paššoja ja huijareita – hallinto Osmanien valtakunnan provinssissa

Vaikka Burgess seurueineen ei ollut kovin läheisessä kanssakäymisessä tavallisten kansalaisten kanssa Albanian alueella, tapaamisia virkamiesten kanssa oli enemmän kuin missään muualla Burgessin matkan aikana. Tämä johtui luultavasti siitä, että alueella oli vähän länsimaisia virkamiehiä, jotka toimivat muun muassa Kreikassa ja Turkin rannikolla Burgessin seurueen suojelijoina, ja joiden kautta hoidettiin monia käytännön järjestelyjä. Lisäksi paikallisilla paššoilla oli laajoja valtaoikeuksia alueillaan ja tämä näkyi Burgessin teoksessa monina seremonioina, joita seurueen täytyi suorittaa matkansa jatkamiseksi.

Paikallisten virkamiesten valtaa oli yritetty kaventaa 1830-luvulla, ja monia vanhoja viranhaltijoita oli karkotettu Vähä-Aasian, ja heidän linnakkeensa oli tuhottu. Sisäisten poliittisten ongelmien sekä ulkoisten sotien vuoksi, turkkilaisten oli vaikea hallita

provinssien virkamiesten sekä paikallisten muslimiauktorien toimia. Albaniassa virkaoikeuksien rajoittaminen oli herättänyt negatiivisia asenteita osmanivaltaa kohtaan: kansaa turhauttivat autonomisen aseman menettäminen, verojen korotukset, raskas asepalvelus sekä velkojen maksu.²⁵⁹

Delvinossa Burgess seurueineen tapasi sekä paikallisen khan²⁶⁰ että agan. Agan luona suoritettu kahvinjuontiseremonia toimi Burgessin mukaan eräänlaisena passina matkan jatkumiselle. Agan rooli seremoniassa jäi pieneksi: hän istui Burgessin mukaan hiljaa lukuisten albanialaisten ympäröimänä. Burgessin kuvauksessa korostuivatkin seremonian tapahtumat eikä niinkään kanssakäyminen ja keskustelu albanialaisten kanssa. Seremonia sisälsi hänen mukaansa muutaman minuutin istumisen divaanilla, jonka aikana juotiin sormustimellinen kahvia. Albaniassa paikalliset viranomaiset olivat Burgessin mukaan hyvin yhteistyöhaluisia brittimatkailijoita kohtaan, he pyrkivät hyvin ahkerasti täyttämään matkajien toiveita oman valtansa rajoissa.²⁶¹

Myös Burgess pohti viranomaisten laajoja valtaoikeuksia. Ensimmäisessä pääluvussa käsittelee sulttaanin länsimaalaistumisyrityksiä Osmanien valtakunnassa, joista yksi oli valtakunnassa käyttöönotettu passijärjestelmä. Passijärjestelmä oli kuitenkin ilmeisesti vain osittain käytössä valtakunnan eurooppalaisissa osissa kuten Albaniassa. Ioánninassa, joka oli provinssin hallinnollinen keskus, paikallinen virkamies laati matkajille *Bouyourdeen*, passin tai valtakirjan.²⁶² Tämän asiakirjan ansioista seurue olisi kaikkien agojen suojeluksessa Ioánninasta Prevezaan.²⁶³ Delvinossa matkan jatkuminen oli kiinni paikallisen agan suostumuksesta. Hallinnon epäjärjestyneisyys näkyi myös kaupungista poistuessa, sillä heidän tuli maksaa dollari ja lisäksi vähän matkan päässä vielä 15 piasteria. Tämä oli Burgessin mielestä joko hiljattain uusittu määräys tai matkalaisten huijaamista.²⁶⁴ Virkamiesten erilaiset toimintamallit kertovat mielestäni

---

²⁵⁹ Vickers 2001, 24-25.

²⁶⁰ Khan tarkoitti ylempään luokkaan kuulunutta henkilöä. Nimitys annettiin usein armeijan joukkojen johtajalle tai heimojen johtajille. MOT

²⁶¹ Burgess 1835a, 50-51.

²⁶² Burgess 1835a, 65-66.

²⁶³ Burgess 1835a, 69.

²⁶⁴ Burgess 1835a, 51.

siitä, että provinssien hallinto erosi yhä maan hallinnon asettamista malleista, vaikka hallintoa olikin pyritty keskittämään ja yhtenäistämään.

Rouva Campbellille osoitetussa kirjeessä Burgess kertoi tapaamisestaan Ioánninan paššan kanssa. Mahmoud pašša²⁶⁵ oli aloittanut toimensa vastikään. Burgess tarkasteli palatsia ja paššan henkilökuntaa hyvin kriittisesti. Palatsi ja sen vastaanottotilat olivat Burgessin mielestä kuin asumiskäyttöön muutettu lato, ja sen käytävillä juoksenteli lukuisia albanialaisia virkailijoita aiheuttaen epäjärjestyttä. Burgess käytti vierailun kuvaamiseen useita sivuja. Hän kuvasi tunnelmaa mystiseksi, sillä huoneessa oli hyvin hiljaista ja se oli täynnä savua. Jokaiselle vierailijalle tuotiin oma chibouque-piippu ja pieni sormustimellinen kahvia. Piippua tuli kohteliaisuudesta polttaa niin kauan, että se turrutti aistit: mitä arvokkaampi henkilö oli kyseessä, sitä enemmän savua täytyi hengittää. Turkkilaisessa seremoniassa oli myös kreikkalaisia tapoja, joita Burgess piti selvästi hyväksyttävämpänä. Tällaisia oli muun muassa ringissä kiertävä hedelmä, josta jokainen vieras söi pienen palan lusikallaan. Tämän jälkeen kaikki joivat kylmää vettä samasta pikarista. Pikari symboloi ystävyyttä ja tapa oli Burgessin mukaan peräisin antiikin Kreikasta.²⁶⁶

Lisäksi Burgess vertaili Britannian ja Osmanien valtakunnan tapakulttuuria. Burgessia kummeksuttivat muun muassa paššan kohteluun liittyvät seikat. Kun seurue pyydettiin istumaan, heidän olisi pitänyt ymmärtää istuutua jo ennen kutsua. Burgessin mielestä tällainen tuntui englantilaisesta hyvin moukkamaiselta ja röyhkeältä, mutta turkkilaisen silmissä se toisi uskottavuutta. Hän kertoi, että heitä neuvottiin aina kohtelevaan paššaa tai beytä hieman röyhkeästi, jotta he voisivat saada hänen kunnioituksensa. Kohteliaisuuksien ja kunnianosoitusten vertailussa Burgess nosti esille paššan tilojen ulkopuolelle jätetyt 50 punaista tohveliparia. Burgess kertoi, että kenkien riisuminen oli idässä vastaava tapa kuin lännessä hatun ottaminen päästä. 50 punaista tohveliparia voisi siis verrata viiteenkymmeneen mustaan hattuun.²⁶⁷

---

²⁶⁵ Provinssin kuvernööri tai varakuningas. Burgessin mukaan pašša oli provinssin kenraalikuvernööri tai sotilasarvoltaan kenraaliluutnantti. Burgess 1835b, 242.

²⁶⁶ Burgess 1835a, 65-68.

²⁶⁷ Burgess 1835a, 66-68.

Aiempien albanialaisten virkamiesten tavoin pašša kertoi arvostavansa englantilaisia matkailijoita. Burgess kuvasi paššaa komeaksi ja ystävälliseksi, ja tämä puhui sujuvasti nykykreikkaa. Nykyinen pašša Mahmoud oli valittu vaatimattomista oloista palvelijasta visiiriksi. Burgess vertasi paššaa aikaisempaan hallitsijaan Ali pašsaan ja totesi nykyisen paššan olevan albanialaisten kokemuksiin verrattuna poikkeuksellinen, sillä hän oli hallitsijana lempeä ja inhimillinen. Burgessin mukaan hänen valintansa pitäisi kieliä lahjakkuudesta, mutta ainakaan vielä loánninassa ei ollut havaittavissa muutosta.²⁶⁸

Mahmoud paššan lisäksi Burgess käytti paljon aikaa Albanian lähihistorian tapahtumien ja varsinkin loánninan entisen hallitsijan Ali paššan kuvaamiseen. Osmanien valtakunnan vallan hajautumisen vuoksi paikalliset viranomaiset olivat saaneet 1700-luvulla enemmän valtaa toimia omien intressiensä mukaisesti. Tilanne johti 1700-luvun loppupuolella siihen, että Albaniassa paikalliset beyt venyttivät paššalikiensa rajoja ja kasvattivat henkilökohtaista vaikutusvaltaansa. Alueella käytiin taisteluita beyden välillä, ja Albania oli sekasorron tilassa. Taisteluiden seurauksena Albanian alueelle syntyi kaksi suurta paššalikia, pohjoisen Albanian Shkodër ja eteläisen Albanian loánnina. loánninassa paššalikia hallitsi Ali pašša.²⁶⁹

Vaikuttava pašša esiintyy useissa muistelmissa ja historioissa, useiden erilaisten nimien alla: joskus näet häntä kutsuttavan Albanian varakuninkaaksi; joskus loánninan satraapiksi; taas, Epeiroksen despootiksi, Porten tyranniksi ja armottomaksi visiiriksi...²⁷⁰

Yllä olevan esimerkin mukaisesti Ali pašsaan suhtauduttiin monin eri tavoin. Häntä oli kuvattu neutraalisti, mutta myös despootina ja tyrannina. Havaitsin, että Burgess kuvasi Ali paššaa pääosin negatiivisin ilmaisin. Kirjeessään nimettömälle naishenkilölle Burgess kertoi valottavansa tälle Ali paššan, elävän koiran tai kuolleen leijonan²⁷¹

²⁶⁸ Burgess 1835a, 66-69.

²⁶⁹ Vickers 2001, 18.

²⁷⁰ "The formidable Pacha appears in various memoirs and histories, under a diversity of names: sometimes you see him called the Viceroy of Albania; sometimes the Satrap of Yanina; again, the Despot of Epirus, the Tyrant of the Porte, and the unrelenting Vizir..." Burgess 1835a, 70.

²⁷¹ Kukistettuaan sulioottiväestön Ali pašša oli saanut sulttaanilta lisänimen Arslan, leijona. Ks. Vickers 2001, 20.

elämää. Burgess myös viittasi häneen modernina keisari Nerona sekä Caligulana. Ali pašša oli verrannut itseään Napoleoniin, jonka kanssa Burgessin mukaan yhteistä heillä oli vain häpeämätön ryöstely.²⁷² Esimerkeillä huonomaineisista Rooman keisareista, Burgess halusi korostaa ajatustaan Ali paššasta despoottina, ehkä jopa mielenvikaisena henkilönä.

Burgess tunsu Ali paššan elämäntarinan ja oli lukenut kuvauksia hänestä ainakin pastori Thomas Smart Hughesin sekä J.C. Hobhousen matkakertomuksista. He olivat tavanneet Ali paššan vieraillessaan tämän hovissa. Burgess haki mahdollisia syitä Alin julmaan luonteeseen tämän lapsuudesta ja hänen saamastaan kasvatuksesta. Ali paššan (1740–1822) kasvatti hänen äitinsä, joka oli Burgessin mukaan luonteeltaan rohkea, mutta häneltä puuttuivat kaikki inhimilliset tunteet: hän muun muassa myrkytti aviomiehensä toisen lesken ja tämän pojan. Burgessin mukaan äiti kannusti myös lastaan koston ja väkivaltaan. Ali pašša lähti kotoaan jo 9-vuotiaana ja hän vietti nuoruutensa ryöstellen ympäri eteläistä Albaniaa. Hän kääntyi myöhemmin kanssaryöstelijöitään vastaan ilmiantaen heidät viranomaisille ja sai näin sulttaanin suosion. Hän valloitti Ioánninan 1788 sulttaanin suostumuksella. Ioánnina oli Albanian tärkeimpiä kaupunkeja ja Ali paššan valtakautena Ioánninasta tuli kulttuurin ja talouden keskus. Burgessin mukaan Ali paššan aikana Albaniassa oli kuitenkin hyvin levotonta. Kaupungista tuli päivittäisten julmuuksien näyttämö; pojat joutuivat katsomaan, kun heidän isänsä toimivat raiskaajina, murhaajina ja väkivallantekijöinä.²⁷³ Ioánninan kaupunki sai Burgessin inhotuksen valtaan vielä yli kymmenen vuotta Ali paššan kuoleman jälkeen. Kaupunki oli kuin muistojen hautausmaa, jossa jokainen rakennelma muistutti Burgessia Ali paššasta.²⁷⁴

Ali paššan ollessa vielä vallassa monet englantilaiset matkailijat vierailivat hänen hovissaan. Monet pitivät häntä matkakertomuksissaan hyvin ystävällisenä, huumorintajuisena, charmikkaana ja helposti lähestyttävänä hahmona. Heidän oli vaikea uskoa, että kohtelias hallitsija voisi olla kaikkien kerrottujen veret seisauttavien

---

²⁷² Burgess 1835a, 70.

²⁷³ Burgess 1835a, 71-72; Vickers 2001, 19-20.

²⁷⁴ Burgess 1835a, 62.

hirveyksien takana. Hänen tekemiään julmuuksia ei hyväksytty, mutta niitä yritettiin selittää muun muassa hänen taustallaan, ja sillä, että alueiden yhdistäminen ja niiden menestyminen saattoi joskus vaatia hallitsijalta julmiakin tekoja. Joidenkin kirjoittajien mielestä hänen julmuuksiaan kuitenkin liioiteltiin.²⁷⁵

1700- ja 1800-luvun taitteessa Albania ja Ali pašša olivat tärkeässä osassa Välimeren valtapoliittikkaa. Napoleon oli vallannut alueita eteläisessä Italiassa ja Dalmatian alueella; liitto Ali paššan kanssa olisi tuonut Ranskalle tärkeän väylän ja puolustusaseman Balkanilla ja heikentänyt Osmanien valtakunnan valtaa alueella. Albaniasta kiinnostuivat Ranskan lisäksi myös Britannia ja Venäjä, jotka eivät halunneet Ranskan vahvistavan asemiaan Välimerellä. Ali pašša itse hyödynsi länsimaiden huomiota omien valtapoliittisten tavoitteidensa toteuttamisessa. Hän oli muun muassa pyytänyt Britannialta apua Pargan ja Prevezan kaupunkien valtaamiseen. Lopulta englantilaisten hallinnoima Pargan kaupunki myytiin Ali paššalle.²⁷⁶ Burgess piti Britannian organisoimaa kauppaa häpeällisenä. Pargan asukkaat evakuoitiin kaupungista Korfun saarelle, ja Burgess kuvasi kaupunkilaisten hätää koskettavasti: he jopa kaivoivat läheistensä luita haudoistaan ottaakseen ne mukaansa ja lastasivat rakkaan kotikaupunkinsa maata veneisiinsä.²⁷⁷

Havaitsin, että kuvatessaan tapaamisia albanialaisten virkamiesten kanssa, Burgess korosti seremonioita ja niiden vaiheita. Länsimaisista tapaamisista poikkeavan kahvinjuonti- ja piipunpolttoseremonian kuvaus heijasteli ajatusta siitä, että Osmanien valtakunnan tapakulttuuri oli täynnä eksotiikkaa. Mielestäni Burgess ei kuitenkaan pitänyt eksoottisuutta hyvänä asiana, ja hänelle piipunpoltto ja röyhkeä käytös oli lähinnä outoa ja epämiellyttävää. Pitkät ja tarkat kuvaukset oli kirjoitettu sekä lukijoiden mielenkiinnon herättämiseksi että ohjeeksi tuleville matkailijoille. Burgessin kuvauksen ansiosta, kuka tahansa osaisi toimia kunnioittavasti vieraillessaan albanialaisen paššan luona.

---

²⁷⁵ Arafat 1987, 174-175.

²⁷⁶ Angelomatis-Tsougarakis 1990, 86.; Vickers 2001, 20-22.

²⁷⁷ Burgess 1835a, 72-73.

Tutkimuksessa selvisi, että Burgessille loánninan entinen hallitsija Ali pašša symboloi sekä Albanian menneisyyden että nykyisyyden rappiota. Burgessin mielikuvat Ali paššasta olivat paljon negatiivisempia kuin brittimatkailijoiden kuvaukset paššan elinaikana. Burgessille Ali pašša oli tyranni ja despootti, käsittämättömän julma ihminen. Hän korosti mielipidettään vertaamalla Ali pašša Rooman keisareihin Neroon ja Caligulaan, jotka tunnettiin epävakaasta mielentilastaan ja kristittyjen vainoista. Ali paššalla oli ollut aikanaan paljon vaikutusvaltaa, ja hänen panoksensa muun muassa Albanian infrastruktuurin ja rakennuskannan kehittämiseksi näkyivät joka puolella Albaniaa. Burgessin mielestä kaikki hänen luomansa heijasteli muistoja hänen hirmuteoistaan. Burgess oli kenties toivonut albanialaisten hävittäneen Ali paššan rakentamia rakennuksia, kuten kreikkalaiset olivat hävittäneet turkkilaisten rakennuskantaa. Burgess saattoi ajatella, että albanialaiset tällä tavoin hiljaa hyväksyivät Ali paššan hirmuteot. Albanian kansa ei aktiivisesti yrittänyt erottua Burgessin näkemyksissä häpeällisestä menneisyydestään, mikä kuvasi alueen pysähtyneisyyttä ja moraalista rappiota.

LOPPULAUSE

Pro gradu -tutkielmassani olen tarkastellut pastori Richard Burgessin mielikuvia turkkilaisista, kreikkalaisista ja albanialaisista hänen matkapäiväkirjassansa *Greece and the Levant; or, Diary of a Summer's Excursion in 1834: with Epistolary Supplements. Vol. I & II*. Päättökysymykseni olivat miten Burgess kuvasi turkkilaisia, kreikkalaisia ja albanialaisia ja miksi kuvaukset olivat havaitun kaltaisia. Lähdeanalyysin tukena käytin historiallista mielikuvatutkimusta.

On selvää, että Richard Burgess tunsu laajasti aiempaa alueelle sijoittuvaa matkakirjallisuutta. Voimakkaimmin aikaisempien mielikuvien vaikutus näkyi hänen kuvauksissaan turkkilaisista. Turkkilaisista oli muodostunut lännessä stereotyyppinen kuva epäkohteliaina, röyhkeinä ja laiskoina. Burgessin havainnot turkkilaisista olivatkin jatkumoa aiempien matkailijoiden kuvauksille. Kaupungissa asuvia turkkilaisia hän kuvasi laiskoiksi, sillä kaupungeissa asuva eliitti ei työskennellyt ja delegoi työn alemmalle kansanosalle. Laiskuus ja tuottamattomuus olivat vastoin englantilaisia moraalikäsitelmiä. Burgess vietti alueella hyvin lyhyen ajan, jonka aikana hänen olemassa olevat mielikuvansa turkkilaisista eivät ehtineet muuttua dramaattisesti. Sen sijaan hänen omakohtaiset kokemuksensa vahvistivat kuvaa turkkilaisista töykeinä ja epäkohteliaina. Liittämällä turkkilaisiin brittiyhteiskunnan vastaisia ihanteita Burgess jopa korosti brittien erinomaisuutta ja paremmuutta turkkilaisiin verrattuna.

Turkkilaista maalaisväestöä Burgess sen sijaan ihanoi. Hän piti heitä ahkerina ja ihaili heidän primitiivistä luontoaan, joka oli säästynyt kaupunkielämän turmeluksilta. Maalaisväestön ahkeran ja puhtaan luonteen korostaminen liittyivät teollistumisen aikakauden ihanteisiin; teollistuneet kaupungit ja ”vanhaan aikaan” jäänyt maaseutu asetettiin vastakohtiksi toisilleen. Maaseutu nähtiin hengellisenä ja vakaana paikkana muuttuvaan teollisuusympäristöön verrattuna. Erityisesti Burgess ihaili turkkilaisia nomadeja, joiden yksinkertainen elämäntapa oli säilyttänyt heidän viattomuutensa. Tällaisia ajatuksia turmeltumattomista luonnonkansoista oli esitetty jo antiikin Roomassa sekä valistusajan Euroopassa. Myös aikaisemmat matkailijat olivat esittäneet maalaisväestöstä samanlaisia huomioita.

Burgessin kreikkalaiskuva poikkesi aiemmista kuvauksista, joissa heitä pidettiin häijyinä ja epärehellisinä. Moni piti kreikkalaisia moraalisesti rappioituneina, ja yhtenä syynä tähän pidettiin heidän ortodoksista uskoaan. On hyvin todennäköistä, että Burgess tiedosti ja osaksi jakoi olemassa olevat negatiiviset oletukset kreikkalaisista, sillä hän tunsi laajasti aiempaa alueelle sijoittuvaa matkakirjallisuutta. Hän ei kuitenkaan tuonut näitä oletuksia esiin matkapäiväkirjassaan. Sen sijaan Burgess antoi kreikkalaisista kuvan tiedostavina, poliittisina kansalaisina, jotka ahkeroivat maansa kehittämiseksi. Hän korosti kreikkalaisten urheutta verraten heitä antiikin Kreikan sankareihin. Positiivisiin näkökulmiin on voinut vaikuttaa Burgessin tausta ja koulutus. 1800-luvun Britanniassa yläluokka tunsi hyvin antiikin teokset, sillä klassiset opinnot olivat oleellinen osa heidän koulutustaan. Moni ihanoi antiikkia, mikä vaikutti myös haavekuviin nykyajan kreikkalaisista: heidät haluttiin nähdä antiikin kreikkalaisten moderneina representaatioina.

Albanialaisista, jotka olivat melko tuntematon kansa Britanniassa, ei ollut vielä muodostunut vakiintuneita käsityksiä. Tähän vaikutti muun muassa se, että heidän historiaansa ei tunnettu kovin tarkasti ja alueelle oli tehty matkoja vasta 1800-luvun alkupuolelta lähtien. Ajalle tyypillistä oli etsiä kansallista identiteettiä ja yhtenäisyyttä yhteisen menneisyyden kautta. Burgess suhtautui albanialaisiin kriittisesti. Toisin kuin turkkilainen maalaisväestö, Albanian maalaiset eivät olleet hänestä moraaliltaan puhtaita vaan itäisten vaikutteiden turmelemia puolivillejä, mistä kertoivat myös alueen levottomuus ja laittomuudet. Burgessin oli vaikea nähdä albanialaiset yhtenäisenä kansana, sillä hän ei nähnyt heillä kollektiivista menneisyyttä. Yhtenä suurimmista eroista Burgessin ja aikaisempien matkailijoiden välillä oli Burgessin suhtautuminen Ioánninan entiseen hallitsijaan Ali pašsaan. Burgess liitti häneen voimakkaita tunteita, kuten inhoa hänen toimiaan kohtaan. Monet aikaisemmat matkailijat olivat kuvanneet hallitsijaa positiiviseen sävyyn, kun taas Burgess näki hänet nimenomaan despoottina, joka oli tahrannut Albanian maineen. Albanian kansa ei aktiivisesti yrittänyt erottua häpeällisestä menneisyydestään, mikä kuvasi alueen pysähtyneisyyttä ja moraalista rappiota.

Usko kristilliseen Jumalaan oli yksi Burgessin perusarvoista. Hän oli ammatiltaan pappi ja tuolloin hän työskenteli Roomassa Englannin kirkon kappalaisena. Turkkiilaisten pääasiallisen uskon, islamin, arvostelu oli hienovaraista, mutta kovasanaista; islam edusti Burgessille väärää uskoa ja harhaoppia. Käytännössä turkkilainen ja muslimi olivat synonyymeja keskenään, joten turkkilaisiin liitetyt negatiiviset piirteet liitettiin myös muslimeihin. Burgess näki uskonnon haittana Osmanien valtakunnan kehitykselle. Islaminuskon arvostelu kumpusikin Burgessin omasta vahvasta hengellisyydestä.

Burgess kritisoi myös ortodoksista kirkkoa muun muassa pyhimysuskosta, jota hän piti valheellisena taikauskona, joka korruptoi kansaa. Vaikka Burgess arvosteli Kreikan kirkkoa, hän myös suhtautui positiivisesti kreikkalaisten kristittyjen tulevaisuuteen. Tähän myötävaikuttivat evankelisten lähetyssaarnaajien perustamat koulut. Burgess ajatteli, että lähetyssaarnaajien työllä ja oikean uskonopin välittämällä koulutuksen kautta, voitiin vaikuttaa tulevien kreikkalaisten sukupolvien moraalikäsitelmiin. Burgessin toiveet kreikkalaisen uskonopin muokkaamisesta ovat yksi syy siihen, miksi Burgess suhtautui kreikkalaisiin niin suopeasti, vaikka ajan yleiskuva heistä olikin negatiivinen. Nostamalla matkapäiväkirjassaan esiin kreikkalaisten positiivisia puolia, lähetyssaarnaajien arvokas työ kreikkalaisten keskuudessa voisi saada ehkä laajempaa huomiota ja kiinnostusta. Burgessin toiveikkaus kreikkalaisen ja englantilaisen kirkon yhteistyöstä myötävaikutti ehdottomasti positiivisesti Burgessin kuvaan kreikkalaisista.

Burgess oli omaksunut näkemyksensä albanialaisten uskosta suoraan aiemmasta matkakirjallisuudesta. Hänen mukaansa albanialaiset vaihtelivat uskontoaan omien tarkoitusperiensä mukaisesti islamista kristinuskoon ja takaisin. Suurin osa aikaisemmista matkailijoista oli ymmärtänyt, että albanialaisten kääntyminen muslimeiksi oli ollut selkeästi keino selviytyä ja mukautua valtaapitävien uskoon, kun taas Burgess näki kristinuskon hylkäämisen turmeltuneisuutena. Hänestä albanialaiset tavoittelivat uskontojen vaihtelulla vain omaa etuaan. Burgess yhdisti albanialaisten kurjuuden ja uskonnottomuuden toisiinsa: kansa oli onneton, koska se ei ollut hyväksynyt oikeaa uskonoppia. Vaikka Burgess näki Albanian kristityt positiivisemmassa valossa kuin alueen muslimit, hän ei kuitenkaan tuonut esiin toiveita albanialaisten kääntymisestä laajemmin kristinuskoon kuten kreikkalaisten tapauksessa.

Albania oli 1800-luvulla vielä osa Osmanien valtakuntaa, joten Burgessin huomiot Albanian alueen hallinnosta ovat samalla huomioita Osmanien valtakunnan hallinnosta. Kuvatessaan hallintoa ja virkamiehiä Albaniassa ja Turkin rannikolla, Burgess nosti esiin heidän vaihtelevat tapansa hoitaa tehtäviään. Virkamiesten kuvauksissa Burgess korosti heidän käytöksensä äärimmäisyyksiä. Turkkilaiset virkamiehet olivat tarkkoja asemastaan, mutta eivät olleet joko kiinnostuneita hoitamaan tehtäviään hyvin tai hoitivat niitä turhalla tärkeilyllä. Osa jopa käytti hyväksi asemaansa huijaten rahaa matkailijoilta. Albaniassa Burgess kuvaili tarkasti tapaamisia sekä seremoniallisuuksia paikallisten virkamiesten kanssa. Eksoottisilla kuvauksilla piipunpoltto- ja kahvinjuontiseremonioista Burgess pyrki herättämään lukijan mielenkiinnon. Myös kuvaukset virkamiesten vaihtuvista käytännöistä olivat tärkeää informaatiota alueelle matkaa suunnitteleville lukijoille.

Burgess pohti länsimaiden mahdollisia toimia Osmanien valtakunnan suhteen. Burgess käsitteli muun muassa sulttaanin yrityksiä länsimaalaistaa valtakuntansa, jotka hän tuomitsi heti alkujaan. Hänen mukaansa kansa ei halunnut uudistua, joka tulisi lopulta koitumaan sen kohtaloksi. Valtakunnan heikentyneen tilan esiintuominen viittaa vahvasti siihen, että teos oli osoitettu myös niille, jotka olivat kiinnostuneet itäisen Välimeren valtapoliittisesta tilanteesta. Vaikka Burgess painotti matkapäiväkirjansa julkaisuarvoa nimenomaan matkaoppaana, on teoksessa myös paljon viitteitä siihen, että viattomalla kesäekskursiolla antiikin kohteille oli myös poliittisia tarkoituksia.

Kreikassa Burgess kritisoi kuningas Oton baijerilaisia sijaishallitsijoita hallinnon järjestelyjen hitaudesta ja piti maan jakamista yhä pienempiin hallinnollisiin alueisiin epäonnistumisena. Hän kuitenkin korosti kreikkalaisten innostusta ja ponnisteluja maansa hallinnollisten instituutioiden rakentamiseksi. Vaikka Burgess korosti tavallisen kansan olleen kiitollisia suurvaltojen heille valitsemasta kuninkaasta, hän myös asettui puolustamaan kuningasta vastaan juoninutta kenraali Kolokotronista, jonka kuolemantuomiota Burgess vastusti ankarasti. Yksi mahdollisuus Burgessin puolustelemaan reaktioon voi olla se, että hän olisi halunnut kreikkalaisten pääsevän

ottamaan itse enemmän poliittista ja hallinnollista vastuuta maansa asioista. Hän olikin aiemmin korostanut kreikkalaisten kiitollisuutta maan itsenäisyydestä.

Richard Burgessia tai hänen kirjoittamiaan teoksia ei ole tutkittu aikaisemmin. Burgessin poikkeukselliset mielipiteet kreikkalaisista voisivat olla oiva jatkotutkimuksen aihe. Tutkimuksessani vertailin Burgessin näkemyksiä yleisellä tasolla muiden matkakirjoituksia julkaisseiden henkilöiden näkemyksiin, mutta syvällisempi vertailu esimerkiksi muiden kirkollisten matkailijoiden tai evankeliseen liikkeeseen kuuluneiden matkakertomuksiin voisi ehkä valottaa Burgessin käsityksiä tarkemmin. Tällaisen tutkimuksen avulla voitaisiin selvittää, liittyivätkö positiiviset näkemykset kreikkalaisista laajemminkin Englannin kirkon tai evankelisen liikkeen toimintaan.

LÄHTEET JA TUTKIMUSKIRJALLISUUS

I PAINETUT LÄHTEET

Burgess, Richard 1835a: *Greece and the Levant; or, Diary of a Summer's Excursion in 1834: with Epistolary Supplements. Vol. I.* Longman, Rees, Orme, Brown, Green, & Longman.

Burgess, Richard 1835b: *Greece and the Levant; or, Diary of a Summer's Excursion in 1834: with Epistolary Supplements, Vol II.* Longman, Rees, Orme, Brown, Green, & Longman.

Burgess, Richard 1837: *A Letter to the Parishioners of Upper Chelsea.* Jacques.

Raamattu. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Kirjapaja, 1992.

The Holy Bible : Old and New Testaments, King James Version. The Floating Press, 2008.

II SANAKIRJAT JA HAKUTEOKSET

Mew, James 1917: "Burgess, Richard" *The dictionary of national biography : Volume 3, Brown-Chaloner founded in 1882 by George Smith.* Edited by Leslie Stephen & Sidney Lee. Oxford University Press, Oxford 1963-1964.

MOT Sanakirjat. <https://www.sanakirja.fi/>

III TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Alenius Kari, Kallinen Maija & Julku Maria 2019: "Tieto vai mielikuvat? – Johdatus käsitteisiin ja niiden keskinäiseen suhteeseen". *Tieto vai mielikuvat? – Kohtaamiset, representaatiot ja yhteisöt muuttuvassa maailmassa.* s. 5-16. Toimittaneet Kari Alenius, Maija Kallinen & Maria Julku. *Studia Historica Septentrionalia* 82. Pohjois-Suomen Historiallinen Yhdistys ry.

Angelomatis-Tsougarakis, Helen 1990: *The eve of the Greek revival: British travellers' perceptions of early nineteenth-century Greece*. Routledge.

Arafat, K.W. 1987; "A Legacy of Islam in Greece: 'Ali Pasha and Ioannina". *Bulletin (British Society for Middle Eastern Studies)* Vol. 14, No. 2 1987, s. 172-182.

Black, Jeremy 1992: *The British Abroad: Grand Tour in the Eighteenth Century*. Sutton Publishing Limited.

Biedermann Hans 1993: *Suuri symbolikirja*. 2.painos. Suomentanut Pertti Lempiäinen. WSOY.

Bridges, Roy 2002: "Exploration and travel outside Europe (1720-1914)". *The Cambridge Companion to Travel Writing*. s.53-69. Edited by Peter Hulme & Tim Youngs. Cambridge University Press.

Burke, Peter 1997: *Varieties of Cultural History*. Cornell University Press.

Chapman, Mark 2006: *Anglicanism: A Very Short Introduction*. Oxford University Press.

Çirakman, Aslı 2005: *From the "Terror of the World" to the "Sick Man of Europe"*. *European images of Ottoman Empire and Society from the Sixteenth Century to the Nineteenth*. Peter Lang Publishing, Inc.

Demetriou, Kyriakos N. 2002: "A Bibliographical Guide to Nineteenth-Century British Journal Publications on Greece". *Modern Greek Studies Yearbook*, 18. s. 287-330. University of Minnesota.

Efestathiadou, Anna 2011: "Representing Greekness: French and Greek Lithographs from the Greek War of Independence (1821-1827) and the Greek-Italian War (1940-1941)". *Journal of Modern Greek Studies* 29, Number 2, October 2011. s. 191-218. John Hopkins University Press.

Eissenstat, Howard 2015: "Modernization, Imperial Nationalism, and the Ethnicization of Confessional Identity in the Late Ottoman Empire". *Nationalizing Empires*. s. 429-460. Edited by Stefan Berger & Alexei Miller. Central European University Press.

Fält, Olavi 2002: "Introduction". *Looking at the Other: Historical Study of Images in Theory and Practise*. s. 7-12. Edited by Kari Alenius, Olavi K. Fält & Seija Jalagin. Acta Universitatis Ouluensis B 42. Department of History, University of Oulu.

Gallant, Thomas W. 2001: *Modern Greece*. Arnold, a member of the Hodder Headline Group.

Hagerman, C.A. 2013: *Britain's Imperial Muse – The Classics, Imperialism, and the Indian Empire, 1784-1914*. Palgrave MacMillan.

Henisch, Ann Bridget 1999: *The Medieval Calendar Year*. The Pennsylvania State University Press University Park.

Hionidis, Pandeimon 2002: *The Greek kingdom in British public debate, 1862-1881*. Thesis. University of London, London School of Economics and Political Science. <https://ethos.bl.uk/OrderDetails.do?uin=uk.bl.ethos.399528> (Luettu 9.4.2020)

Hionidis, Pandeimon 2014: "Travelling and the Shaping of Images: Victorian Travellers on Nineteenth-Century Greece". *International Journal of Cultural and Digital Tourism Volume 1 Number 2, Autumn 2014*. s. 30-40. International Association of Cultural and Digital Tourism https://iacudit.org/journal/volumes/v1n2/v1n2_30-40.pdf (Luettu 25.11.2020)

Hionidis, Pandeimon 2015; "Civilized Observers in a Backward Land: British Travellers in Greece, 1832-1862". *Cultural Tourism in a Digital Era – First International Conference IACuDiT Athens, 2014*. Edited by Vicky Katsoni. Springer International Publishing AG Switzerland, s. 297-312.

Hobsbawm, E. J. 2012: *Nations and Nationalism Since 1780 : Programme, Myth, Reality*. 2. edition. Cambridge University Press.

İnalçık, Halil 1994: "Introduction: Empire and population". *An Economical and Social History of the Ottoman Empire 1300-1914*. s. 11-43. Edited by Halil İnalçık & Donald Quataert. Cambridge University Press.

Jahoda, Gustav 1999: *Images of Savages. Ancient roots of modern prejudice in western culture*. Routledge.

Johnson, Christopher D. L. 2014: ““He Has Made the Dry Bones Live””: Orientalism's Attempted Resuscitation of Eastern Christianity”. *Journal of the American Academy of Religion*, Volume 82, Issue 3, September 2014. s. 811–840.

Jezernik, Božidar 2004: *Wild Europe : the Balkans in the gaze of Western travellers*. Saqi in association with the Bosnian Institute.

Kiernan, V. G. 1969: *The Lords of Human Kind European attitudes to outside world in the imperial age*. Pelican Books.

Kotzageorgi, Xanthippi 1992: “British travellers in the early nineteenth century on Greece and the Greeks”. *Balkan Studies Vol.22, No.2. 1992*. s. 209-221.

Konrad, Felix 2011: *From the "Turkish Menace" to Exoticism and Orientalism: Islam as Antithesis of Europe (1453–1914)?*, in: European History Online (EGO), published by the Institute of European History (IEG), Mainz 2011-03-14. <http://www.ieg-ego.eu/konradf-2010-en> (Luettu 18.1.2018)

Larrabee, Stephen A. 1957: *Hellas Observed – The American Experience of Greece 1775-1865*. New York University Press.

MacLean, Gerald 2004: *The Rise of Oriental Travel. English Visitors to the Ottoman Empire 1580-1720*. Palgrave Macmillan.

MacLean, Gerald 2007: *Looking East - English Writing and the Ottoman Empire before 1800*. Palgrave Macmillan.

Mazower, Mark 2001; *The Albanians. From the End of the Byzantium to the Present Day*. Phoenix Press.

Mitchell, Sally 2009: *Daily Life in Victorian England*. 2.painos. Greenwood Press.

Monter, William 2006: “Religion and cultural exchange, 1400-1700: twenty-first-century implications”. *Cultural Exchange in Early Modern Europe Volume 1. Religion and Cultural Exchange in Europe, 1400-1700*. s. 3-24. Edited by Heinz Schilling & Istvan György Toth. Cambridge University Press.

Morgan, Marjorie 2001: *National Identities and Travel in Victorian Britain*. Palgrave.

Nash, Geoffrey 2006: "Politics, Aesthetics and Quest in British Travel Writing on the Middle East". *Travel Writing in the Nineteenth Century. Filling the Blank Spaces*. s. 55-69. Edited by Tim Youngs. Anthem Press.

Prickett, Stephen 2002: "Circles and Straight Line. Romantic Versions of Tourism". *The Making of Modern Tourism. The Cultural History of the British Experience, 1600-2000*. s. 69-84. Edited by Hartmut Berghoff, Barbara Korte, Ralf Schneider & Christopher Harvie. Palgrave.

Quataert, Donald 1994: "Part IV. The Age of Reforms, 1812-1914". *An Economical and Social History of the Ottoman Empire 1300-1914*. s. 759-943. Edited by Halil İnalcık & Donald Quataert. Cambridge University Press, Cambridge 1996.

Ratz, David 2007: "The Study of Historical Images." *Faravid* 31/2007. s. 189–220. Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys ry.

Said, Edward W. 2003: *Orientalism*. Penguin Books.

Said, Edward W. 2011: *Orientalismi*. Suomentanut Kati Pitkänen & Joel Kuortti. Alkuteos: *Orientalism* (1978). Gaudeamus Helsinki University Press.

Schiffer, Reinhold 1999: *Oriental Panorama: British Travellers in 19th Century Turkey*. Rodopi.

Schneider, David J. 2004: *The Psychology of Stereotyping*. The Guilford Press.

St. Clair, William 2008: *That Greece Might Still be Free: The Philhellenes in the War of Independence*. Open Book Publishers.

Thompson, Carl 2011: *Travel Writing*. Routledge.

Todorova, Maria 1997: *Imagining the Balkans*. Oxford University Press.

Towner, John 2002: "Literature, Tourism, and the Grand Tour". *Literature and Tourism. Essays in the Reading and Writing of Tourism*. s. 226-238. Edited by Mike Robinson & Hans-Christian Andersen, Thomson Learning.

Varisco, Daniel Martin 2017; *Reading Orientalism: Said and Unsaid*. 2. edition. University of Washington Press.

Vatka, Miia 2005: *Suomalaisten salatut elämät. Päiväkirjojen ominaispiirteiden tarkastelua*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Vickers, Miranda 2001: *The Albanians: a modern history*. I.B. Tauris Publishers & Co Ltd.

Wiener, Martin J. 1987: *English Culture and the Decline of the Industrial Spirit 1850-1980*. Pelican Books.

Youngs, Tim 2006: "Introduction: Filling the Blank Spaces". *Travel Writing in the Nineteenth Century : Filling the Blank Spaces*. s. 1-18. Edited by Tim Youngs. Anthem Press.